

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
SOCIĀLO ZINĀTŅU FAKULTĀTE
SOCIOLOĢIJAS NODAĻA
SOCIĀLĀ DARBA PROFESIONĀLĀ STUDIJU PROGRAMMA

SOCIĀLAIS DARBS AR BEZPAJUMTNIEKIEM

DIPLOMDARBS

Autori: Sanita Karole
Marina Terentjeva
Stud.apl. sk06022
mt06017
Darba vadītāja: lekt.L. Rasnača

RĪGA 2010

ANOTĀCIJA

Autores analizē sociālā darba nepieciešamību darbā ar bezpajumtniekiem. Tiks apskatītas bezpajumtnieku mērķa grupas, riski, kas ietekmē cilvēku kļūšanu par bezpajumtniekiem un aizkavē viņu pilnvērtīgu funkcionēšanu, un atgriešanos pie normāliem dzīves apstākļiem. Kā arī tiks pētīts preventīvais sociālais darbs, lai noskaidrotu, kādi sociālie pakalpojumi pastāv, lai novērstu šīs sociālās problēmas veidošanos un aizkavētu esošās problēmas tālāko attīstību un vairošanos. Preventīvā sociālā darba skaidrojums darbā – sociālie dienesti piedāvā gan preventīvos pakalpojumus, gan pakalpojumus ikdienas skartajiem bezpajumtniekiem. Kā diplomdarba mērķi autore izvirzīja pētīt sociālā darba specifiku darbā ar dažādām bezpajumtnieku grupām.

Tiek veiktas ekspertu intervijas 7 Rīgas patversmēs, 1 dienas centrā bezpajumtniekiem un 1 krīzes centrā, lai noskaidrotu ekspertu viedokli par esošo problēmu, tās risināšanas iespējām un nozīmi sociālajā darbā ar bezpajumtniekiem. Pamatojoties uz apkopoto informāciju, tiek analizēta sociālā darba nozīme ar bezpajumtniekiem.

Darbā izmantotās pētniecības metodes: zinātniskās literatūras analīze un daļēji strukturētas intervijas.

Atslēgas vārdi: bezpajumtnieki, sociālais darbs, preventīvais sociālais darbs, patversme, dienas centrs, krīzes centrs.

ANNOTATION

Authors analyse the necessity of social work working with homeless persons. There will be a discuss the groups of homeless person, the risks, which affect person to become a homeless person and to block the person to his valuable functionation, and return to normal life condition. Also there will research the social work of prevention to enquire what kind of social services are to prevent these kind of problems development and to delay existent problem second progression un increase. The aim of the graduation work is to research the specificity of social work with diferent groups of homeless persons.

Interviews of experts in 7 Riga home, 1 day centre for homeless persons and 1 centre of crisis to enquire experts opinion about existing problem, its possibility of development and social work meaning of homeless persons. Considering the information being collected, the authors analysed effectiveness of the social work with homeless persons.

Research methods used in the work – analyse of the academic literature, semi-structured and interviews.

Key words: homeless people, social work, preventive social work, home, day centre, crisis centre.

SATURA RĀDĪTĀJS

IEVADS	1
1. BEZPAJUMTNIEMI KĀ SOCIĀLĀ DARBA MĒRĶA GRUPA.....	5
1.1. Bezpajumtņu un bezpajumtniecības skaidrojums.....	5
1.2. Bezpajumtniecības cēloņi un sekas	8
1.3. Bezpajumtņu grupu raksturojums.....	13
2. SOCIĀLAIS DARBS AR BEZPAJUMTNIEMIEM	23
2.1. Preventīvais sociālais darbs	23
2.2. Sociālā darba specifika darbā ar bezpajumtņiem.....	26
2.3. Ārvalstu pieredze sociālajā darbā ar bezpajumtņiem.....	30
3. SOCIĀLIE PAKALPOJUMI BEZPAJUMTNIEMIEM.....	34
3.1. Dienas centri.....	34
3.2. Patversmes	36
3.3. Citi sociālie pakalpojumi bezpajumtņiem	40
4. SOCIĀLAIS DARBS AR BEZPAJUMTNIEMIEM RĪGAS TERITORIJĀ.....	45
4.1. Pētījuma metodoloģija.....	45
4.2. Empīrisku datu analīze	47
REZULTĀTI UN DISKUSIJA	57
SECINĀJUMI	59
IETEIKUMI	62
IZMANTOTĀ LITERATŪRA	65
PIELIKUMI.....	69
1. PIELIKUMS. INTERVIJAS JAUTĀJUMI	71
2. PIELIKUMS. INTERVIJAS TRANSKRIPTS	73
3. PIELIKUMS. INTERVIJAS TRANSKRIPTS	76
4. PIELIKUMS. INTERVIJAS TRANSKRIPTS	79
5. PIELIKUMS. INTERVIJAS TRANSKRIPTS	82
6. PIELIKUMS. INTERVIJAS TRANSKRIPTS	89
7. PIELIKUMS. INTERVIJAS TRANSKRIPTS	91
8. PIELIKUMS. INTERVIJAS TRANSKRIPTS	95
9. PIELIKUMS. INTERVIJAS TRANSKRIPTS	99
10. PIELIKUMS. INTERVIJAS TRANSKRIPTS	101

IEVADS

Dažādu ekonomisku un politisku iemeslu dēļ tādas sociālā darba mērķa grupas kā ģimenes ar vairākiem bērniem, veci cilvēki, vientuļās māmiņas, tai skaitā tie, kuri izlikti no dzīvokļiem parādu, ēkas kapitālā remonta, krāpšanas vai citu iemeslu dēļ, var palikt bez mājokļa. Šie cilvēki atrodas uz robežas starp eksistēšanu un izdzīvošanu, kam ir nepieciešama tūlītēja tuvinieku, kompetentu speciālistu vai valsts institūciju palīdzība.

Kā viena no galvenajām sociālās atstumtības riska grupām Latvijā ir bezpajumtnieki – „personas, kas sociālu apstākļu dēļ nespēj iegūt pastāvīgu mājokli vai saglabāt pastāvīgu dzīvesvietu”.¹ Arī daļa nabadzīgo cilvēku, kuri pārceļas no citām teritorijām uz pilsētām, neregistrējoties var kļūt par bezpajumtniekiem. Lai gan nav iespējams precīzi pateikt par cik, tomēr Latvijā, it īpaši Rīgā, pieaug bezpajumtnieku skaits.² Tiek aplēsts, ka „Rīgā 2004. gadā varēja būt aptuveni 5000 bezpajumtnieku”.³ Sakarā ar ekonomisko krīzi valstī, vairums cilvēku paliek bez darba un līdz ar to bez iespējām regulāri apmaksāt savus kredītus vai maksājumus par dzīvesvietu, kredītu un citiem rēķiniem. Tādējādi cilvēki, nespējot segt obligātos izdevumus sakarā ar darba zaudējumu, ir spiesti pamest savu mājvietu, lai meklētu ko lētāku materiālajā ziņā. Citi ir ēstuvu/dzīvokli, citi – kopmītni. Tomēr ir cilvēki, kuri nespēj vai negrib nodrošināt sev patstāvīgu mājvietu un nokļūst uz ielas.

Bezpajumtnieki kā sociālā darba mērķa grupa paši nespēj apmierināt savas primārās vajadzības, tādēļ valsts institūcijas un konkrētas pašvaldība uzņemas nodrošināt palīdzību bezpajumtniekiem. Speciālisti, kuri strādā ar bezpajumtniekiem, ir sociālie darbinieki, kuru mērķis ir sniegt palīdzību, lai klients spētu pilnvērtīgi funkcionēt sabiedrībā. Sociālais darbinieks kļūst par atbalsta sniedzēju bezpajumtniekam, kurš mēģina risināt klienta situāciju un motivēt pašu bezpajumtnieku uzņemties iniciatīvu savas situācijas risināšanā. Latvijā kā viena no atbalsta institūcijām, kas sniedz patvērumu bezpajumtniekiem un nodrošina tiem primārās vajadzības, ir patversmes.

Laikā, kad Latvijas valsts bija PSRS sastāvā, valsts pārvalde uzskatīja un saskaņā ar toreizējiem likumiem noteica, ka bezpajumtniecība ir „krimināli sodāma rīcība”⁴ un par

---

¹ **ES struktūrfondu Nacionālās programmas Darba tirgus pētījumi, projekts Labklājības ministrijas pētījumi, *Bezdarba un sociālās atstumtības iemesli un ilgums*.** Rīga: LU aģentūra – LU filozofijas un socioloģijas institūts, 2007. xiv

² **Sīmane, M.** (galv.red.) *Kā dzīvosim Latvijā 2015. gadā? Ziņojums par Tūkstošgades attīstības mērķiem Latvijā*. Rīga: 2005.

³ LR Centrālā Statistikas pārvalde

⁴ **Højdestrand, T.**, *The propiska: Keeping ‘matter out of place’ out of places that matter*. The Soviet-Russian production of homelessness. Propiska, housing, privatisation. University of Stockholm. Department of Social Anthropology. Materiāls pieejams internetā: <http://www.anthrobase.com/Browse/Aut/index.html> Skatīts: 19.11.2009.

galveno bezpajumtniecības rādītāju uzskatīja dzīvesvietas pieraksta trūkumu; saskaņā ar pastāvošo likumdošanu katram iedzīvotājam bija jābūt dzīvesvietas pierakstam. Dzīvesvietas pieraksts bija saistīts arī ar pieeju mājoklim, šis bija līdzeklis „cilvēku migrācijas ierobežošanai, kā arī priekšnoteikums iespējai saņemt izglītību, medicīniskos pakalpojumus, piedalīties vēlēšanās”⁵ u.c. pakalpojumiem. Bezpajumtnieku skaits pieauga „lielo pārmaiņu laikā 1990-tajos gados, līdz ar PSRS sabrukšanu un valstu pāreju uz tirgus ekonomiku”⁶

Temata aktualitāte

Pasliktinoties ekonomiskai situācijai Latvijas valstī, palielinoties bezdarbam un pasliktinoties cilvēku dzīves apstākļiem var prognozēt, ka saasināsies daudzas sociālās problēmas, tai skaitā aizvien vairāk cilvēku var palikt bez pajumtes. Pēc Rīgas Domes Labklājības departamenta apkopotas informācijas par bezpajumtniekiem sniegto palīdzību laika posmā no 01.10.2008. līdz 30.04.2009, ziemas mēnešos tika palielināts vietu skaits Rīgas patversmēs/naktspatversmēs – līdz 635 vietām, kas ir par 23 (4%) vietām vairāk nekā 2007./2008. gada ziemas mēnešos.

Cilvēks guļ pieturā uz soliņa vai kāpņu telpā, šādu ainu varam vērot jebkurā gadalaikā, it īpaši šādu ainu skaits palielinās rudens un ziemas mēnešos. Sabiedrība var atvieglot sociālā darba veikšanu, piemēram, vai tā būtu ziņošana par esošo situāciju kādai konkrētai institūcijai, vai informēšana par palīdzības saņemšanas iespējam grūtībās nonākušam cilvēkam. Ir svarīgi noskaidrot, kā notiek sociālais darbs ar bezpajumtniekiem un kādi sociālie pakalpojumi ir pieejami Latvijā šai mērķa grupai. Ir vairāki iemesli, kādēļ personas nonākušas bezpajumtnieku statusā, tādēļ šo problēmu var pētīt no sociālā darba viedokļa.

Problēmas definējums

Šajā diplomdarbā tiks pētīts sociālais darbs ar bezpajumtniekiem. Tiks apzinātas tās bezpajumtniekiem palīdzību sniedzošās institūcijas un sociālie pakalpojumi Rīgā, kurās viens no komandas locekļiem ir sociālais darbinieks, kurš ir kā resurss bezpajumtniekiem, lai izkļūtu no esošās situācijas. Sabiedrībā izšķir vairākas bezpajumtnieku mērķa grupas: vientuļie cilvēki - bezpajumtnieki, ģimenes ar bērniem, jaunieši, sievietes, vecie ļaudis un garīgi slimie cilvēki. Ekonomiskās krīzes laikā diplomdarba autorēm šī tēma šķita aktuāla, jo interesēja, kas raksturīgs sociālajam darbam ar bezpajumtniekiem. Runājot par sociālā darba

---

⁵ **Höjdestrand, T.**, *The propiska: Keeping ‘matter out of place’ out of places that matter*. The Soviet-Russian production of homelessness. Propiska, housing, privatisation. University of Stocholm. Department of Social Anthropolgy. Materiāls pieejams internetā: <http://www.anthrobase.com/Browse/Aut/index.html> Skatīts: 19.11.2009.

⁶ Turpat.

specifiku ar bezpajumtniekiem, var minēt bezpajumtniekiem piedāvāto pakalpojumu sistēmu, proti, pašvaldības organizē bezpajumtniekiem patversmes. Diplomdarba autores sīkāk apskatīs patversmes, dienas centra un krīzes centra piedāvātos sociālos pakalpojumus bezpajumtniekiem un sociālo darbu ar šo mērķa grupu šajās institūcijās.

Pētījuma mērķis:

Pētīt sociālā darba specifiku darbā ar dažādām bezpajumtnieku grupām.

Pētījuma uzdevumi:

1. Teorētiski analizēt jēdzienus „bepajumtnieks” un „bepajumtniecība”;
2. Pētīt sociālā darbinieka darbu ar bepjumtniekiem;
3. Pētīt bepjumtnieku mērķa grupas;
4. Pētīt sociālos pakalpojumus bepjumtniekiem;
5. Teorētiski analizēt preventīvā sociālā darba būtību ar bepjumtniekiem;
6. Empīriski pētīt sociālā darba specifiku darbā ar dažādām bepjumtnieku grupām.

Pētniecības metodes

Zinātniskās literatūras analīze

Daļēji strukturētas intervijas

Darba struktūra un teorētiskā bāze

Darbs sastāv no četrām savstarpēji saistītām daļām. Pētījuma sākumā autores pēta bepjumtniecības vēsturisko jēdziena rašanos, cēloņus un veidus, kā arī bepjumtniecības kopējo attīstību. Tālāk diplomdarba autores apskata sociālo darbu ar bepjumtniekiem Latvijā, konkrētāk preventīvo sociālo darbu ar bepjumtniekiem, kā arī ASV un Lielbritānijā. Apskatot, kādi konkrēti sociālie pakalpojumi ir pieejami šai mērķa grupai, un cik tie ir efektīvi cīņā ar šīs sociālās problēmas aizkavēšanu un samazināšanu. Darba turpinājumā tiek raksturota sociālā darba saistība ar bepjumtniecību, respektīvi, kādi pakalpojumi tiek piedāvāti bepjumtniekiem. Konkrēti apskatīti dienas centra un patversmju iespējas Rīgā.

Pētījuma priekšmeta izpēte turpinās empīriskajā pētījumā, veicot daļēji strukturētas intervijas ar ekspertiem, kas sniedz sociālā darba ar bepjumtniekiem pakalpojumu Rīgā. Darba nobeigumā, balstoties uz teorētisko un empīrisko pētījumu, tiks izvirzīti secinājumi,

sniedzot apkopjošu ieskatu un izpratni par sociālā darba nozīmi, strādājot ar bezpajumtniekiem, un sociālā darbinieka kā profesionāļa lomu tajā.

Diplomdarba teorētiskā bāze balstās uz Jencks Charles (*Malcolm Wiener Professor of Social Policy*), Fitzpatrick Suzanne (*Centre Director & Joseph Rowntree Professor of Housing Policy*), Kemp Peter (*the Barnett Professor of Social Policy and a professorial fellow of St Cross College, Oxford*), Randall Amster (*Arizona State University, Doctor of Philosophy*), Baldeck John. (*University of California at Santa Barbara*), Manning N. (*University of Oxford*), Vickerstaff Sarah Anne (*University of Kent at Canterbury*), Susanne Klinker (*the University of Glasgow*), Francis Turner (*Professor and former Dean of Social Work, Wilfrid Laurier University*), Paul Alen - Mears (*Professor Emeritus of Social Work*) un citu autoru teorētiskajām atziņām.

Tā kā autores šo darbu rakstīja divatā, tad iesākumā pienākumi tika sadalīti. Proti, katra no autorēm rakstīja savu nodaļu/apakšnodaļu, tad pārskatīja rakstīto, izrunāja neskaidrības un vienojas par rakstāmo. Tomēr konkrētajā darbā nav nodaļas, kuru būtu rakstījusi tikai viena no darba autorēm, jo autores savā starpā dalījās ar informāciju, ārzemju literatūras tulkojumiem un idejām. Autores dalījās pārdomās par katru uzrakstīto diplomdarba daļu un viena otru papildināja. Turklāt darba autores vienojās, ka rakstības daļu visam diplomdarbam uzticēs vienai no abām, lai darba struktūra būtu vienādā stilā.

1. BEZPAJUMTNIKI KĀ SOCIĀLĀ DARBA MĒRĶA GRUPA

Literatūrā pieejamais bezpajumtnieku skaidrojums atšķiras viens no otra ar faktoriem un resursiem, kurus konkrētā sabiedrība uzskata par noteicošajiem, tomēr pastāv kopīgas iezīmes. „Mājoklis ir galvenais cilvēka dzīves darbībai un eksistencei nepieciešamās vides nodrošinājums un reizē arī viens no tautas labklājības rādītājiem”⁷. Šajā nodaļā autore pievērš uzmanību jēdziena „*bezpajumtnieki*” un „*bezpajumtniecība*” vēsturiskajai nozīmei.

1.1. Bezpajumtnieku un bezpajumtniecības skaidrojums

Bezpajumtnieki – „personas institūcijās, kurām nav zināmas adreses; personas, kuras dzīvo atsevišķās istabās, kā arī sociālajās mājās, personas, kas dzīvo neatbilstoša mājoklī bez santehnikas var apkures.”⁸ Savukārt Arizonas štata universitātes, filozofijas doktors Amsters Rendels (*Amster Randall*) apskata bezpajumtniekus kā riska grupu, kurai ir vajadzīgs atrisinājums.⁹ Tomēr Sociālā darba terminoloģijas vārdnīca vārdu „bezpajumtnieks” definē šādi: „Cilvēks, kas sociālu apstākļu dēļ nespēj iegūt pastāvīgu, adekvātu mājokli vai saglabāt pastāvīgu dzīvesvietu”¹⁰ Tātad atšķirība starp abu autoru skaidrojumiem ir tāda, ka ārvalstu autors A. Randall uzsvēru liek uz personas dzīvesvietu, savukārt Sociālā darba terminoloģijas vārdnīcas autors uzsvēru liek uz cilvēka nespēju saglabāt savu mājokli. Latviešu un krievu sarunvalodā bezpajumtniekus visbiežāk apzīmē ar žargonvārdu „*bomzis*” (nāk no krievu valodas „*bomž*”) un it kā pieklājīgākā vārdā „*bomārs*” (šis vārds ir arī kandidāts 2008. gada vārdam). Vārdam „*bomzis*” gan ir stipri negatīva pieskaņa, kas izsaka arī to, kāda attieksme valda sabiedrībā pret trūcīgiem ļaudīm.

Bezpajumtniecības jautājumus – gan cēloņus, gan atstātās sekas -, vairākus gadus dažādos līmeņos aktualizē Eiropas Savienība. Eiropā pastāv uzskats, ka „bezpajumtniecība kā process un kā multidimensionāls fenomens ir kā spilgta sociālās atstumtības izpausme”¹¹ Protams, sociālā atstumtība ir cieši saistīta ar bezpajumtniekiem, jo tā ir sociālās atstumtības un nabadzības sociālā riska grupa. Latvijas Nacionālajā rīcības plānā nabadzības un sociālās

⁷ *Latvijas Ilgtspējīgas attīstības pamatnostādnes*, Rīga: Apgāds Mantojums, 2002.

⁸ **Burbank, P.**, *Vulnerable Older Adults: Health Care Needs and Interventions*. Pringer Publishing Company. 2006. p.102

⁹ **Randall, A.**, *Street People and the Contested Realms of Public Space*. LFB Scholarly Publishing LLC. 2004. p. 74.

¹⁰ **Šilneva, L. (red.)** Sociālā darba terminoloģijas vārdnīca, Rīga: SDSPA „Attīstība”, 2003. 37. lpp.

¹¹ *Measurement of Homelessness at European Union Level*, University of Dundee – University of St Andrews, United Kingdom, 2007. p.9. Pieejams:

http://ec.europa.eu/employment_social/social_inclusion/docs/2007/study_homelessness_en.pdf Skatīts: 11.11.2009.

atstumtības mazināšanai (2004-2006) norādīts, ka „bezpajumtnieki ir viena no visneaizsargātākajām iedzīvotāju grupām”¹². Tieši tādēļ arī autores analizēs šajā darbā jēdzienu „bezpajumtnieki” un ar to saistītos jautājumus.

Bezpajumtnieku apzīmējumi vēsturiski laika gaitā ir mainījušies. „1970-ajos gados tika lietoti vārdi – klaidonis (*drifter*), pagaidu iemītnieks (*transient*), klejotājs (*vagrant*), baskājis (*bum*)”¹³. Bezpajumtniekus sabiedrība bieži identificē ar ubagu grupu un termins „ubags” nozīmē: „Cilvēks, kurš mēģina izdzīvot ar nelieliem darbiem no privātām labdarības organizācijām”.¹⁴ Termins „bezpajumtnieks sākotnēji tika attiecināts tikai uz personām, kuras zaudējušas darbu un tā rezultātā arī savas mājas”¹⁵. Tikai ar laiku parādījās plašāka nozīme šim vārdam „bezpajumtnieks”. Visi šie bezpajumtnieku apzīmējumi daļēji raksturo viņu stāvokli sabiedrībā.

Autoruprāt, ir svarīgi iepazīties ar dažādu autoru skaidrojumiem par terminu „bezpajumtniecība”. Zinātniskajā literatūrā lieto dažādas bezpajumtnieku definīcijas, tomēr zinātnieki nav vienojušies par vienu, vispārātzītu definīciju un vienotiem bezpajumtnieku noteikšanas kritērijiem. Tā, piemēram, Jencks Charles definē bezpajumtniekus, kā daļu no sabiedrības, viņi var būt „jebkurš cilvēks, kurš pavada naktis publiskā vietā un uzturas valsts finansētajās uzturēšanās vietās, proti, patversmēs utt.”¹⁶ Savukārt tādi autori kā Baldeck, Manking un Vickerstaff uzskata, ka „*bezpajumtniecības* šaurākā nozīme ir „dzīvošana bez pajumtes”. Plašākā nozīmē *bezpajumtnieki* ir tie cilvēki, kuri dzīvo bezpajumtniekiem atvēlētās vietās, ko vada valsts, pašvaldības un dažādas labdarības iestādes. Plašāka definīcija iekļauj arī tos cilvēkus, kuri dzīvo nedrošās dzīvesvietās, kur draud izlikšana no mājām un arī tie, kas dzīvo pie draugiem un paziņām.¹⁷ Par bezpajumtniekiem uzskata tos cilvēkus, „kuri dzīvo mājokļos, kurus viņi nav tiesīgi ieņemt, tomēr pieņem šo apstākli un turpina šo īpašumu apdzīvot”.¹⁸ Autores domā, ka šajā bezpajumtnieku definīcijā nav iekļauti tie cilvēki, kuri dzīvo dārza mājiņās, pagrabos un treptelpās.

Suzanne Fitzpatrick (*Centre Director & Joseph Rowntree Professor of Housing Policy*), Peter Kemp (*the Barnett Professor of Social Policy and a professorial fellow of St Cross*

---

¹² *Latvijas Nacionālais rīcības plāns nabadzības un sociālās atstumtības mazināšanai*, LR LM. (2004-2006), MK 2006.26.09. Pieejams: <http://www.lm.gov.lv/text/549> Skatīts: 12.11.2009.

¹³ **Randall, A.**, *Street People and the Contested Realms of Public Space*. LFB Scholarly Publishing LLC. 2004. p. 74

¹⁴ **Kusmer, K.,L.**, *Down and out on the road: the homeless in the American history*. Oxfors University Press. 2001. p.74

¹⁵ *Latvijas Ilgtspējīgas attīstības pamatnostādnes*, Rīga: Apgāds Mantojums, 2002.

¹⁶ **Jencks, C.**, *The Homeless*. Libery of Congress Catologing in Publication Data. 1994. p. 7

¹⁷ **Baldeck, J., Manking, N., Vickerstaff S.** *Social Policy, 3 ed.* Oxford University Press, 2007. p. 521

¹⁸ **Phil, R.**, *Working with Young Homeless People*. Jessica Kingsley publishers, 2008.p.16

College, Oxford) un Susanne Klinker (*the University of Glasgow*) definē bezpajumtniekus kā grupu, kurus raksturo:

1. „jebkāda veida pajumtes trūkums. Šaurāka definīcija, kas iekļauj cilvēkus, kuri dzīvo bez pajumtes;
2. bezpajumtnieki – termins iekļauj cilvēkus, kas dzīvo kritiskā stāvoklī, tikai tāpēc, ka nav piekļuves mājoklim;
3. trūkst droša īpašuma, ieskaitot iespējas īslaicīgi palikt pie draugiem vai radniekiem;
4. neciešami mājokļa apstākļi, tādi kā pārpildīta māja, vai nepiemēroti apstākļi dzīvošanai, kā arī pastāv draudi personīgai drošībai un labklājībai;
5. nespēj piekļūt atsevišķai dzīvošanas platībai, jādala nepiemēroti dzīvošanas apstākļi ar kādu citu.”¹⁹

Iepriekš minētie autori šādi skaidro bezpajumtnieku definīciju, kurā tiek atspoguļoti nepiemērotie apstākļi, lai uzturētos tādā mājvietā. Savukārt Lielbritānijas valdība un profesionāļi, kuri strādā ar bezpajumtniekiem uzskata, ka bezpajumtnieks ir ikviens, kurš dzīvo uz ielas vai institūcijā, kas ir domāta bezpajumtniekiem.²⁰ Lielbritānijā par galveno bezpajumtniecības rādītāju tiek uzskatīts tieši mājokļa trūkums, tajā pašā laikā atzīstot, ka „bepajumtniecība patiesībā ir sarežģītāka parādība”²¹. Atšķirībā no Latvijas Lielbritānijā „bepajumtniecība tiek saistīta ar klaiņošanu”.²² Lielbritānijā termins „klaidonis” tiek definēts kā „persona bez noteikta mājokļa vai regulāra darba, atvasinot to no vārda „klaiņot” (klīst no vienas vietas uz otru) un no „klaiņošanas nakts laikā” (*noctivagand*)”.²³

ASV šī definīcija atspoguļo līdzīgu pieredzi Lielbritānijai (U.S. Congress, House), 1987, tādēļ izdala savu *bepajumtnieku* definējumu:

- 1) „individīdi, kuriem nav fiksētas, regulāras un adekvātas dzīvesvietas;
- 2) individīdi, kuriem primārā naktsmītne ir:
  - darbojas publiskas naktsmītnes, kas paredzēta nodrošināt īslaicīgus dzīvošanas apstākļus (patversmes, centri utt.);
  - institūcijas, kas nodrošina īslaicīgu uzturēšanos individīdiem;

---

¹⁹ **Fitzpatrick, S., Kemp, P., Klinker., S.** *Single homelessness: an overview of research in Britain*. Bristol: Policy Press, 2000. p.25

²⁰ **Rugg, J.**, *Young people, Housing and Social Policy*. Routledge. 1999. p. 97

²¹ **Crane, M.**, *Homelessness: a history of concepts and theories. Understanding older homeless people: their circumstances, problems and needs*. Buckingham, Philadelphia: Open University Press, 1999, p. 9

²² Turpat.

²³ Turpat.

- publiska vai privāta vieta, kas nav paredzēta ikdienišķai izmantošanai, kur pārnakšņot.”²⁴

Tātad arī šeit tiek izveidota līdzīga bezpajumtnieku definīcija, tikai vairāk uzsvērts tieši indivīds kā bezpajumtnieks, kuram primārā naktsmītne ir kāda institūcija. Bezpajumtniekam tiek nodrošināta naktsmītne un institūcija piedāvā pakalpojumus, kas pārsvarā ir īslaicīgi un apmierina primārās vajadzības.

Latvijas Republikas likums “Par sociālajiem dzīvokļiem un sociālajām dzīvojamām mājām” nosaka, ka „persona ir bezpajumtnieks, kurai nav dzīvesvietas un kura gadu izmanto sociālo patversmi pēc savas pēdējās dzīves vietas”.²⁵ Tātad šis likums uzsver, ka par bezpajumtnieku uzskatāms tad, ja jau gadu pēc savas pēdējās dzīvesvietas izmanto patversmi kā savu mājvietu.

Apkopojot dotos bezpajumtnieka jēdzienu skaidrojumus, autore secina, ka katra definīcija pauž līdzīgu viedokli, t.i., ka bezpajumtnieks ir cilvēks, kuram nav vietas, kuru varētu izmantot kā regulāru naktsmītni. Līdz ar to cilvēks nespēj apmierināt savas vajadzības. Atšķirība ir tāda, cik īsi vai plaši tās ir izklāstītas.

Tālāk diplomdarba autore teorētiski apskatīs cēloņus, kas ietekmē bezpajumtniecības attīstību un vairošanos, kā arī teorētiski apskatīs bezpajumtniecības izveidojušās sekas.

1.2. Bezpajumtniecības cēloņi un sekas

Dažādu dzīves notikumu un sociālās spriedzes rezultātā kļūst par bezpajumtnieku var jebkurš, jo neviens nav pret to apdrošināts. Tas var notikt ar jebkuru no cilvēkiem mums apkārt, mūsu radniekiem, draugiem vai paziņām. Svarīgi ir laicīgi pamanīt šādus draudus un nebaidīties stāties pretī grūtībām.

Labklājības departaments norāda, ka galvenās bezpajumtnieku problēmas ir:

- 1) „sociālās funkcionēšanas spēju trūkums;
- 2) pieejamu mājokļu trūkums;
- 3) nepietiekama šo cilvēku kvalifikācija;
- 4) nepietiekama motivācija, lai varētu strādāt;
- 5) atkarības problēmas;
- 6) slikts veselības stāvoklis;

²⁴ **Committee on Health Care for Homeless People.** *Homelessness, Health and Human Needs.* National Academies Press. 1988. p.2

²⁵ **LR Saeima,** Materiāls pieejams internetā.: http://www.saeima.lv/bi8/lasa?dd=LP1860_0 Skatīts 25.11.2009.

7) sabiedrības stereotipi, kas veicina šīs iedzīvotāju grupas atstumšanu.”²⁶

Tātad Labklājības departaments uzsver visas tās sociālās parādības, kuras bezpajumtniekiem piemīt un kuras viņi saviem spēkiem nespēj atrisināt.

Iemesli, kāpēc cilvēks nonāk uz ielas, var būt ļoti dažādi. Bieži tā nav paša cilvēka vaina, ka viņš ir kļuvis par bezpajumtnieku, drīzāk tie ir sociālie un ekonomiskie apstākļi valstī. Mēdz gadīties, ka cilvēks labprātīgi izvēlas bezpajumtnieka dzīvesveidu, un klaiņo personīgu apsvērumu dēļ, taču tā vairs nav sociāla problēma, bet gan individuāla izvēle. Savā ziņā tā cilvēks var paust protestu pret sabiedrības uzspiestajām normām par to, ka cilvēkam ir darbavieta un noteikta dzīvesvieta. Tā sauktie „*klaidoņi*” tad izvēlas pilnīgi brīvu dzīvesveidu, kurā ietilpst ceļošana pa pasaules valstīm un ēdiena ubagošana, piestrādājot retus gadījuma darbus. Tā ir cilvēka brīva griba, kuru nevar ietekmēt sociālie dienesti vai citas iestādes, jo tad tās ierobežotu cilvēku rīcības brīvību. Ir vairāki cēloņi, kas izraisa bezpajumtniecību. Kā galvenie cēloņi minami **strukturālie cēloņi** (bezdarbs, dzīvesvietu trūkums par katram pieejamām izmaksām). Bieži darba meklējumi nevainagojas ar panākumiem, un iemesli darba neatrašānai šobrīd ir ekonomiskā krīze valstī. Turklāt, ne visi reģistrējas Nodarbinātības Valsts aģentūrā kā bezdarbnieki, tāpēc bezdarbnieku skaits ir vēl lielāks, nekā vēsta oficiālā statistika. Tādējādi šie cilvēki nesaņem arī bezdarbnieka pabalstu. Kā otru galveno iemeslu bezpajumtniecībai var minēt **atkarību cēloņus**, piemēram, alkohola un narkotiku lietošana. Uzturam un mājokļa īrei domātā nauda tiek izlietota alkoholisko dzērienu iegādei, bieži vien arī uzrodas draugi - bezpajumtnieki, kuriem sava mājokļa neesamība nešķiet nekāda problēma. Trūcīgāki cilvēki arī bieži lieto sliktākas kvalitātes alkoholu, kurš ir lētāks, taču tas arī atstāj nopietnas sekas uz veselību. Par bezpajumtniekiem narkotiku dēļ vairāk kļūst jaunieši. Alkoholisms arī izraisa to, ka cilvēks nespēj atrast darbu, līdz ar to viņam arī nav naudas.²⁷ Nereti redzēts, ka bezpajumtnieki lieto alkoholiskos dzērienus ziemā, tā teikt, lai sasildītos. Autoruprāt, trešais bezpajumtniecības cēlonis ir tas, ka dažiem bezpajumtniekiem raksturīgs klaidoņa dzīvesveids, proti, cilvēki **paša izvēle** kā dzīvot un kur dzīvot.

Latvijas Nacionālajā sociālās iekļaušanas politikas dokumentā tiek izvirzīti šādi bezpajumtnieku sociālās atstumtības iemesli:

- „dzīvesvietas zaudējums;
- ienākumu zudums, darbavietas zaudēšana;
- dzīvesveids;

²⁶ **Rīgas Domes Labklājības departamenta mājaslapa**. Materiāls pieejams internetā: <http://www.ld.riga.lv/actual> Skatīts: 01.12.2009.

²⁷ **Paparde, I.**, *Bezpajumtnieku skaits tikai aug*. Materiāls pieejams internetā: <http://www.social.lv/portal/sabiedriba/bezpajumtnieki/382-bezpajumtnieku-skaitis-tikai-aug> Skatīts: 13.13.2009.

- atkarības problēmas”.²⁸

Tam, ka cilvēks ir kļuvis par bezpajumtnieku, par iemeslu var būt arī nepiemērota izglītība vai arī profesija, kurai nav pielietojuma. Mūsdienās atrast labi apmaksātu darbu ar pamatskolas izglītību ir ļoti grūti. Agrāk, Padomju laikos, tam nebija tādas nozīmes, jo cilvēki varēja strādāt fabrikās un rūpnīcās. Taču pēc Latvijas valsts neatkarības atgūšanas 1991. gadā daudzas fabrikas un rūpnīcas slēdza, tūkstošiem cilvēku palika bez darba, turklāt viņiem bija darba kvalifikācija, kas bija neatbilstoša jauno uzņēmumu prasībām, piemēram, prasmes darbam ar datoru.²⁹ Sabiedrībā ir arī daudzi krievvalodīgie cilvēki, kuri neprot un nespēj iemācīties latviešu valodu, kas oficiālā darbā ir obligāta prasība. Tomēr tas viņiem nav šķērslis.

Autoru apvienības: *Committee on Health Care for Homeless People* grāmatā: „*Homelessness, Health and Human Needs*” tiek izdalītas šādas mērķa grupas, kas visvairāk pakļautas bezpajumtniecībai:

- *Bērni*. Bērni vai jaunieši, kuri pēc pašu izvēles vai vecāku dēļ, kļūst par bezpajumtniekiem vai atstumtiem, kādu īsu laiku uzturas slimnīcā, audžuģimenēs, atrodas apcietinājuma vietās un izskatās, ka likumīga aprūpe vēl nav bijusi pieņemta no audzināšanas aprūpes iestādes puses.
- *Pieaugušie*. Pieaugušie šobrīd dzīvo ar garīgās veselības traucējumiem, ķīmisko vielu atkarību vai īsa laika tieslietu pārkāpumiem, kam tajā pašā laikā nav personīgas dzīvesvietas, nav zināma dzīvošanas adrese vai uzrādītā adrese ir pajumte vai zupas virtuve bezpajumtniekiem.
- *Pieaugušie, bērni un jaunieši* dzīvo standarta mājoklī. Viena kategorija ir „nestabils mājoklis”. Cilvēki guļ parastā mājoklī, ko uzskata par „nestabilu mājokli”, jo viņu mājas situācija radusies no nespējas samaksāt par viņu personīgo māju un vienošanās būs īsa, sagaidāma 60 dienu laikā. Otra kategorija, kas ietver cilvēkus vairāk riskā, ir nestabila bērniem, jauniešiem, pieaugušiem vai ģimenēm, kuriem nav plānu vai perspektīvas stabilai mājai, finansiāliem resursiem, lai iegūtu māju.³⁰

Visas šīs mērķa grupas var tikt pakļautas bezpajumtniecībai dažādu iemeslu dēļ.

²⁸ **Nacionālais seminārs – Latvija.** *Kā uzlabot informācijas bāzi un informācijas monitoringu par bezpajumtniecību.* Materiāls pieejams internetā: [http://www.trp.dundee.ac.uk/research/mphasis/papers/Minutes_summary-\(Lat\)22042009..pdf](http://www.trp.dundee.ac.uk/research/mphasis/papers/Minutes_summary-(Lat)22042009..pdf) Skatīts: 11.01.2010.

²⁹ *Sociālās iekļaušanas politikas aktualitāšu apraksts 2009. gada jūlijs – oktobris.* Materiāls pieejams internetā: http://www.lm.gov.lv/upload/sociala_aizsardziba/sociala_ieklausana/jaunumi07_10_2009.pdf Skatīts: 01.12.2009.

³⁰ **Committee on Health Care for Homeless People,** *Homelessness, Health and Human Needs.* National Academies Press. 1988. p. 14

Savukārt grāmatā „*Working with Young Homeless People*” tiek piedāvāts šāds iedalījums personām, kam primāri var draudēt bezpajumtniecība:

1. Sievietes, kuras ir stāvoklī un cilvēki, ar ko viņa dzīvo un uzturas kopā;
2. Personas, kuras dzīvo un uzturas kopā ar apgādājamajiem bērniem;
3. Personas, kuras ir viegli ievainojamas vecuma, garīgo slimību, fizisku trūkumu vai psihisko nespēju rezultātā, kā arī citi speciāli iemesli ievainojamībai, kā arī tās personas, ar ko šī persona uzturas kopā;
4. Personas, kurām draud bezpajumtniecība, plūdu, ugunsgrēka vai līdzīga neparedzēta gadījuma rezultātā;
5. Personas vecumā no 16 – 17 gadiem, kuras nav svarīgs bērns ģimenē, un par kuru uzņēmusies pienākumus vietējā izpildvara līdz 20 gadu vecuma sasniegšanai (Children Act 1989);
6. Persona līdz 21 gadu vecumam, kuru pieskatīja un kura tika izmitināta un audzināta līdz 16-18 gadu vecumam;
7. 21 gadu vai vecāka persona, kura ir viegli ievainojama un kuru ir jāapkopj;
8. Persona, kura ir viegli ievainojama, jūras, militāra dienesta vai gaisa spēka dienesta rezultātā;
9. Persona, kura ir viegli ievainojama - atbrīvošana no ieslodzījuma vietas, necieņas celšana pret tiesu un citu asinsradniecību nodarījumu rezultātā;
10. Persona, kura ir viegli ievainojama vardarbības vai draudu rezultātā no citas personas.³¹

Salīdzinot abu grāmatu piedāvāto materiālu, var secināt, ka primāri bezpajumtniecība draud personām, kurām ir dažāda veida veselības traucējumi, materiālo līdzekļu trūkums un dzīves pieredzes trūkums. Dzīves pieredzes trūkums attiecināms galvenokārt uz jaunām māmiņām, jauniešiem un bērniem, kuriem trūkst informācijas un iespēju patstāvīgi veidot savu dzīvi. Pieredzes trūkuma dēļ, šīs mērķa grupas ir viegli ievainojamas un iespaidojamas no ļaunprātīgas izmantošanas un pakļaušanas. Svarīgi pievērst uzmanību personām, kas atbrīvotas no dažāda veida institūcijām, kam pašreiz nav patstāvīga darba, līdz ar to arī patstāvīgu ienākumu, no kā dzīvot. Šai mērķa grupai it īpaši nepieciešama palīdzība un atbalsts uzreiz pēc atbrīvošanas no dažāda veida institūcijām, jo tādā veidā var novērst jaunos iespējamus likuma pārkāpumus un draudus bezpajumtniecībai.

Autors Francis J. Turner (*Professor and former Dean of Social Work, Wilfrid Laurier University*) grāmatā: „*Social Work Diagnosis in Contemporary practice*” piedāvā ģimenes bezpajumtniecības rašanās piemērus:

---

³¹ **Phil, R.**, *Working with Young Homeless People*. Jessica Kingsley publishers, 2008. p. 17

- konflikti un strukturālas izmaiņas ģimenē, kas var palielināt risku bezpajumtniecībai noteiktiem klientiem;
- indivīda emocionālā saistība ar viņa ģimeni un attiecības starp šo saikni un bezpajumtniecību;
- indivīdu attiecības ar viņu ģimenēm, kas ietekmē viņu pāreju no bezpajumtniecības uz patstāvīgu dzīvi.³²

Indivīda mēģinājums uzsākt patstāvīgu dzīvi nes līdzī draudus bezpajumtniecībai, it īpaši, ja tas ir cilvēka pirmais mēģinājums. Cilvēkam nav pieredzes, kā tikt galā ar sadzīvīskām problēmām, tēriņiem un rēķiniem, tas var radīt psiholoģisko spriedzi, depresiju un izraisīt dažādas sociālas problēmas, un cilvēks var nonākt uz ielas. Protams, visbiežāk izmantotais bezpajumtnieku skaidrojums ir par cilvēkiem, kuri dzīvo uz ielas, bet ir daudz dažādu situāciju, kur definējums var būt attiecināms gan uz bezpajumtniekiem, gan uz konkrētu situāciju cilvēka dzīvē. Situācijās, kad sabiedrība un paši cilvēki, kas ir nokļuvuši dzīves grūtībās pagaidām neredz konkrētas izejas no šīs situācijas, izriet definējums par šādu dzīves situāciju kā „apstākļi nenoteiktam laikam”, kur cer uz tuvākā laika risinājumu, bet diemžēl tas var būt par iemeslu bezpajumtniecībai.

Bezpajumtniecība ir ļoti nevēlams stāvoklis gan cilvēkiem, kuri cieš no tā, gan sabiedrībai kopumā. Piemēram, sekas bērnu bezpajumtniecībai parāda, kāpēc daudzas kopienas piedāvā iejaukšanos, lai palīdzētu ģimenēm ar bērniem noturēties mājvietās. Salīdzinot ar nabadzību, bērniem – bezpajumtniekiem ir slikta veselība (pastiprināta astma, elpošanas orgānu infekcijas, nepilnīgas ādas izskats, parazīti un hroniskas psihiskās slimības), attīstības aizture, nemiers, depresija un uzvedības problēmas, vājš skolas apmeklējums u.c. negatīvas lietas (Buckner, 2004, Shinn and Weitzman, 1996).

Sabiedrība ir mazāk informēta par to, ka pastāv vairākas bezpajumtnieku mērķa grupas. Daļa domā, ka bezpajumtnieki ir cilvēki, kuri dzīvo uz ielas vai izmanto pieejamās pajumtes, bet ir mazāk izpratnes attiecībā uz cilvēkiem, kuri dzīvo šādos apstākļos:

- Jauniete bez patstāvīgas dzīvesvietas vai ierastas nakšņošanas vietas, kura katru nakti pavada dažādās iestādes un maksā īri, nodarbojoties ar prostitūciju;
- Bērni, kuri ir atšķirti no vecākiem - bezpajumtniekiem un šobrīd atrodas audžuģimenēs vai dzīvo pie radniekiem;
- Jaunās māmiņas ar bērniem, kuras gada laikā divus trīs mēnešus dzīvo pie dažādiem radniekiem ar domu, ka pēc pāris mēnešiem viņiem vajadzēs atstāt vietu, kur viņi šobrīd dzīvo;

---

³² **Turner, F.J.**, *Social Work Diagnosis in Contemporary practice*. Oxford University Press. 2005. p. 308

- Pusaudze ar bērnu, kura palika mātes mājā ar gaidām, ka viņi var palikt tik, cik vajag;
- Cilvēki dzīvo stabilā, bet fiziski nepiemērotā mājā (bez santehnikas, bez apkures vai nepieciešamiem labierīcībām).³³

Tātad, tādu cilvēku visapkārt ir daudz, it īpaši to var novērot lielpilsētās, kur cilvēki ir atbraukuši no laukiem vai mazām pilsētām un mēģina veidot savu dzīvi. Cilvēki ir dzīvokļus, jo materiālu apstākļu dēļ nevar atļauties nopirkt savu privāto dzīvokli vai māju. Bezdarba gadījumā nevar apmaksāt esošo dzīvokli un tiek izlikti ārā no dzīvokļa. Labākajā gadījumā ir radi vai tuvi draugi, kuri nodrošina pajumti, bet tas ir tikai pagaidu risinājums uz neilgu laiku. Šādu ģimeņu vidū ir jaunas ģimenes ar bērniem, jaunas māmiņas utt. Šie cilvēki bez stabiliem dzīves apstākļiem atrodas uz bezpajumtniecības robežas un tieši šeit ir nepieciešama tūlītēja rīcība, lai novērstu bezpajumtniecību.

Šajā apakšnodaļā parādījās nākamās apakšnodaļas teorētiskā analīze par bezpajumtnieku grupām. Tādēļ diplomdarba autores teorētiski padziļināti pētīs bezpajumtnieku grupu raksturojumu.

1.3. Bezpajumtnieku grupu raksturojums

Sabiedrības viedoklis bieži vien atšķiras no sociālā darba, sociologu un politiķu viedokļa par bezpajumtniekiem un viņu sadalījumu pēc grupām. Autorēm pētītajā literatūrā vairakkārt nācās saskarties ar bezpajumtnieku sadalījumu pēc grupām. Bezpajumtniekus var iedalīt divās grupās - tie, kas ir reģistrēti patversmēs, un tie, kas patversmes neapmeklē un naktis pavada kāpņutelpās, dažādos graustos un citur.

Latvijas Nacionālajā sociālās iekļaušanas politikas dokumentā bezpajumtnieki ir viena no nabadzības un sociālā atstumtības riskam pakļautajām grupām.³⁴ Šis literatūras avots norāda, ka „Latvijā pastāv četras sekojošas bezpajumtnieku grupas:

- 1) „personas, kurām bezpajumtniecība ir dzīvesveids;
- 2) personas, kuras parādu dēļ ar tiesas lēmumu izliktas no dzīvokļa, vai cilvēki, kuriem pajumti izkrāpuši mākleri;
- 3) personas, kuras atbrīvotas no ieslodzījuma;
- 4) bāreņi, kuri pēc internātskolas beigšanas likuma noteiktā kārtībā saņem dzīvojamo platību, bet, ja tiem nav pastāvīga darba, ātri to pazaudē”.³⁵

³³ Baumohl, J., *Homelessness in America*. The Oryx Press. 1996, p.16

³⁴ Nacionālais seminārs – Latvija. *Kā uzlabot informācijas bāzi un informācijas monitoringu par bezpajumtniecību*. Materiāls pieejams internetā: [http://www.trp.dundee.ac.uk/research/mphasis/papers/Minutes_summary-\(Lat\)22042009..pdf](http://www.trp.dundee.ac.uk/research/mphasis/papers/Minutes_summary-(Lat)22042009..pdf) Skatīts: 11.01.2010.

Tānad uzsvars likts uz personām ar specifisku dzīves pieredzi un likumsakarībām. Tiek atspoguļota informācija par apdraudētiem sabiedrības locekļiem, kur ir nepieciešama pastiprināta novērošana un atbalsts, lai nepieļautu šo mērķa grupu kļūšanu par bezpajumtniekiem.

Apkopojot pieejamo pētīto teorētisko literatūru, var izdalīt šāda veida bezpajumtnieku grupas:

- Vientuļi indivīdi;
- Ģimenes ar bērniem;
- Jaunieši;
- Sievietes;
- Vecie ļaudis;
- Garīgi slimie cilvēki;

Visas šīs grupas savā starpā ir saistītas, jo katrā ģimenē var būt garīgi slimis bērns/pieaugušais, jaunietis, kurš bēg no mājām, sieviete, kura konkrētu apstākļu dēļ nokļūst uz ielas utt. Tā ir notikumu, apstākļu un sakritību ķēde, kurā cilvēki nāk un iet, mainās, aizvieto un papildina viens otru vienā veselā sistēmā. Viens dzīves notikums iespaido gan indivīdu, gan veselu ģimeni un atstāj aiz sevis konkrētas sekas un apstākļus, kas ietekmē tālāko eksistenci un funkcionēšanu.

Apskatīsim vientuļo un ģimeņu bezpajumtnieku raksturojumus. Grāmatā: „Homelessness in America” tiek piedāvāts šāds bezpajumtnieku ģimeņu un indivīdu raksturojums:

- Ģimene vai indivīds, kas pārvietojas uz citu pilsētu darba meklējumos, dzīvo ar radniekiem, nemaksā īri, nevar atrast darbu, nezina, cik ilgi vēl varēs vienoties ar īpašnieku par savu uzturēšanos šeit un nezina, kurp doties;
- Ģimene vai indivīds, kas nesen zaudēja māju, šobrīd atrodas pie radniekiem vai draugiem, nemaksā īri un tas viss turpinās ne ilgāk kā divus mēnešus, kamēr netiks atrasta jauna dzīvesvieta;
- Ģimene vai indivīds, kas atstāja savas esošās mājas un atgriezās dzīvot vecāku mājā ar skaidrām gaidām, ka pēc laika atkal varēs sākt patstāvīgu dzīvi, kad esošās grūtības tiks pārvarētas.³⁶

---

³⁵ **Nacionālais seminārs – Latvija.** *Kā uzlabot informācijas bāzi un informācijas monitoringu par bezpajumtniecību.* Materiāls pieejams internetā:
[http://www.trp.dundee.ac.uk/research/mphasis/papers/Minutes_summary-\(Lat\)22042009..pdf](http://www.trp.dundee.ac.uk/research/mphasis/papers/Minutes_summary-(Lat)22042009..pdf) Skatīts: 11.01.2010.

³⁶ **Baumohl, J.,** *Homelessness in America.* The Oryx Press. 1996 p.16

No sekojošām definīcijām, var secināt, ka indivīds vai ģimene tiek uzskatīti par bezpajumtniekiem, tad, kad nav savas personīgās dzīvesvietas. Pirmais glābiņš, pie kā dodas cilvēki, kas paliek bez mājām, ir radnieki un tuvie draugi. Šie cilvēki labu vēlot izmitina šos cilvēkus pie sevis uz neilgu laiku, bet, kā var novērot, šis laiks bieži vien ievelkas. Risinājums šiem apstākļiem ir nepieciešams jebkurā gadījumā, diemžēl ne visi cilvēki, zem spiediena un draudiem no nezināšanas, iztur šo pārbaudījumu.

Turpmāk tekstā autore sīkāk apskatīs bezpajumtnieku grupas, to specifiku un būtību. Kā pirmos autore min **vientuļie bezpajumtniekus**, kuri kā šīs mērķa grupas pārstāvji droši vien ir visvairāk, jo grūti izsekot katra indivīda mobilitātei un sabiedrības attieksme pret vientuļo indivīdu ir mierīgāka nekā attiecībā pret ģimeni ar bērniem. Vientuļie bezpajumtnieki ir atbildīgi tikai paši par sevi, iegūt sev nepieciešamo ir daudz vieglāk un ne ar vienu nav jādalās. Turklāt dominējošie redzējumi maldina par īsto situāciju uz ielām, kur bezpajumtnieki ir ne tikai pasīvi upuri, bet viņiem ir jāizdara daudzas izvēles jomās, kas attiecas uz dzīvību, pārtiku, pajumti, personīgo higiēnu, kur notiek vairākās tikšanās un konfrontācija ar valsts pārstāvjiem, komersantiem un garāmgājējiem.³⁷

Lielākai sabiedrības daļai grūti saprast un pieņemt faktu, kā cilvēks var izvēlēties un samierināties ar dzīvi uz ielas? Droši vien daudziem cilvēkiem rodas tāds jautājums: „Kas ir pats labākais dzīvojot uz ielas?” Populārākās atbildes ir:

- „Brīvība!” Brīvība nozīme nākt un iet, kad viņi vēlas un būt pašiem.
- vēl joprojām būt dzīvam;
- cerība;
- draugi.³⁸

Neatkarības sajūta ir svarīga ikvienam, tā cilvēks jūtas brīvs un pats atbildīgs par sevi un savu rīcību. Tomēr, vai šī neatkarības un brīvības sajūta nemaksā pārāk daudz? Izvēlēties dzīvot uz ielas, droši vien ir vieglākais ceļš, lai tiktu vaļā no savam problēmām un grūtībām, bet ne labākais. „Vēl joprojām būt dzīvam”, tas droši vien attiecas uz vardarbības gadījumiem, kur cilvēkam nebija citas izejas, kā vienīgi bēgt prom. Šādos gadījumos upuri baidās griezties pēc palīdzības vai arī kaunas un nevēlas izpaust informāciju un vienkārši samierinās ar esošo situāciju. Cerība - tā droši vien piemīt katram no mums, mēs ceram un vēlamies, lai mūsu vēlēšanās un cerības piepildās, tas atvieglo un motivē nepadoties, jo atrisinājums ir iespējams vai tuvākajā, vai tālākajā nākotnē. Tas uztur mūs pie dzīvības, kas it īpaši svarīgi bezpajumtniekiem, kam nemitīgi jācīnās par savu dzīvību un eksistenci uz ielas.

---

³⁷ **Randall, A.**, *Street People and the Contested Realms of Public Space*. LFB Scholarly Publishing LLC. 2004. p.74

³⁸ Turpat, p.76

Nepārprotami, draugi ir svarīgi, jo mēs paļaujamies uz šiem cilvēkiem smagos dzīves brīžos un ceram uz sapratni, atbalstu un iejūtību. Šie cilvēki palīdz, iesaka un iedrošina rīkoties un cīnīties par savām iespējām, iecerēm un vēlēšanām.

Analizējot „vientuļos bezpajumtniekus” Lielbritānijā, May (2000) uzsvēra „svarīgu saistību starp ceļošanu un bezpajumtniecību”, un argumentēja, ka „daudzos gadījumos bezpajumtnieki ir tie, kas izvēlās labāk dzīves mobilitāti nekā vairāk pastāvīgo esamību”.³⁹ Tas droši vien ir vairāk raksturīgs gados jaunākiem un vientuļiem cilvēkiem, kuriem nav nekādu saistību un pienākumu pret kādu. No vienas puses, tā ir unikāla iespēja iepazīt un apskatīt pasauli, ko kāro daudzi cilvēki un tas ir savdabīgs mēģinājums īstenot savu sapni. No otras puses, tas ir avantūriskis, nepārdomāts un riskants piedzīvojums. Cilvēks nepārtraukti atrodas neziņā un viņam nav nekādu drošu un stabilu domu par rītdienu, jo viņš nezina, kur rīt atradīsies, vai būs ko ēst, vai būs iespēja nomazgāties, un kur viņš gulēs? Katrā gadījumā, lai pieņemtu šādu lēmumu, jābūt lielai uzdrošināšanās.

Tālāk apskatīsim **ģimenes ar bērniem**, kā vienu no bezpajumtnieku grupām. Bezpajumtnieku ģimenes vairāk nekā vientuļie bezpajumtnieki meklē pieejamo pajumti, jo vecākiem ir svarīgi aizsargāt savus bērnus un tāpēc, ka pajumtes iespējas ģimenēm ir dāsnākas un mazāk apgrūtināšas, nekā vientuļiem bezpajumtniekiem.⁴⁰ Droši vien jebkurš jautājums, kas bija, ir un būs saistīts ar bērniem, būs daudz aktuālāks, steidzīgāks un skaļāks. Vienmēr sirds sažņaudzas stiprāk, kad nelaimē vai bīstamā situācijā atrodas tieši bērni, jo bērni, kā atsevišķa mērķa grupa nevar par sevi pastāvēt pieaugušo priekšā. Tāpēc jebkurš cilvēks, kas ir vecāks kādam bērnam, jūt atbildību un uzskata, ka bērnu labā ir jādara viss iespējama, lai viņiem būtu atbilstoši dzīves apstākļi veselīgai funkcionēšanai un attīstībai atbilstoši savam vecumam un savām spējām. Pieaugušie nes atbildību par saviem bērniem. Bērni ir mūsu nākotne, un tas, kāds audzināšanas pamats tiks ielikts bērnos, tādu nākotni mēs arī redzēsime sabiedrībā. Bērnus ir viegli ietekmēt, jo organisms ir vēl jauns un neaizsargāts. Rodas dažādas saslimšanas, kas ietekmē bērna tālāko funkcionēšanu, attīstību un pilnveidošanu. Tas viss var nest ļoti sarežģītas sekas, ja laicīgi netiks darīts viss nepieciešamais. Tāpēc apskatīsim, ko piedāvā pētītā literatūra.

Bezpajumtnieku ģimenes bērnu vajadzības:

- veselības stāvoklis;
- emocionālas problēmas;
- uztura statuss;

---

³⁹ **Randall, A.**, *Street People and the Contested Realms of Public Space*. LFB Scholarly Publishing LLC. 2004. p.77.

⁴⁰ **Baumohl, J.**, *Homelessness in America*. The Oryx Press. 1996 p.17

- izglītības problēmas.⁴¹

Veselības stāvoklis – ir primārais jebkuram cilvēkam, it īpaši bērnam, kura organisms tikai sāk veidoties un imūnsistēma ir ļoti vāja. Ir nepieciešams stiprināt organismu un imūnsistēmu, lai organisms varētu pilnvērtīgi attīstīties un augt. Bezpajumtniecības apstākļos, netiek pilnvērtīgi sekots bērna higiēnai, jo bieži vien vecākiem nav materiālo līdzekļu, lai varētu to pienācīgi nodrošināt un izsekot.

Emocionālas problēmas – bieži vien uzkrājas un atstāj neizdzēšamas sekas uz bērna uzvedību. Bērns var būt ļoti nomākts, nerunīgs, bailīgs vai arī agresīvs attiecībā pret saviem vienaudžiem un arī nepazīstamiem cilvēkiem. Reagējot uz kādu situāciju vai notikumu, reakcija var būt ļoti agresīva, neatbilstoša savam vecumam un savam spējām.

Uztura statuss – bezpajumtniecības apstākļos, droši vien ir ļoti grūti nodrošināt stabilas ēdienreizes un to dažādību, kas ir ļoti svarīgi augošam organismam. Bērni nesaņem vajadzīgos vitamīnus, kas ir nepieciešami organisma veidošanai, augšanai un attīstībai, ko nekādā gadījumā nedrīkst pieļaut.

Izglītības problēmas – šādos dzīves apstākļos bērnam nevar tikt nodrošinātas visas nepieciešamās vajadzības, tai skaitā arī izglītība. Trūkst materiālo līdzekļu sagatavot bērnu bērnudārza/skolas gaitām un finansēt to. Bērnam nav atbilstošu apstākļu mājas darbu pildīšanai, vecāki nevar veltīt pietiekami daudz laika bērna izglītošanai.

Apkopojot to visu, var secināt, ka vecākiem laižot bērnu pasaulē, uz pleciem gulstas liela atbildība par saviem bērniem, jo bērna dzīves sākums ir atkarīgs tikai un vienīgi no vecākiem pašiem.

Savukārt **jaunieši - bezpajumtnieki** ir jaunie cilvēki līdz 17 gadiem, kas pamet mājas vai sociālās aprūpes iestādes pēc pašu vēlēšanās, bet bez vienošanās ar dzīvojošo pusi. Vai arī tie, kuri ir spiesti pamest mājas, vai kāds ir pazudis uz vienu vai vairākām naktīm.⁴² No šīs definīcijas izriet, ka jaunieši pieņem lēmumu un nevienu nebrīdinot aiziet no mājām. Tas var būt uz vienu vai arī vairākām naktīm. Grūti uzreiz noteikt un definēt šo rīcību, jo pats jauniešis var raksturot šo gadījumu, ka viesošanos pie draugiem vai radniekiem. Cits variants ir tad, ja jauniešis spiests pamest mājas, kādu konkrētu iemeslu dēļ, kas traucē viņam atrasties mājās. Pieņemot šādu lēmumu ir grūti, bet acīmredzot, citu variantu viņi neredz. Bieži vien tas var būt iemesls lai vienkārši izdzīvotu, pārmācīt vecākus, lai viņi apdomātos un apskatītos, kas nav kārtībā, kā arī, lai pievērstu uzmanību sev.

---

⁴¹ **Committee on Health Care for Homeless People.** *Homelessnes, Health and Human Needs.* National Academies Press. 1988. p 11

⁴² **Phil, R.,** *Working with Young Homeless People.* Jessica Kingsley publishers, 2008. p.20

Shaffer and Caton (1984) ziņoja: "Vairāki jaunieši sāk bēgt no mājām, pāris gadus pirms viņi sāk izmantot pieejamās valsts pajumtes."⁴³ Tas ir izskaidrojams ar to, ka jaunieši līdz 18 gadu vecumam atrodas vecāku, radnieku vai arī valsts apgādībā, ja ir bāreņi. Valsts nodrošina dzīvošanas iespējas bērniem dažādos krīzes centros, bērnunamos utt. Šādi cilvēki bieži vien ilgi nemēdz uzturēties vienā vietā un bēg prom arī no valsts piedāvātajiem pakalpojumu veidiem.

Iemesli jauniešu bēgšanai no mājām:

- Ikdienas konflikti – jaunieši pārdzīvo pubertātes vecumu un uzskata, ka vecāki viņus nesaprot vai negrib saprast. Vecāki var būt pārāk stingri, neiecietīgi pret jauniešu ārējā tēla veidošanu un tas viss rezumējas bargos sodos. Vecākiem grūti atrast kopīgu valodu ar bērniem, zūd ciešs emocionālais kontakts ar bērniem un tā viņi sāk attālināties viens no otra.
- Vardarbība – spriedze kāda valda ģimenē un mājās, negatīvi ietekme ģimenes locekļu savstarpējas attiecības, visi strīdi tiek risināti ar fizisku izrēķināšanos. Jaunieši cieš klusu līdz brīdim, kamēr nenokļūst slimnīcā ar smagāku diagnozi. Varmāka var draudēt upurim ne tikai fiziski, bet arī seksuāli un emocionāli.
- Launprātīga izmantošana – jaunietis ģimenē pilda kalpotāja lomu, viņa vērtības, vēlēšanās netiek respektētas un ņemtas vērā. Jaunietis vienkārši nevar izturēt un sadzīvot ar visiem apvainojumiem un pāridarījumiem, tas kavē viņa paša attīstīšanos un personības veidošanos.⁴⁴

Šie iemesli var novest līdz jauniešu bezpajumtniecībai un citām dažādām sociālām problēmām. Jaunietis ar savu bēgšanu mēģina glābt sevi un savu nākotni, šajā brīdī ir vajadzīgs kāds, kas motivēs un palīdzēs viņam tikt ar to galā. Būtisks iemesls, kas var būt jauniešu bēgšanai no mājām, ir pašu jauniešu atkarību izraisošo vielu lietošana, nelabvēlīgas draugu kompānijas un klaiņošana. To var ietekmēt vecāku dzīves stils un vienaldzība pret savu bērnu. Jaunietis meklē sabiedrotos ārpus ģimenes, tos, kuri ir uz ielām un kuri viegli pieņem tādus pašus izstumtos no ģimenes kā viņi. Diemžēl šādas nelabvēlīgas kompānijas pieņem ielas par savu dzīves stilu un nemaz netiecas meklēt palīdzību sociālās institūcijās vai atgriezties mājās. Te var redzēt, ka jaunieši izvēlās bēgt no mājām apstākļu spiesti, pieņemot šādu lēmumu kā galīgu variantu, kas varētu ietekmēt vecākus pievērst uzmanību, ka kaut kas nav kārtībā. Iepriekš apskatītie iemesli par jauniešu bēgšanu no mājām pierāda, ka visbiežāk jaunieši neredz citas izejas, ka tikai bēgt. To vislabāk pamato vardarbība ģimenē vai

---

⁴³ **Committee on Health Care for Homeless People.** *Homelessnes, Health and Human Needs.* National Academies Press. 1988. p. 14

⁴⁴ **Phil, R.,** *Working with Young Homeless People.* Jessica Kingsley publishers, 2008. p.20

ļauņprātīga izmantošana. Vecāku piespiešana bēgt, ir signāls savstarpējām attiecībām, ka vēl nav viss zaudēts. Apstākļi, kas šobrīd ir izveidojušies vairs nav ciešami un jaunieši tādā veidā mēģina pievērst vecāku uzmanību un piespiest viņus apdomāties.

Kā ne mazāk svarīga bezpajumtnieku grupa ir **bezpajumtnieki – sievietes**. Jaunas sievietes uz ielām! Droši var apgalvot, ka tas notiek konkrētu apstākļu dēļ, kur sieviete neredz citu izeju kā bēgt. Jau atkal parādās pārdomas par to, vai izvēlēties grūtāko ceļu, bet cīnīties par savu veselīgu funkcionēšanu, vai padoties plūsmai un izvēlēties vieglāko ceļu. Diemžēl daudzas sievietes izvēlās vieglāko ceļu, droši vien tāpēc, ka vairs nav spēka cīnīties, jo dzīves pieredze ir bijusi pārāk rūgta. Vainīgs var būt jebkurš - vecāki, pati sieviete arī valsts nes atbildību, tas nozīmē, ka netika nodrošināts viss nepieciešamais, lai novērstu šāda veida situāciju un problēmu rašanos. Jaunu sieviešu bezpajumtniecības piedzīvošana ir plašs apspiešanas diapazons. Viņu trūkumi ir dažādi, viņām nav pieejama:

- *Drošība* - sievietēm nav personīgas dzīvesvietas, kur viņas varētu justies drošas. Šī brīža dzīvošanas apstākļi ir nedroši un nepiemēroti dzīvošanai. Pastāv draudi izlikšanai no mājas, neapmaksātu rēķinu dēļ vai cilvēki, ar dzīvo kopā, jebkurā brīdī var palūgt atstāt dzīvojamo platību.
- *Aizsardzības apstākļi* – kā bija minēts iepriekš, tie varētu būt nedroši dzīves apstākļi, viegli attaisāmas durvis, māja atrodas bīstamā rajonā, vai nemitīgi notiek mēģinājumi ielauzties sievietes dzīvoklī. Patstāvīga stresa situācija neļauj mierīgi gulēt, un patstāvīga baiļu sajūta, ka kāds varētu ielauzties.⁴⁵

Sievietes cieš no:

- nabadzības;
- izglītības pārtraukšanas;
- atdalīšanās no ģimenes;
- piedzīvotas vardarbības;
- pamešanas novārtā.⁴⁶

Materiālo līdzekļu trūkums ir būtiski jūtams visās dzīves sfērās. Nav iespējas nodrošināt pilnvērtīgu pārtiku, apģērbu, higiēnas preces utt. Sieviete pārtiek ar to, kas ir. Tas var izraisīt dažāda veida hroniskas slimības, fiziskus vai garīgus traucējumus utt. Zūd jēga dzīvībai, jo pietrūkst spēka cīnīties ar sadzīvīskām funkcijām, nemitīgu stresu un pārdzīvojumiem. Dažādu sociālo problēmu dēļ tiek pārtraukta izglītība. Vairākums pat neturpina iesāktās mācības, jo nav iespējams apmeklēt skolu. Tā var būt agra grūtniecība, materiālo līdzekļu trūkums, iepriekšējo zināšanu trūkums, kā arī atkarību izraisošo vielu lietošana. Sieviete

⁴⁵ Pease, B., Fook, J., *Transforming Social work practice*. Copyright Collection. 1999. p.71

⁴⁶ Turpat.

samierinās ar esošo situāciju un mēģina pelnīt naudu iztikai, bieži vien izvēloties pašu vieglāko ceļu – iesaistīšanos prostitūcijā, kur sieviete var tikt ietekmēta gan fiziski, gan emocionāli. Bezpajumtniekiem trūkst emocionālās saiknes, kas bija agrāk. Nav neviena tuva cilvēka blakus, kam varētu uzticēt savus pārdzīvojumus, bailes, kas spētu iedrošināt un motivēt par labāku nākotni. Sieviete jūtas vientuļa, nevienam nevajadzīga un nespēj to pieņemt. Vai arī konkrētu iemeslu dēļ, pati ģimene norobežojas no šīs sievietes un pārtrauc jebkāda veida komunikāciju ar viņu.

Visi šie faktori ir iemesli sieviešu bezpajumtniecībai. Kad cilvēks jūtas vientuļš, nevienam nevajadzīgs un atstumts, viņš nolaiž rokas un iekrīt dzīves virpulī, kas var aiznest viņu vēl smagākos dzīves apstākļos. Davis (1992) apstiprina, ka sievietes - bezpajumtnieces procesā tiek pakļautas ciešanām, kas darbojas divos galvenajos veidos: sistēmiski caur sociālām institūcijām, it īpaši juridiskā, izglītības un sociālās aizsardzības sistēmā un tieši caur starppersonu mijiedarbību, kā seksuāls uzbrukums.⁴⁷ Sievietes kā bezpajumtnieces var kļūt par prostitūcijas un cilvēktirdzniecības upuriem, tāpēc svarīgi laicīgi pamanīt un novērst iespējamus draudus.

Tāda mērķa grupa kā **vecie ļaudis - bezpajumtnieki** sastopama retāk nekā iepriekš minētās grupās, jo ar vecumu nāk klāt dažādas slimības, nespējas un tādā vecumā uz ielām grūtāk izdzīvot. Veciem cilvēkiem valsts piedāvā dažāda veida pakalpojumus tādus kā pensionātus, sociālās mājas un aprūpi dzīvesvietā. Šie pakalpojumi ir viegli pieejami un tas nodrošina veciem cilvēkiem dzīvesvietu un aprūpi. Daudziem veciem cilvēkiem ir bērni, radnieki, kas var segt maksājumus par sociālajām institūcijām, bet ja radnieku nav, tad maksājumus iekasē no pensijām. Šai mērķa grupai vecumdienas ir nodrošinātas normālos apstākļos, kas ir godam pelnītas par dzīves gaitām, darbu un ieguldījumu. Sasniedzot 65 gadu vecumu, vecie cilvēki pretendē uz dažādiem labumiem (sociālā aizsardzība, medicīniska aprūpe, pensionāti utt.) Šādā veida programmām ir pietiekami daudz līdzekļu un labumu, lai nodrošinātu zemākas izmaksas par māju. Tādējādi cilvēkiem ir iespēja pamest ielas un tiek novērsta iespēja kļūt par bezpajumtniekiem. Un veca gada gājuma cilvēki neizdzīvo ilgi ielās, jo ielas apstākļi ļoti novājina organismu.⁴⁸

Kā jau iepriekš tika minēts, par veco cilvēku vecumdienām ir padomāts un visi šie pakalpojumi nodrošina stabilas, drošas un aizsargātas vecumdienas. Protamas, vēl ir pēc kā tiekties un uzlabot esošo sistēmu.

---

⁴⁷ Pease, B., Fook, J., *Transforming Social work practice*. Copyright Collection. 1999. p.71

⁴⁸ **Committee on Health Care for Homeless People.** *Homelessness, Health and Human Needs*. National Academies Press. 1988. p. 15

Savukārt **garīgi slimie cilvēki – bezpajumtnieki** ir mērķa grupa ar īpašām vajadzībām, viņiem ir nepieciešama īpaša pieeja, aprūpe utt. Tieši ģimenes locekļiem bieži vien trūkst zināšanu un iespēju rūpēties par šo mērķa grupu. Apskatīsim, kā šī grupa tiek definēta literatūrā. *New Straits Times* publikācijās ir definēts, ka garīga rakstura traucējumi jeb garīga slimība ir indivīdam piemītošs psiholoģisks vai uzvedības modelis un būtībā izraisa negaidītas ciešanas vai nestabilitāti, kas nav normāla kultūras attīstības sastāvdaļa.⁴⁹ Jāpiebilst, ka ne vienmēr jābūt aizspriedumainiem pret šādiem cilvēkiem, jo viņi tomēr ir personības.

Garīgu slimu bezpajumtnieku vienots izskats un raksturojums:

1. Neizskaidrojama nespēja atrast mājokli;
2. Savas bezpajumtniecības neapzināšanās;
3. Bez ciešanām: viņi neizpauž savu pieredzi par garīgām ciešanām ar cieņu pret faktu, ka viņiem nav mājokļa;
4. Nespēja izveidot ilgstošas, noturīgas attiecības;
5. Nacistiska neaizsargātība: visiem šiem pacientiem bijusi pieredze smagas attiešanās formā un ir bijusi atraidīšanas pieredze;
6. Bezgaumīga sevis prezentācija: viņi mēģina izveidot savu veiksmīgo tēlu. Viņi ir ļoti īpaši veidā, kādā viņi ģērbjas vai runā (izmanto valodu);
7. Pārākums par saistītām domām: māja un mājai piederošie vārdi.⁵⁰

Par garīgi slimiem cilvēkiem vienmēr kāds rūpējas, pieņemot svarīgus un atbildīgus lēmumus viņu vietā, līdz ar to viņiem trūkst izpratnes par patstāvīgu lēmumu pieņemšanu. Viņi nespēj pilnvērtīgi izvērtēt situāciju un lēmuma atbildību. Šie cilvēki nevar adekvāti novērtēt savus dzīvošanas apstākļus, tāpēc vienkārši pieņem šo situāciju un samierinās ar to. Garīgi slimie cilvēki pārsvarā pozitīvi raugās uz apkārt notiekošo, jo nav informēti un nesaprot vērtību, ko sniedz personīgā dzīvesvieta. Šai mērķa grupai vienkārši trūkst pieredzes svarīgu un nozīmīgu attiecību veidošanai un attīstīšanai.

Pastāv dažādi veidi bezpajumtnieku klasifikācijai, kas ir apkopoti literatūrā. Hoff (1992) klasificē bezpajumtniekus kā ekonomisku pārmaiņu vai pārstrukturizācijas upurus. Arce un Vergare (1984) izdala trīs bezpajumtniecību veidus: pagaidu, epizodiska un hroniska bezpajumtniecība. (in Gerhart, 1990, p. 29)

- Pagaidu – var mazināt, ja tiktu sagatavoti jauni mājokļa būvēšanas projekti un līdzīgi projekti, tad bezpajumtniecības problēma varētu tikt atrisināta. Runājot par smagāka

⁴⁹ *Media dis&dat*, Materiāls pieejams internetā: <http://media-dis-n-dat.blogspot.com/2008/11/art-therapy-helps-people-with-mental.html> Skatīts: 10.11.2009.

⁵⁰ **Metteri, A., Kroger, T., Pohjova, A., Kauhala, P.L.** *Social Work vision from Around the Globe*. The Haworth Press. 2004. p.218-219

gadījuma bezpajumtniekiem, iedodot viņiem māju atslēgas, nozīmē piedāvāt viņiem fizisku problēmu atrisinājumu, bet tas vienkārši nestrādā praksē.⁵¹

- Hroniska – narcisma, „es” spēka vai kognitīvu trūkumu dēļ, dzīves nepastāvības un šausmīga dzīves stāvokļa dēļ, šie klienti var tikt pakļauti hroniskai bezpajumtniecībai. Šiem cilvēkiem svarīga iekšējā mājas sajūta. Vieta, ko viņi var saukt par savu, ir vieta, kas sniedz viņiem iekšēju drošības sajūtu; vieta, kas var sniegt viņiem kādu labumu - atpūtas vieta.⁵²
- Epizodiska – tie ir cilvēki, kam draud bezpajumtniecība. Līdzekļu trūkuma dēļ nespēj samaksāt īri par māju, tad tiek sniegta palīdzība īres apmaksāšana, lai cilvēks saglabātu savu dzīvesvietu. Kā arī dzīvošanas apstākļi nav vairāk ciešami un, kas beidzas ar palikšanu uz ielas.⁵³

No apskatītajām bezpajumtnieku klasifikācijām var secināt, ka pagaidu bezpajumtniecība risina fizisku problēmu, lai cilvēkam ir vieta, kur viņš var pārnakšņot, būt siltumā un justies drošs, bet emocionālas un psihiskas problēmas paliek neskartas. Savukārt epizodiska bezpajumtniecība nozīmē momentu cilvēka dzīvē, kam ir atrasts risinājums, kas ir nepieciešams šim brīdim un līdz ar to, ir atrisināta visa problēma. Hroniska bezpajumtniecība nozīmē cilvēka dzīves stilu, no kura cilvēkam ir ļoti grūti atteikties, jo cilvēks ir samierinājies ar esošo situāciju un saviem dzīves apstākļiem. Šie dzīves apstākļi viņu apmierina, vai viņam ir pilnīgi vienaldzība, un nekas netiek darīts, lai šos apstākļus uzlabotu vai labotu.

No apskatītās literatūras ir redzams, ka, saskaroties ar dzīves grūtībām, par bezpajumtnieku var kļūt jebkurš cilvēks, neatkarīgi no vecuma, fiziskajām spējām un izglītības. Svarīgi laicīgi pamanīt draudus, kā arī pašiem cilvēkiem, saskaroties ar grūtībām, ir jābūt cīnīties un meklēt palīdzības iespējas, lai bezpajumtniecība neievilkotos un nekļūtu par dzīves ikdienu bez iespējam uz pilnvērtīgu nākotni. Tieši tādēļ ir svarīgi noskaidrot, ko piedāvā sociālais darbs kā atbalsts bezpajumtniekiem, lai novērstu bezpajumtniecības problēmu vai ar pieejamiem esošiem resursiem veiksmīgi risināt klientu pašreizējo sociālo situāciju.

---

⁵¹ Metteri, A., Kroger T., Pohjova, A., Kauhala, P.L., *Social Work vision from Around the Globe*. The Haworth Press. 2004. p. 213

⁵² Turpat, p.123

⁵³ **Committee on Health Care for Homeless People.** *Homelessnes, Health and Human Needs*. National Academies Press. 1988. p 23.

2. SOCIĀLAIS DARBS AR BEZPAJUMTNIEMIEM

Jebkurai klienta problēmai ir nepieciešams risinājums, lai novērstu virkni sekojošu notikumu, kas iespaidotu smagāku seku parādīšanos un vairošanos. Sociālā darba specifika darbā ar bezpajumtniekiem piedāvā vairākas problēmas risināšanas metodes tādas kā psihosociālais darbs, iejaukšanās vidē, novērošana, gadījuma analīze, informācijas izskaidrošana utt. Izanalizējot minētās problēmas risināšanas metodes, diplomdarba autore secina, ka, bezpajumtnieku problēmu nepieciešams risināt ne tikai mikro līmenī, bet arī makro līmenī. Autoruprāt, kā visaptverošākā bezpajumtnieku novēršanas iespēja ir preventīvais sociālais darbs. Tādēļ autore izvēlējās raksturot šo problēmrisināšanas metodi kā galveno iespēju bezpajumtniecības novēršanā.

2.1. Preventīvais sociālais darbs

Autori Paula Alena - Mīrsa (*Professor Emeritus of Social Work*) un Čārlzs Garvins (*Professor Emeritus of Social Work*) raksta, ka „sociālais darbs ietver preventīvo sociālo darbu gan ar problēmu skartajiem, gan ar tiem, kuriem varētu draudēt bazpajumtniecība”⁵⁴. Lielākā daļa cilvēku nekļūst par bezpajumtniekiem pēkšņi, bet iziet cauri procesam, kas atkārtojas, vai arī šie cilvēki izmanto pagaidu mitināšanās vietu, pirms viņi literāri tiek nodefinēti par bezpajumtniekiem.⁵⁵ Tādēļ diplomdarba autore darbā uzsver, ka preventīvais darbs ir tas, kas var novērst sociālo problēmu parādīšanos konkrētai mērķa grupai. Savukārt, pēc Maikla Šeparda (*University of California*) atziņām: „preventīvais sociālais darbs ir ilgtermiņa ieguldījums valsts un sabiedrības labklājībā. Tas ir ieguldījums nākotnē. Pievēršoties sociālajam darbam tagad, būs nepieciešams daudz mazāk spēku, resursu, laika tērēt intervencei pēc tam. Tas ir galvenais uz ko mūsdienās jātiecas, katram sociālajam darbiniekam un citiem speciālistiem, kas strādā, lai pasargātu sabiedrību no draudošajām problēmām, kas var ietekmēt ikvienu no mums. Svarīgi pieminēt arī to, ka preventīvais sociālais darbs ir pozitīvs ne tikai klientiem, sabiedrībai, bet arī pašiem darbiniekiem, jo darbu turpmāko darbu padaru vieglāku.”⁵⁶ Tātad šis autors uzsver preventīvā sociālā darba nozīmīgumu.

⁵⁴ Farley, O., W., Smith, L., Boyle, S., *Introduction to Social Work*. 9 ed. USA: Allyn & Bacon, 2003. p.117

⁵⁵ Johnson, A.,K., Cnaan, R.,A., *Research on Social Work Practice*. Sage Publications, 1995. p.369

⁵⁶ Sheppard, M., *How important is prevention? High thresholds and Outcomes for applicants refused by Children's Services: A six-Month Follow-Up*. In: *British Journal of social work*. Bristol: Policy Press. 2008, p. 1268-1282

Autores aplūkoja preventīvā darba definīciju, kas atrodama L. Barkera (*Johns Hopkins University*) grāmatā: Sociālā darba vārdnīca, kur minēts, ka „preventīvais sociālais darbs ir profesionāla sociālā darbība, kas tiek veikta ar mērķi palielināt cilvēka potenciālu, atbalstot un aizsargājot indivīda psihosociālos resursus, un palīdzot attīstīt tās spējas, kas ļaus indivīdam novērst, vai veiksmīgi tikt galā ar paredzamām vai negaidītām dzīves problēmām”⁵⁷ (autoru tulkojums). Un sasaistot to kopā ar Latvijas Republikas (turpmāk LR) sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likuma pirmā panta, 19. punktu, kur ir noteikts, ka sociālais darbs ir „profesionāla darbība, lai palīdzētu personām, ģimenēm, personu grupām un sabiedrībai kopumā veicināt vai atjaunot savu spēju sociāli funkcionēt, kā arī radīt šai funkcionēšanai labvēlīgus apstākļus”⁵⁸ varam secināt, ka LR likumdošana netieši nosaka arī preventīvā sociālā darba veikšanas nepieciešamību.

Nacionālā Sociālo Darbinieku Asociācijā prevence tiek definēta kā: „darbības, kuru mērķis ir novērst vai atturēt specifisku sociālo problēmu attīstību, kā arī aizkavēt vai kontrolēt šāda veida problēmu pieaugumu pēc tam, kad ir parādījušies simptomi.”⁵⁹

Tāda sociālā problēma kā bezpajumtniecība ir aktuāla mūsu sabiedrībā, it īpaši ziemas mēnešos, kad palielinās bezpajumtnieku skaits, kuriem nav vieta, kur pavadīt nakti. Vasaras mēnešos ir vieglāk - bezpajumtnieki nakšņo sabiedriskās vietās, bet šo problēmu ir jārisina. Preventīvais sociālais darbs spēlē būtisku lomu sociālajā sfērā. Tas palīdz novērst iespējamo problēmu parādīšanos, mēģina risināt esošo problēmu un atjauno veselīgas funkcionēšanas iespējas konkrētai mērķa grupai. Mērķa grupa - bezpajumtnieki, var ļoti labi pierādīt preventīva sociāla darba nepieciešamību un būtisko lomu.

Eiropas Savienības Sociālās iekļaušanas stratēģija paredz, ka darbība ir jāvērs uz:

- 1) „bepajumtniecības novēršanu – uz preventīviem pasākumiem;
- 2) pievērst uzmanību bezpajumtniecības iemesliem un risināt tos;
- 3) samazināt bezpajumtniecības izplatību;
- 4) samazināt negatīvo ietekmi uz bezpajumtniekiem un viņu ģimenēm;
- 5) nodrošināt to, ka bijušie bezpajumtnieki var uzturēt pastāvīgu mājokli”.⁶⁰

Katrai sociālai problēmai un attiecīgajai mērķa grupai tiek meklētas konkrētas risināšanas un novēršanas stratēģijas, lai padarītu veicamo sociālo darbu veiksmīgāku un

⁵⁷ **Barker, L., R.**, *The social work dictionary, 5th ed.*, Washington: NASW Press, 2003. p 338

⁵⁸ *Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likums*. Latvijas Vēstnesis (19.11.2002.) Pieejams internetā: <http://www.likumi.lv/doc.php?id=68488> Skatīts: 19.11.2009.

⁵⁹ **Capriccioso, R.**, *Using the Web to Prevent Suicide*. Materiāls pieejams internetā: <http://www.helpstartshere.org/tag/prevention> Skatīts: 03.01.2010.

⁶⁰ *Measurement of Homelessness at European Union Level*, University of Dundee – University of St Andrews, United Kingdom, 2007. p.11 Pieejams: http://ec.europa.eu/employment_social/social_inclusion/docs/2007/study_homelessness_en.pdf Skatīts: 18.12.2009.

ilgstoši funkcionālu. Tādi profesori kā Kleins un Goldstons, (1977); Mace, (1983) izvirza šādas bezpajumtniecību novēršanas stratēģijas:

1. *Primārā (galvenā) novēršanas stratēģija* sper aktīvus soļus, lai mainītu kādu īpašu notikumu vai uzvedību no paša sākuma. Galvenā aizkavēšana attiecas uz to, lai novērstu bezpajumtniecību pirms tā notiek pirmo reizi. Vairāki faktori var veicināt bezpajumtniecības riskus, un daži no tiem var būt iesaistīti kopienas lēmumos, kuri attiecināti uz novēršanas aktivitātēm. Šie faktori iekļauj zemu ienākumu, vardarbību ģimenē un garīgo veselību.
2. *Sekundārā (vidējā) novēršana* mēģina likt akcentu uz agro iejaukšanos, kad riski ir identificēti, bet pirms parādās smagās problēmas. Bezpajumtniecības gadījumā sekundārā novēršana attiecināma uz tiem, kuri nesen kļuvuši par bezpajumtniekiem. Vajadzība ir nodrošināt un pārliecināt bezpajumtniekus, ka bezpajumtniecība vairs neatkārtosies. Sekundārās novēršanas mērķis ir novērst pirmreizējo bezpajumtniecību, pirms tā kļūst epizodiska vai hroniska un seko vairākus gadus.
3. *Terciārā novēršana* ne vienmēr uzsver novēršanas vajadzību, jo tā vērtē situāciju, kurā cilvēkam ir bijusi plaša pieredze saistībā ar bezpajumtniecību. Pagaidām iejaukšanās šajā progresīvajā stāvoklī var būt veiksmīga, lai izbeigtu hronisku bezpajumtniecību, tādā veidā novēršot bezpajumtniecības turpināšanos.⁶¹

Minētie autori Kleins, Goldstons un Mace izmanto primārās novēršanas stratēģijas apraksta, akcentējot problēmu un tās simptomu novēršanu pirms tie parādās. Šie pasākumi pārsvarā ir virzīti uz lielu sabiedrības daļu un darbojas makro līmenī. Sekundārā līmenī un novēršanā svarīgi laicīgi pamanīt sociālās problēmas agrīnos simptomus vai pirmreizējo bezpajumtniecību. Ātras reaģēšanas rezultātā var savlaicīgi sākt risināt un ārstēt izveidojošās problēmas. Tas palīdzēs mazināt problēmas ilgumu un neļaus bezpajumtniecībai kļūt hroniskai. Terciārā līmenī un novēršanā autori liek uzsvaru uz hroniskas slimības un bezpajumtniecības problēmas novēršanu. Šajā līmenī jāiegulda daudz intensīva darbs, lai pasargātu klientu no vēl sarežģītākām komplikācijām. Darbs notiek ar sekam, kas ir izveidojušās šīs problēmas rezultātā. Varētu teikt, ka autori aprakstot preventīvas novēršanas stratēģijas, savā ziņā akcentē arī terapeitisko pieeju.

---

⁶¹ **Burt, M., Pearson, C., L., Montgomery, A., E.,** *Homeless: prevention strategies and effectiveness*, Nova Science Publishers. 2007. p. 2

Primārā līmenī ir svarīgi novērst iespējamo problēmas parādīšanos, lai novērst cilvēku kļūšanu par bezpajumtniekiem. Visbiežākie iemelsi primārai bezpajumtniecībai ir zemi ienākumi, vardarbība ģimenē, kā arī sabiedrības informēšana un brīdināšana par plašiem krāpnieciskiem darījumiem ar nekustamiem īpašumiem, it īpaši pensionāru, garīgi slimo un vientuļu cilvēku vidū. Svarīgi laicīgi brīdināt un informēt cilvēkus, it īpaši tos, kuriem nav radnieku, kas var palīdzēt darījumā par kārtību kā notiek mājokļa pārdošana vai apmainīšana, lai pēc darījuma cilvēks nepaliek uz ielas un bez materiāliem līdzekļiem.

Sekundārā līmenī svarīgi palīdzēt klientam tikt galā ar savu bezpajumtniecību, lai tā nekļūtu par dzīvesstilu kādam dzīves periodam. It īpaši svarīga speciālistu iesaistīšanās primārajā bezpajumtniecībā, jo tieši šajā momentā notiek cīņa par cilvēka tālāko likteni. Svarīgi motivēt klientu cīnīties par savu likteni un dzīvesstilu, svarīgi atbalstīt klientu un iedrošināt uz konkrētām aktīvām darbībām, lai risinātu un uzlabotu esošo situāciju. Tas palīdz novērst tālākas problēmas attīstību un aizkavē citu sociālo problēmu parādīšanos un attīstīšanos.

Terciārā līmenī notiek intensīvais sociālais darbs ar bezpajumtniekiem. Šajā līmenī svarīgi piesaistīt visus nepieciešamos sociālos pakalpojumus un speciālistus, lai palīdzētu klientam tikt galā ar savu esošo situāciju, kas jau var būt hroniska un mainītu to uz labo pusi, lai nākotne nepieļautu bezpajumtniecības atkārtošanos. Notiek jauns pavērsiens dzīvē, kur cilvēkam ir iespēja mainīt savu esošo stāvokli un konkrēto mājvietu ar visu nepieciešamo jaunas dzīves uzsākšanai, bet ir nepieciešams ieguldīt šajā procesā daudz smaga un intensīva darba. Šeit svarīgi ģimenes, tuvo cilvēku un speciālistu atbalsts.

No esošā izriet, ka preventīvais sociālais darbs sniedz būtisku ieguldījumu problēmas novēršanā un mazināšanā. Tas noteikti nav vienīgais resurss, kas veiksmīgi darbojas, tāpēc tālāk diplomdarba autore apskatīs ģimenes resursa specifiku darbā ar bezpajumtniekiem.

2.2. Sociālā darba specifika darbā ar bezpajumtniekiem

Bezpajumtnieki ir specifiska sociālā darba mērķa grupa, jo šiem cilvēkiem nav sava patvēruma, kas sniedz viņiem drošības, miera un stabilitātes sajūtu. Šie cilvēki dzīvo ar domu: „Kur nakšņot nākamo nakti?” Tādēļ ir svarīgi piesaistīt sociālos darbiniekus kā resursu bezpajumtnieku problēmu risināšanā. Šobrīd Latvijā veicamais sociālais darbs vairāk ir virzīts tieši uz sociālo funkcionēšanas spēju atjaunošanu, jeb dažādu problēmu seku likvidēšanu. Taču pievēršoties šīm aktivitātēm, malā paliek citi sociālā darba uzdevumi – indivīdu funkcionēšanas spēju veicināšana un šai funkcionēšanai labvēlīgu apstākļu radīšana. Šie uzdevumi kalpo tam, lai palielinātu indivīda, kopienas vai pat sabiedrības sociālās

funkcionēšanas spējas, spējas novērst problēmu, veiksmīgi tikt galā ar dažādām dzīves grūtībām un, lai veidotu tādus sociālos apstākļus, kuros katrs spētu veiksmīgi funkcionēt, realizēt sevi, un kur katra pamatvajadzības tiktu apmierinātas. Latvijā sociālais darbs ir valsts politikas un sabiedrības labklājības veicināšanas instruments, tā speciālisti tiešā kontaktā strādā ar bezpajumtniekiem, lai risinātu viņu problēmas.

Sociālais darbs ietver resursu apzināšanos, piemēram, ģimeni, kas ir bezpajumtnieku atbalsts un nākotne. Tāpēc runājot par bezpajumtnieku ģimenes locekļiem, sociālā darba speciālistiem ļoti svarīgi zināt, vai ir kādi ģimenes locekļi, vai tiek uzturētas kaut kāda veida attiecības un komunikācija? Cilvēks kļūst par bezpajumtniekiem dažādu iemeslu dēļ, tāpēc svarīgi noskaidrot paša klienta - bezpajumtnieka domas par viņa esošo situāciju, iemeslu bezpajumtniecībai un viņa domas par ģimenes locekļu attieksmi, domām par viņa esošo bezpajumtnieka stāvokli. Daudzos gadījumos bezpajumtnieki saglabā spēcīgu emocionālo saikni ar savu ģimeni, neatkarīgi no pašreizējā kontakta ar savu ģimeni. Daži klienti:

- „kas ir atsvešinājušies no savam ģimenēm, ilgojas pēc problēmas atrisinājuma un vēlas atjaunot saikni ar savu ģimeni;
- kas saglabā ierobežotu saikni ar savu ģimeni, diskutē par atgriešanos dzīvot kopā ar savu ģimeni.”⁶²

Emocionāla saikne ar ģimenes locekļiem ir ļoti svarīga un nepieciešama jebkuram cilvēkam, tā sniedz klientam sajūtu, ka viņam ir, uz ko paļauties un atbalstīties dzīves smagajos brīžos. Mērķa grupai - bezpajumtnieki, tas ir it īpaši svarīgi un noderīgi, jo tas, piemēram, palīdz novērst hronisku bezpajumtniecību, kad cilvēks nevēlas kaut ko mainīt savā dzīvē, jo vienkārši neredz tam jēgu un nākotnes perspektīvas. Ģimene ir tie cilvēki, kas var palīdzēt sociālā darba speciālistiem veikt sociālo darbu ar bezpajumtniekiem.

Daži klienti šķiet izmanto savu bezpajumtniecību, lai pateiktu savai ģimenei, ka viņiem ir vajadzīga palīdzība, vai viņi vēlas būt uzaicināti atpakaļ mājās. Šie indivīdi var paciest ilgāku bezpajumtniecības periodu cerībā, ka viņu ģimenes piedāvās viņiem palīdzību vai pasauks viņus atpakaļ mājās.⁶³ Tādā veidā bezpajumtnieki mēģina pievērst sev ģimenes locekļu uzmanību. Katrs indivīds ir savdabīgs pēc rakstura, dzīves aizspriedumiem un morālēm. Daļai ir grūti pārkāpt pāri savām morālēm un principiem, un viņš gaida, kad šo soli spers kāds no ģimenes locekļiem. Tas var būt pavisam īss dzīves periods, var arī aizkavēties un ieilgt ļoti ilgi, bet diemžēl, jo ilgāk cilvēks pavada ielās, jo grūtāk pēc tam atgriezties pie normāliem dzīves apstākļiem. Tas viss nes līdzī papildus jaunas sociālās un veselības problēmas, kā arī hroniskus traucējumus.

---

⁶² **Turner, F.,J.,** *Social Work Diagnosis in Contemporary practice.* Oxford University Press. 2005. p.310

⁶³ Turpat, p.311

Citi klienti sevi soda ar bezpajumtniecību par reālu, iedomātu vai maldīgu netaisnību, ko viņi ir nodarījuši saviem ģimenes locekļiem. Daži klienti ar sāpēm saka speciālistiem, ka viņi ir pelnījuši „būt trimdā” prom no savām ģimenēm un nav pelnījuši mājās. Šie klienti šķiet izmanto savu bezpajumtniecību, kā kompensāciju savām ģimenēm par reālo vai iedomātu nodarītu kaiti.⁶⁴ Tas vēlreiz apstiprina faktu, ka ģimenes loma preventīvā sociālajā darbā ir ļoti svarīga, jo tādā veidā bezpajumtnieku var ātrāk atgriezt atpakaļ ģimenē pie normāliem dzīves apstākļiem. Bezpajumtniekam ir jāsajūt, ka viņš ir mīlēts un gaidīts atpakaļ ģimenē, neskatoties uz visām grūtībām, kādas ir piedzīvotas, un kādēļ cilvēks nonāca ielās. Preventīvā sociālā darbā jāseko izmaiņām, kādas notiek klienta emocionālajā, fiziskajā apziņā, pārceļoties no ielas uz mājokli.

Izmaiņas ģimenes sistēmā vai izmaiņas indivīdu attiecībās viņu ģimenēs, kas samazina vai atrisina konfliktus, var palīdzēt klientiem ar pārceļšanos dzīvoklī vai pārvietošanos no bezpajumtnieka statusa uz mājām, var arī progresēt ar cerībām uz panākumiem. Citu ģimeņu atrisinājuma piemērs var arī palīdzēt indivīdiem veikt veiksmīgu pārvietošanos uz mājām.⁶⁵

Svarīgi sekot līdzi, kādas izmaiņas notiek cilvēkā pēc pārceļšanas uz mājām, kas var apdraudēt vai kavēt veiksmīgo pārceļšanos uz mājokli, un kādu lomu šajā procesā spēlē sociālais darbs. Svarīgi novērtēt klienta spējas un prasmes saimnieciskos, higiēniskos un materiālos jautājumos. Drīz vien pēc pārceļšanos uz mājām, klienti var piedzīvot psihisku simptomu dramatisku pieaugumu, piemēram:

- „pārstāt lietot viņiem noteiktus medikamentus;
- sākt lietot narkotikas vai alkoholu;
- pārstāt sekot savai higiēnai un citām dienas aktivitātēm;
- pārstāt maksāt īri;
- iegūt problēmas ar nomnieku.”⁶⁶

Ierasta dzīvesveida maiņa ir savā veidā emocionāls stress jebkuram cilvēkam, tagad viņš atrodas pavisam citos apstākļos no ierastā dzīvesveida. Klientam var aizmirsties dažādas ikdienas sociālās iemaņas un prasmes, vai arī nebija iespējas tās pielietot, līdz ar to klients nezina, vai ir aizmirsis kā rīkoties konkrētā situācijā. Tas viss rada stresu un, ja cilvēkam nav blakus kāds, kas to visu varētu palīdzēt atcerēties un palīdzēt izdarīt, tad cilvēks mēģina aizmirsties un nomierināties. Var sākties atkarību izraisošo vielu lietošana, neadekvāta uzvedība, tāpēc šeit pieslēdzas sociālie darbinieki, kas veic preventīvo sociālo darbu. Tie var būt:

---

⁶⁴ **Turner, F.,J.**, *Social Work Diagnosis in Contemporary practice*. Oxford University Press. 2005, p.311

⁶⁵ Turpat.

⁶⁶ Turpat.

- „regulārie apsekojumi klienta jaunajā dzīvesvietā, lai pārbaudītu, ka klients tiek galā ar saimniecības jautājumiem un kārtību mājās. Varbūt ir nepieciešamas kaut kādas mēbeles, humānā palīdzība utt.”⁶⁷

Izpalīdzīgs personāls apmeklē klientus, lai pārbaudītu klientu progresu un risinātu viņu praktiskās vajadzības tādas kā ēdiens, mājoklis un veselības aprūpe. Ar klientu viņi iesaistās problēmas risināšanas diskusijā par piekļuvi pieejamiem resursiem un atbalstam.

- „dažāda veida konsultācijas, kur sociālie darbinieki uzklausā klientu, sniedz padomu par konkrētu jautājumu, sniedz informāciju par konkrētiem sociāliem pakalpojumiem un vietām, kur šādus pakalpojumus var saņemt, iedrošina, motivē iesaistīties sabiedriskajā dzīvē un veidot jaunus kontaktus ar apkārtējiem cilvēkiem.”⁶⁸

Dažiem klientiem - bezpajumtniekiem attiecības ar izpalīdzīgo personālu var palīdzēt sadzīt rētas par ģimenes zaudēšanu vai palīdzēt tikt galā ar pagātnes vai neseniem ģimenes notikumiem un nodrošina viņiem ilgstošo atbalstu, kas viņiem ir vajadzīgs pārejā no bezpajumtniekiem uz „mājām”. Svarīgi sekot līdzi klienta soļiem jaunajā dzīvesstilā, jo klientam noteikti būs nepieciešama palīdzība dažādos jautājumos. Šī palīdzība var būt kāda saruna par ikdienas rūpēm vai pienākumiem, iedrošinājums un atzinums par klienta darbību. Klientam svarīgi zināt, ka viņam ir pie kā griezties pēc padoma vai palīdzības.

Klienta pāreja no bezpajumtniecības uz neatkarīgu dzīvošanu var izraisīt pagātnes vai nesenas sāpīgas atmiņas par ģimeni un radīt spēcīgas emocijas par pašreizējo ģimenes situāciju.⁶⁹ Jārēķinās arī ar cilvēka iepriekšējo pieredzi, kā viņš nokļuva uz ielas un kļuva par bezpajumtnieku. Svarīgi noskaidrot visus situācijas apstākļus, lai padarītu klienta pāreju uz mājokli daudz mierīgāku, drošāku un laimīgāku. Jāliek uzsvars uz to, ka tagad sāksies jauna dzīve, daudz labāka un laimīgāka. Gadījuma vadītājs un klīniskais personāls var kalpot par instrumentu palīdzot klientam diskutēt un izteikt viņu jaunas sajūtas par „mājām”, kas sākotnējā kritiskā periodā palīdz viņiem pārvietoties uz mājokli.⁷⁰ Šajā gadījumā sociālais darbinieks ir atbalsta punkts klientam, jo klients pilnīgi paļaujas un viņu. Ir svarīgi runāt ar klientu, attīstīt viņa komunikāciju, lai viņš spētu verbāli aprakstīt savas sajūtas, gandarījumu un tālāko vīziju. Toties arī sociālam darbiniekam jābūt uzmanīgam, un ir svarīgi saglabāt sociāla darbinieka un klienta distanci.

⁶⁷ **Turner, F.J.**, *Social Work Diagnosis in Contemporary practice*. Oxford University Press. 2005. p. 311

⁶⁸ Turpat, p. 312

⁶⁹ Turpat, p. 311

⁷⁰ **Johnson, A., K., Cnaan, R., A.**, *Research of Social Work Practice. Social Work Practice with Homeless Person*. 1995

No apkopotās literatūras izriet, ka sociālais darbs ir ļoti būtisks, jo ar tā palīdzību tiek meklētas iespējas un risinājumi, lai identificētu konkrētu sociālo problēmu, kā arī apzinātu un meklētu iespējos risinājumus. Sākotnējā stadija paredzēta, lai novērstu problēmas parādīšanos vispār, tad apzinātas problēmas risināšanas iespējas esošajā stadijā un visbeidzot, iespēja kā padarīt esošās problēmas risinājumu pieejamāku klientiem, kuriem tas ir dzīvesveids jau ilgāku laiku. Interesanti apskatīties, kā un vai vispār preventīvais sociālais darbs notiek citās valstīs un, kāda ir līdzība ar Latviju.

2.3. Ārvalstu pieredze sociālajā darbā ar bezpajumtniekiem

Preventīvā sociālajā darbā būtisku lomu spēlē politiskie procesi, pieņemtie likumi, noteikumi un pašu politiķu attieksme pret bezpajumtniecības problēmu. Interesanti noskaidrot, kādi preventīvi pasākumi tiek piedāvāti citās valstīs, piemēram, Lielbritānijā un ASV. Proti, Lielbritānijā piedāvā divus bezpajumtniecības risināšanas scenārijus:

1. Vietējai varai ir nepieciešams pārvarēt sarežģījumus likumā noteikto saistību nodrošināšanai mājokļa trūkuma un ierobežotu resursu gadījumā;
2. Samazināt bezdarbu un veiksmīgi risināt nabadzības problēmu.⁷¹

Autores šos scenārijus skaidro tā, ka pirmais risināšanas scenārijs ir vērsts uz mājokļa trūkuma atrisināšanu. Tas nozīmē, ka šo problēmu jārisina makro līmenī. Ir jāiesaista augstāk stāvošas personas, kurām jāpiedāvā konkrētas alternatīvas kā palielināt pieejamos mājokļus cilvēkam, kurš konkrētu iemeslu dēļ ir nonācis uz ielas vai palicis bez sava mājokļa. Savukārt, otrajā risināšanas scenārijā tiek piedāvāts nodrošināt bilanci starp darba pieprasījumu un darba piedāvājumu. Cilvēks strādājot var segt savus tēriņus un nodrošināt sev stabilu nākotni. Darbs spēj nodrošināt cilvēkam morālo un ekonomisko stabilitāti, kā arī ticību rītdienai. Protams, bezdarba un nabadzības problēma Latvijā ir aktuāla, it īpaši šajos ekonomiskajos apstākļos, un jebkurš sabiedrības loceklis un politiķis apzinās, ka tas var novest līdz bezpajumtniecībai jebkuru sabiedrības locekli. Latvijā, tāpat kā Lielbritānijā, ir sarežģīta likumdošana, kura aizkavē sociālo pakalpojumu pieejamību klientiem, un līdz ar to arī politiķiem rodas grūtības likumu pārveidošanā un piemērošanā aktuālām sabiedrības vajadzībām.

Kad klients ir nonācis līdz bezpajumtniecībai, sociālā darba speciālistiem svarīgi dzirdēt pašu klientu viedokli par viņu esošo stāvokli. Tas palīdz izdarīt secinājumus un dod klientam motivāciju cīnīties ar savu esošo problēmu un uzņemties aktīvu līdzdalību problēmas risināšanā. Piemēram, ASV ģimenes - bezpajumtnieku centros piedāvā sekojošos instrumentus kādam no vecākiem:

---

⁷¹ **Phil, R.**, *Working with Young Homeless People*. Jessica Kingsley publishers, 2008. p. 168 - 169

- *Strukturētas intervijas* par apstākļiem, kas noved līdz bezpajumtniecībai, līdzinieki un ģimenes attiecības, uzvedības problēmas starp bērniem, un kontakts ar veselības un sociāliem pakalpojumiem;
- *Intervijas grafiks sociālai mijiedarbībai (ISSI)*. Šajā intervijā izolētā bezpajumtnieku ģimene tiek salīdzināta ar salīdzināšanas piemēru. Tas tiek izmantots, lai noteiktu ģimenes spēju uztvert pieķeršanās pietiekamību, draudzību, sociālās integrācijas apjomu un sociālo attiecību stratifikāciju;
- *Vispārēja veselības anketa (GHO)*. Te ir standarta atsijas jautājumi, ko izmanto psihiatrisko nespēju apsekojumos. Šeit rāda atsevišķus punktus somatiskiem simptomiem, raizēm, sociālai disfunkcijai un depresijai.⁷²

Šie instrumenti palīdz saprast, kā ģimene nonāca līdz bezpajumtniecībai. Ir svarīgi noskaidrot esošo ģimenes situāciju, ģimenes problēmas un ģimenes spējas tikt ar savām problēmām galā, spēja pārvarēt šķēršļus un cīnīties par savu pilnvērtīgu, veselīgu eksistenci un funkcionēšanu. Kā arī tiek novērtēts vecāku emocionālais stāvoklis, kas ir ļoti svarīgs, lai redzētu pozitīvu situācijas risinājumu.

Savukārt Lielbritānijā tiek izstrādāti arī vēl citi bezpajumtniecības prevences pakalpojumi:

- Īres depoziņu sistēma. Pieejama izmitināšanas vietas privātā sektorā tiem cilvēkiem, kas nespēj atļauties segt pirmatnējo maksājumu, bet, kuriem ir nepieciešama izmitināšanas vieta.
- Atbalsta naktsmītņu shēmas. Sabiedrības locekļi nodrošina izīrētu istabu viņu personīgajā mājā jauniem cilvēkiem, kas ir pametuši savu vecāku mājas. Parasti ir sagaidāms praktisks un emocionāls atbalsts no viesģimenēm, bet šādu ģimeņu, kuras ir gatavas nodrošināt šādu pakalpojumu, ir diezgan maz. Tajā pašā laikā varētu būt vērtīga daļa no kopējā pakalpojumu maisījuma.
- Patvēruma shēma. Ir izveidota droša istaba kādā mājā ģimenes vardarbības upuriem, un tā darbojas kā pajumte šiem cilvēkiem, ja notiek vardarbība. Šāda veida shēma var arī sniegt attiecīgo jauniešiem - bezpajumtniekiem, jo lielāka daļa kļūst par bezpajumtniekiem dēļ vardarbības ģimenē.⁷³

ASV, tāpat kā Lielbritānijā un Latvijā, ir līdzīgi pakalpojumi bezpajumtniekiem un cilvēkiem, kam var draudēt bezpajumtniecība. Vairākas kopienas Savienotajās Valstīs piedāvā virkni ar aktivitātēm, lai novērstu bezpajumtniecību. Galvenā plaši izplatītā aktivitāte paredz palīdzību, lai novērstu mājvietu zaudēšanu un ģimeņu izlikšanu/padzīšanu no tām. Citas

⁷² Panos, V., *Homeless children: problems and needs*. Jessica Kingsley Publishers, 1999. p. 15

⁷³ Phil, R., *Working with Young Homeless People*. Jessica Kingsley publishers, 2008. p. 170-171

aktivitātes akcentē situācijas, kad cilvēks ir īpaši neaizsargāts pret bezpajumtniecību, piemēram, tikko atbrīvots no institucionālām iestādēm (garīgās slimnīcas, cietumi). Bezpajumtniecības iemesli ir daudzpusīgi, tādēļ kopienas mēdz izmantot stratēģiju dažādību, lai novērstu bezpajumtniecību.⁷⁴ Mērķa grupas, kam var draudēt bezpajumtniecība ir tādas pašas kā Latvijā, tās ir ģimenes ar bērniem, kurām var draudēt izlikšana no mājām neapmaksātu rēķinu rezultātā, bijušie cietumnieki, kuriem nav konkrētas dzīves vietas pēc atbrīvošanas, kā arī garīgi slimi cilvēki. Šajās valstīs ir akcentēta preventīva sociāla darba loma tieši šīm mērķu grupām, jo šīs mērķu grupas ir primāri pakļautas bezpajumtniecībai.

Savienotajās Valstīs nokļūšanu patversmē dēvē par *ātro izeju*. Proti, ģimenes, kurām nav mājas un kuras to meklē, izmanto Cilvēces Dienesta Departamenta patversmes komandas (*the Human Services Department Shelter Team*) palīdzību. Pirmajā kontaktā ar ģimeni, patversmes komandas darbinieks mēģina atrast ģimenes alternatīvas, lai iegūtu vietu patversmē. To skaitā ir ģimenes vai draugi, pie kuriem nelaimē nonākusī ģimene varētu palikt. Ja nav šādu resursu, tad ģimene saņem ceļazīmi uz patversmi, bet tikai uz dažām dienām (parasti 1 – 3 dienas).⁷⁵ Salīdzinot ar situāciju Latvijā, autores piebilst, ka šādu pakalpojumu kā īslaicīgu uzturēšanās (1 – 3 dienu) patversmē, Latvijā nav.

Līdzīga situācija kā Lielbritānijā par primārajiem risinājumiem ir Latvijā, proti, no sākuma galvenokārt, tiek meklētas iespējas izmitināt ģimeni pie radniekiem un draugiem, tad tiek meklētas vietas krīzes centros vai patversmes. Patversmes uzņem ģimenes ar nepilngadīgiem bērniem un iespēju robežās ģimenēm tiek nodrošināta atsevišķa telpa. Latvijā bezpajumtniekiem ir izveidotas patversmes, kur cilvēks var nomazgāties, saņemt tīras un siltas drēbes, bezmaksas pusdienas un pārnakšņot. Ziemas aukstos mēnešos bezpajumtnieki var uzturēties patversmē pa dienu, izmantojot dažādus pakalpojumus kā sociālā darbinieka konsultācijas, medicīniskus pakalpojumus, grāmatu lasīšanu, galda spēles utt. Tas sniedz klientiem drošības sajūtu un patvērumu. Ziemas mēnešos daudzas bezpajumtnieku patversmes uzņem klientus pat vieglā alkohola reibumā, jo tas viss tiek darīts, lai cilvēks nenosaltu un nenomirtu no aukstuma. Patversmes sniedz bezpajumtniekiem mājas sajūtu, kur viņi saņem visu nepieciešamo primāro palīdzību.⁷⁶ Daudzas labdarības, valsts un pašvaldību organizācijas piedāvā bezmaksas zupas virtuves, kur cilvēki var vienreiz dienā paēst siltas pusdienas. Jāatzīst, ka bezpajumtnieku vidū tas ir diezgan aktuāli, it īpaši ziemas mēnešos, jo,

---

⁷⁴ **Burt, M., Pearson, C.,L., Montgomery, A., E.,** *Homeless: prevention strategies and effectiveness*, Nova Science Publisher. 2007. p. 15

⁷⁵ Turpat, p. 14

⁷⁶ *Patversmes pakalpojumus sniedz Rīgas patversme*. Materiāls ir pieejams internetā.
http://www.ld.riga.lv/lv/home/soc_institucijas/Patversme/default.aspx Skatīts 10.12.2009.

kā zināms no statistikas, ziemas mēnešos klientu skaits zupas virtuvēs palielinās. Esošos ekonomiskos apstākļos arī trūcīgi cilvēki apmeklē zupas virtuves.

Apkopojot Latvijas, Lielbritānijas un ASV preventīvā sociālā darba pieredzi ar bezpajumtniekiem, var secināt, ka situācijas ir līdzīgas. Apskatīto valstu mērķa grupas, kurām primāri var draudēt bezpajumtniecība, ir bijušie ieslodzītie, bāreņi, ģimenes ar bērniem utt. Tapāt kā Lielbritānijā, arī Latvijā akcents tiek likts uz bezdarba samazināšanu, lai novērstu līdzekļu trūkumu šīm mērķa grupām. Gan ASV, gan arī Latvijā svarīgi nodrošināt bezpajumtniekiem patvērumu, lai cilvēks nepaliktu uz ielas. Situācija Latvijā, Lielbritānijā un ASV ir līdzīga arī tajā, ka preventīvā sociālā darbā būtisku lomu spēlē palīdzības sniegšana bezpajumtniekiem. Primāra palīdzība tiek virzīta lai nodrošinātu klientiem pagaidu izmitināšanas vietu, izveido drošus un stabilus apstākļus uzturēšanai patversmē, kamēr tiek meklēts risinājums vai alternatīva esošām stāvoklim. Svarīgi novērst primāro bezpajumtniecību un nākotnes riskus hroniskai bezpajumtniecībai.

Nākamajā nodaļā diplomdarba autores apskatīs sociālos pakalpojumus bezpajumtniekiem. Pētīs sociālās institūcijas, kurās piedāvā sociālos pakalpojumus dažādām bezpajumtnieku mērķa grupām.

3. SOCIĀLIE PAKALPOJUMI BEZPAJUMTNIEKIEM

Autores noskaidroja, ka šobrīd Rīgā ir 9 patversmes un 1 dienas centrs un 1 krīzes centrs bezpajumtniekiem. Proti, ziemas periodā patversmes ir pārpildītas, bezpajumtniekiem nākas gulēt arī sēdus vai uz grīdas. Rīgā darbojas arī zupas virtuves: Centrāltirgū, Čiekurkalna tirgū, Āgenskalna tirgū un "Žēlastības misija" Barona ielā. Arī par apģērbu trūcīgajiem cilvēkiem ir padomāts, t.i., Rīgā darbojas 11 drēbju un apavu nodošanas vietas, kur ikviens var nodot lietotos apavus un apģērbus, kas pēc tam tiek nodoti trūcīgajiem, arī bezpajumtniekiem

Tālāk autores sīkāk apskatīs dienas centra un patversmju piedāvātos pakalpojumus bezpajumtniekiem, kā arī citus pieejamos sociālos pakalpojumus.

3.1. Dienas centri

Dienas centri, pirmkārt, strādā ar cilvēkiem, kuri ir nonākuši grūtībās, kuriem ir vajadzīga palīdzība un atbalsts, kuriem vajag atrast mājokli vai novērst iespēju kļūt par bezpajumtniekiem. Otrkārt, kopējā saite ir atvērtās pieejas princips. Atvērtās pieejas nozīme:

- Klients var izmantot pakalpojumus bez atteikuma un lemt, cik daudz personīgas informācijas par sevi atklāt.
- Noteikumi un nolikums saglabā nepieciešamības minimumu, lai nodrošinātu drošību un atzinīgu vidi.
- Gadījumi reti tiek aizvērti un klientus var apciemot, kad viņiem nepieciešams.⁷⁷

No sekojošā var secināt, ka dienas centri ir būtisks pakalpojums grūtībās nonākušiem cilvēkiem, jo tie sniedz nepieciešamo primāro palīdzību. Primārā palīdzība šeit tiek domāta kā pajumte, silts ēdiens un tīrs apģērbs. Paēdis, nomazgājies cilvēks jūtas kā no jauna piedzimis. Tad, kad ir apmierinātas primārās vajadzības, klients var sākt risināt savas emocionālās, fiziskās un psiholoģiskās problēmas. Dienas centra atmosfēra droši vien var krasi atšķirties no cilvēka iepriekšējiem dzīvošanas apstākļiem un no sākuma cilvēkam var rasties grūtības ar pierašanu pie jaunajiem apstākļiem. Katrā dienas centrā ir savi noteikumi, kurus cilvēkiem ir stingri jāievēro, jo stingra disciplīna ir viens no pamatnosacījumiem, kas nosaka, ka cilvēks var uzturēties dienas centrā. Dienas centra darbiniekiem ir vieglāk strādāt ar klientiem un sadarbība notiek daudz raitāk.

---

⁷⁷ Clark, C., *Adult day services and Social Inclusion*. Jessica Kingsley Publishers. 2001. p. 96

Atvērtās pieejas princips ir ļoti svarīgs sociāla darbinieka un klienta sadarbībā, jo vairāk klients sniedz patiesas informācijas, jo vieglāk sociālajam darbiniekam veikt savu darbu, risinot klienta problēmu. Tāpēc sociālais darbinieks mēģina uzzināt no klienta pēc iespējas vairāk informācijas par viņu pašu, viņa ģimenes locekļiem, radiniekiem, draugiem, viņa dzīvošanas vidi un dzīvošanas apstākļiem.

Vairāk precīza un noderīga definīcija, tika uzrakstīta NDP, jumta organizācija dienas centriem. Tā iekļauj centrus, ar ko viņi strādā un nosaka to atšķirības, kas:

- Nodrošina „atvērto pieeju”.
- Piedāvā pakalpojumu dažādību: parasti iekļaujot sajaukumu no atbalsta, padoma, informācijas, ēdiena un praktiskās palīdzības.
- Saistītas ar vienādām iespējām saglabāt drošu un atzinīgu vidi, kā arī pilnvaro pakalpojumu lietotājus.
- Primārais fokuss ir vērsts uz darbu ar bezpajumtniekiem, viegli ievainojamiem vai nedroši izmitinātiem cilvēkiem (Cooper, 1997).⁷⁸

No sekojošā izriet, ka svarīgi nodrošināt un saglabāt ar klientiem atvērto pieeju, kas sniedz visu nepieciešamo informāciju par klienta problēmas cēloņiem, esošajiem dzīvošanas apstākļiem un par klienta esošo emocionālo stāvokli. Noteikt klienta stiprās puses un motivēt klientu darboties lietas labā, lai uzlabotu savus esošos dzīvošanas apstākļus un risinātu savu problēmu. Klients ir jāiedrošina, jāatbalsta un jāuzslavē par labi padarīto darbu. Sociālais darbinieks sniedz visu nepieciešamo informāciju par pieejamiem pakalpojumiem, pieejamo sociālo palīdzību un aktuālo informāciju klientam.

Dienas centri noteiktās pilsētās var strādāt vairāk ar neapstrādātiem gulšņiem cilvēkiem (*rouh sleepers*) nepieņemamo cenu dēļ vai nespējas atļauties mājokli, kamēr citās pilsētās dienas centri strādā ar cilvēkiem, kas ir izmitināti uz pagaidu laiku vai izmitināti nedrošos apstākļos. Daži centri strādā tikai ar neapstrādātiem gulšņiem cilvēkiem (*rouh sleepers*) tāpēc, ka viņi uzskata viņus par prioritāti vai tāpēc, ka dzīves apstākļi padara nepieciešamību šiem cilvēkiem kā prioritāti noteiktai grupai, citi redz sevi, kas strādā ar jebkuru grupu, kas bez atbalsta vai palīdzības, kam var draudēt bezpajumtniecība.⁷⁹ Šeit vairākums no pakalpojumiem domāti vientuļiem cilvēkiem vai pāriem bez bērniem, jo tās ir grupas, kas visvairāk saskaras ar grūtībām, izmanto esošos tiesību aktus, lai atrastu mājokli.

Arī Latvijā tagad ir pieejams pirmais dienas centrs bezpajumtniekiem un maznodrošinātiem iedzīvotājiem. Pakalpojumus nodrošina Rīgas patversme, kura ir „RD Labklājības departamenta pakļautības iestāde, kas personām bez noteiktas dzīvesvietas vai

⁷⁸ Clark, C., *Adult day services and Social Inclusion*. Jessica Kingsley Publishers. 2001. p. 96

⁷⁹ Turpat, p. 98

krīzes situācijā nonākušām personām nodrošina īslaicīgu patvērumu, uzturu, personiskās higiēnas iespējas un sociālā darba speciālistu pakalpojumus, kā arī veic klaidonības un bezpajumtniecības novēršanas preventīvus pasākumus Rīgā.⁸⁰

Rīgas patversme Dienas centrā nodrošina klientiem sekojošus pakalpojumus:

- iespēju uzturēties Dienas centrā pilnu darba dienu (no 9.00 līdz 17.00);
- sociālā darba speciālistu un psihologa pakalpojumus;
- atpūtai un nodarbībām piemērotas telpas un inventāru, un izglītojošas, prasmju apguves, fizisko spēju attīstības, darba iemaņu apguves un sociālās rehabilitācijas nodarbības;
- personām ar funkcionālajiem traucējumiem piemērotu aprīkojumu;
- ģimenes ārsta pakalpojumus primārās veselības aprūpes līmenī;
- klientu vajadzībām pielāgotas sanitārās telpas ar tualeti un dušu;
- nepieciešamos higiēnas līdzekļus;
- dezinfekcijas pakalpojumus;
- pusdienas klientiem, kuri piedalās Dienas centra nodarbībās, veic līdzdarbības pienākumus;
- veļas mazgāšanas pakalpojumu atbilstoši līgumam starp klientu un dienas centru.⁸¹

Autoruprāt, dienas centra pieejamība bezpajumtniekiem ir veiksmīgs risinājums jautājumā par klientu – bezpajumtnieku motivāciju uz piemērotāku apstākļu dzīvi. Dienas centrā ir iespēja saņemt pakalpojumus, kas bezpajumtniekiem „uz ielas” nav pieejami. Tālāk diplomdarba autore apskatīs patversmju piedāvātos pakalpojumus bezpajumtniekiem.

3.2. Patversmes

Balstoties uz Rīgas domes Labklājības departamenta apkopoto informāciju par palīdzību bezpajumtniekiem 2009. gada janvārī un februāra sākumā, atklājas, ka Rīgas patversmes vai naktspatversmes pakalpojumus šogad mēnesī vidēji izmantojušas 547 personas, kas ir par 37 personām jeb 7% vairāk nekā šajā laika posmā pagājušajā gadā. Visvairāk apmeklētāju patversmēs reģistrēts 4. janvārī - 572 cilvēki - un 1. februārī - 588 bezpajumtnieki. Gaisa temperatūra abās naktīs pazeminājās līdz -13 grādiem pēc Celsija

⁸⁰ Rīgā, Latgales priekšpilsētā Katoļu ielā 57 darbojas pirmais dienas centrs bezpajumtniekiem un maznodrošinātiem Rīgas iedzīvotājiem. Materiāls pieejams internetā:

http://www.ld.riga.lv/lv/home/soc_institucijas/Centrs/default.aspx Skatīts: 20.01.2010.

⁸¹ Turpat, skatīts: 20.01.2010.

skalas. No 26. janvāra Tvaika ielā 2, 12.korpusā, darbojas patversme sievietēm. Tajā ir 35 vietas, un jau februāra sākumā šīs naktspatversmes pakalpojumus izmantoja 30 sievietes. Patversmes Bārddziņu ielā 2 sieviešu nodaļā vidēji dienā janvārī uzturējās 63 cilvēki, kas bija par piecām personām jeb 9% vairāk nekā šajā laika posmā pagājušajā gadā. Naktspatversmē vīriešiem Maskavas ielā 336 janvārī vidēji dienā uzturējās 188 cilvēki, kas ir par 26 personām jeb 16% vairāk nekā šajā laika posmā pagājušajā gadā. Naktspatversmē vīriešiem Bebru ielā 16 janvārī vidēji dienā uzturējās 60 cilvēki, kas ir par 10 personām jeb 20% vairāk nekā šajā laika posmā pagājušajā gadā. Rīgas patversmes Mobilā brigāde ielu sociālajam darbam ar bezpajumtniekiem janvārī sniedza konsultācijas 224 personām, saņēma 36 tālruņa zvanus, kā arī pārveda uz patversmēm 51 personu. Rīgas Pašvaldības policija janvārī uz patversmēm nogādāja 20 personas.⁸² Rīgas dome līdzfinansē bezmaksas zupas virtuves pakalpojumus četrās Rīgas vietās. Kopējais atbalsta apjoms ir tāds pats kā pagājušajā gadā - līdz 700 porcijām dienā piecas reizes nedēļā. Pēc Valsts tiesu medicīnas ekspertīzes centra sniegtajām ziņām janvārī un februārī Rīgā ir nosaluši četri cilvēki. Saskaņā ar rīcības plānu "Palīdzības sniegšana bezpajumtniekiem nelabvēlīgos laika apstākļos Rīgā" no 1. oktobra līdz 30. aprīlim tiek īstenoti papildu pasākumi, lai palielinātu bezpajumtniekiem sniegtās palīdzības apjomu.⁸³ Ar katru no Rīgas patversmes iemītniekiem individuāli strādā sociālais darbinieks, palīdzot atrisināt viņa problēmas tik tālu, cik viņš ir gatavs pieņemt palīdzību.⁸⁴

Rīgas domes Labklājības departamenta sagatavotais materiāls par sniegto palīdzību bezpajumtniekiem nelabvēlīgos laika apstākļos no pagājušā gada 1.oktobra līdz šī gada 30.aprīlim liecina, ka 30% Rīgas patversmju klientiem ir pastāvīgs vai pagaidu darbs. 37% darbspējīgas personas, kas mitinās Rīgas patversmēs, nestrādā, 33% ir personas ar invaliditāti vai pensijas vecuma personas. 63% personu ir ienākumi, taču tie nav pietiekami, lai persona varētu mājokli īrēt vai iegādāties. No Rīgas patversmju klientiem 16% gaida rindā uz pašvaldības palīdzību dzīvokļa jautājuma risināšanā. Pagājušajā gadā Rīgas patversmju, naktspatversmju, krīzes centru sievietēm ar bērniem pakalpojumus saņēma 2262 personas, kas ir par 10 personām jeb 0,4% mazāk nekā 2006.gada periodā, kad minētos pakalpojumus saņēma 2272 personas. Mēnesī patversmē uzturējās vidēji 402 personas, kas ir par 15 personām vairāk nekā 2006.gadā vidēji mēnesī. Salīdzinot vidējo bezpajumtnieku skaitu, var secināt, ka bezpajumtnieku skaita pieaugumam ir tendence samazināties - ja pagājušajā gadā

⁸² *Palīdzības apkopojums Rīgas rajonā.* Materiāls pieejams internetā:

<http://www.ld.riga.lv/lv/home/statistika/Palidziba/default.aspx> Skatīts: 03.01.2010.

⁸³ *Gada sākumā Rīgas patversmes izmantojuši par 7% vairāk cilvēku nekā pērn.* Materiāls pieejams internetā:

<http://www.social.lv/portal/sabiedriba/bezpajumtnieki/298-gada-sakuma-rigas-patversmes-izmantosana-par7-vairak-cilveku-neka-pern> Skatīts: 28.12.2009.

⁸⁴ *Kāda ir dzīve Rīgas bezpajumtnieku patversmēs?* Materiāls pieejams internetā:

<http://www.social.lv/portal/sabiedriba/bezpajumtnieki/667-kada-ir-dzive-rigas-bezpajumtnieku-patversme>, Skatīts: 29.12.2009.

vidēji bezpajumnieku skaits palielinājās par 4%, tad salīdzinoši 2006.gadā periodā palielinājums bija 11%. Lielākais vidējais faktiskais vietu noslogojums Rīgas patversmēs un naktspatversmēs bija pagājušā gada februārī - 520 personas, kas ir par piecām personām vairāk nekā gadu iepriekš šajā mēnesī.⁸⁵ Ņemot vērā to, ka vidējais klientu skaits naktspatversmēs, salīdzinot ar iepriekšējo gadu, ir nedaudz palielinājies, Labklājības departaments secina, ka ir pagarinājies klientu uzturēšanās termiņš naktspatversmēs, kas savukārt liecina par šo personu grūtībām risināt savas sociālas problēmas. Labklājības departaments norāda, ka galvenās bezpajumnieku problēmas ir sociālās funkcionēšanas spēju trūkums, pieejamu mājokļu trūkums, nepietiekama šo cilvēku kvalifikācija un daļēji arī nepietiekama motivācija, lai varētu strādāt, atkarības problēmas, slikts veselības stāvoklis un sabiedrības stereotipi, kas veicina šīs iedzīvotāju grupas atstumšanu. Patlaban bezpajumnieki savas problēmas spēj atrisināt līdz noteiktam līmenim, bet lielākajā daļā gadījumu nespēj sasniegt līmeni saglabāt, secinājusi pašvaldība. Kā minēts ziņojumā, lai veicinātu bezpajumnieku resocializāciju un integrēšanu sabiedrībā, Rīgā nepieciešams attīstīt sociālos pakalpojumus bezpajumniekiem Rīgā, aicinot pieteikties nevalstiskās organizācijas šo pakalpojumu nodrošināšanai. Katrā Rīgas rajonā būtu nepieciešama vismaz viena šāda organizācija. Būtu nepieciešams izveidot «pusceļa māju» vidēji ar 100 vietām, kur personas varētu uzturēties līdz dzīvojamās platības saņemšanai, secināts ziņojumā. Kā iespēja uzlabot situāciju minēta Rīgas pašvaldības patversmes struktūrvienības «Mobilā brigāde darbam ar bezpajumtniekiem» darbības paplašināšana, jo ir nepieciešams noskaidrot katra klienta situāciju, vajadzības un problēmas, informēt par iespējamo palīdzību un tās saņemšanas vietām un procedūru, kā arī motivēt personas risināt savas sociālās problēmas un sniegt adekvātu atbalstu. Būtu arī nepieciešams izveidot Rīgā vienotu bezpajumtnieku uzskaites sistēmu, jo kopējais klientu skaits nav precīzs. Rīgas patversmēs un naktspatversmēs pašreiz nav vienota klientu uzskaites sistēma, proti, viens klients gada laikā varētu būt bijis vairāku naktspatversmju sniegtā naktspatversmes pakalpojuma saņēmējs, minēts ziņojumā.⁸⁶

Rīgas patversme nodrošina:

1) „Īslaicīgu patvērumu:

- Patversmē uzņem ar un bez personu apliecinošiem dokumentiem.
- Piedāvā apkurināmas telpas ar gultasvietām.

2) Uzturu:

- Aprīkotu ēdamtelpu.

---

⁸⁵ 30% no Rīgas patversmju klientiem ir pastāvīgs vai pagaidu darbs. Materiāls pieejams internetā: <http://news.frut.lv/lv/ppl/society/52262> Skatīts: 17.12.2009.

⁸⁶ Turpat.

- Vakariņas no plkst. 19.30 līdz plkst. 22.30 un brokastis no plkst. 6.30 līdz plkst. 7.30.
  - Klienti, kuri uzturas diennakts nodaļās saņem arī pusdienas.
- 3) Personiskās higiēnas iespējas:
- Sanitārās telpas ar tualeti, izlietni roku mazgāšanai, dušu un nepieciešamos higiēnas līdzekļus.
  - Dezinfekcijas pakalpojumus un dezinficētus gultas piederumus.
  - Telpu vai vietu apgērba mazgāšanai, žāvēšanai, gludināšanai.
- 4) Drošību:
- Mantu glabāšanu, ja klients tās nodevis patversmes mantu glabātavā uz laiku, kamēr uzturas Patversmē.
- 5) Medicīnisko palīdzību:
- Akūtu un hronisku saslimšanu gadījumos sociālā ārsta konsultāciju un ārstēšanu.
- 6) Sociālā darba speciālista pakalpojumu:
- Informē par Patversmes pakalpojumu.
  - Novērtē klienta vajadzības, materiālos un personiskos resursus.
  - Informē klientu par sociālajiem pakalpojumiem un sociālo palīdzību, to saņemšanas kārtību. Par klienta tiesībām un līdzdalības pasākumiem, lai varētu saņemt sociālo palīdzību.
  - Palīdz atjaunot dokumentus, arī klientiem, kuriem nav personas koda – pasi, nodokļu grāmatiņu un citus dokumentus.

Ja klientam nav trūcīgas personas statuss, tad, uzturoties Patversmē ilgāk par diviem mēnešiem, ir jāmaksā līdzmaksājums - pēc katra klienta maksātspējas izvērtēšanas, bet ne vairāk kā 0,30 Ls. par katru diennakti.⁸⁷ Autores izdalīja Rīgas pilsētas patversmes, kurās uzsvērts, uz kādiem noteikumiem notiek uzņemšana (skatīt pielikumā 1.1. tabulu).

Tālāk diplomdarba autores apskatīs, kādi vēl ir pieejami sociālie pakalpojumi bezpajumtniekiem, un kādas institūcijas pārstāv bezpajumtnieku intereses un aizsardzību.

---

⁸⁷ **Rīgas domes Labklājības departamenta mājaslapa**, Materiāls pieejams internetā: http://www.ld.riga.lv/lv/home/social_institutions/patversme_nakts/ Skatīts: 27.11.2009.

3.3. Citi sociālie pakalpojumi bezpajumtniekiem

Latvijai ir dažādi starptautiskie dokumenti, piemēram, Cilvēktiesību deklarācija, kura nosaka, ka „katram cilvēkam kā sabiedrības loceklim ir tiesības uz sociālo nodrošinājumu un viņa personības pašcieņas uzturēšanai un brīvai attīstībai nepieciešamo tiesību realizēšanu ekonomiskajā, sociālajā un kultūras jomā ar nacionālo pasākumu palīdzību un starptautiskās sadarbības ceļā un atbilstoši katras valsts struktūrai un resursiem”⁸⁸ Dokuments nosaka arī to, ka „katram cilvēkam ir tiesības uz tādu dzīves līmeni, ieskaitot uzturu, apģērbu, mājokli, medicīniskos pakalpojumus un vajadzīgo sociālo apkalpošanu, kas nepieciešams viņa un viņa ģimenes veselības uzturēšanai un labklājībai, un tiesības uz nodrošinājumu sakarā ar bezdarbu, slimību, invaliditāti, atraisnību, vecuma iestāšanos vai citos eksistences līdzekļu zaudējumu gadījumos, kas radušies no viņa neatkarīgu apstākļu dēļ”⁸⁹

Daļēji cilvēka un valsts attiecības regulē Starptautiskais pakts par ekonomiskajām, sociālajām un kultūras tiesībām, kura 11. pantā noteiktas „cilvēka tiesības uz viņam atbilstošu dzīves līmeni, tajā skaitā ietverot uzturu, apģērbu un mājokli, kā arī tiesības nemitīgi uzlabot dzīves līmeni”⁹⁰ Neskatoties uz šo iespēju, ir bezpajumtnieki, kuri nepilnīgi izmanto pieejamos pakalpojumus, kā arī viņiem nav motivācijas uzlabot savu dzīves kvalitāti, tādēļ dod priekšroku bezpajumtnieku statusam.

Palīdzību bezpajumtniekiem sniedz dažādi sociālās aprūpes institūcijas, piemēram, Rīgā ir Rīgas domes Labklājības departaments, kas atbild par patversmju darbību. Patversme ir domāta personām bez noteiktas dzīvesvietas (bepajumtniekiem) vai krīzes situācijā nonākušām personām, kurām tiek nodrošināta īslaicīgas uzturēšanās iespējas, uzturu, personiskās higiēnas iespējas un sociālā darba speciālistu pakalpojumi. Bezpajumtnieku uzņemšana patversmēs un dienas centros sniedz primāro pajumti un drošības sajūtu naktī. Ziemas mēnešos, atkarībā no gaisa temperatūras, bezpajumtniekus uzņem gan vieglā, gan stīprā alkohola reibumā, lai cilvēks nenosaltu un lai apmierinātu klienta primārās vajadzības. No 2006. līdz 2008. gadam tika īstenots projekts „Piecsoļu motivācijas programma cilvēku ar invaliditāti – bezpajumtnieku integrācijai darba tirgū”, kas palīdzēja darba tirgū iekļauties cilvēkiem bez pajumtes un ar invaliditāti.

Rīgas Domes Labklājības departaments ir apkopojis informāciju par bezpajumtniekiem sniegto palīdzību laika posmā no 01.10.2008. līdz 30.04.2009. saskaņā ar rīcības plānu

⁸⁸ Vispārējā Cilvēktiesību deklarācija, 22. pants. Materiāls pieejams internetā: http://tiesibsargs.lv/lat/tiesibu_akti/ano_dokumenti/?doc=49, Skatīts: 28.12.2009.

⁸⁹ Turpat, 25. pants. Skatīts: 28.12.2009.

⁹⁰ Starptautiskais pakts par ekonomiskajām, sociālajām un kultūras tiesībām. 11. pants. Materiāls pieejams internetā: <http://www.humanrights.lv/doc/vispaa/escpakc.htm>, Skatīts: 26.11.2009.

„Palīdzības sniegšana bezpajumtniekiem nelabvēlīgos laika apstākļos Rīgā” , kas apstiprināts ar Rīgas domes 30.01.2007. lēmumu Nr.2001. Rīcības plānā noteikts, ka no 1. oktobra līdz 30. aprīlim iestājas I palīdzības sniegšanas līmenis, kas ietver papildus pasākumu kopumu, lai palielinātu bezpajumtniekiem sniegto palīdzības apjomu. Proti, ja nakts gaisa temperatūra ir no 0°C līdz -5°C, tad naktspatversmes darba laiks noteikts no plkst. 18.00 līdz plkst. 8.00. II palīdzības līmenis iestājas, ja nakts gaisa temperatūra ir no -6°C līdz -15°C, tad patversmes/naktspatversmes darba laiks ir no plkst. 17.00 līdz plkst. 9.00, t.i., par vienu stundu ilgāks no rīta un vakarā nekā parasti. III palīdzības līmenis iestājas, ja gaisa temperatūra naktī ir zemāka par -15°C, tad naktspatversmes/patversmes darba laiks ir visu diennakti. Saskaņā ar Rīcības plānu tiek palielināts arī vietu skaits naktspatversmēs/patversmēs, papildus nodrošināti zupas virtuves pakalpojumi, kā arī izvēsta informatīvā kampaņa plašsaziņas līdzekļos par palīdzības sniegšanu bezpajumtniekiem aukstajā gada laikā.⁹¹

Rīgas domes rīcības plāns "Palīdzības sniegšana bezpajumtniekiem nelabvēlīgos laika apstākļos Rīgā" paredz četru līmeņu palīdzību atkarībā no laika apstākļiem:

- **Nulles palīdzības līmenis jeb pamatlīmenis** noteikts vasaras periodā - no 1.maija līdz 30.septembrim un laikā, kad gaisa temperatūra naktīs nebūs zemāka par nulle grādiem pēc Celsija. Tajā laikā naktspatversmes darbosies ierastajā režīmā - no plkst.20.00 līdz 7.00. Tiks izplatīta informācija par iespējām saņemt palīdzību, darbosies diennakts bezmaksas informatīvas tālrunis. Karstajā laikā iedzīvotāji tiks informēti par Rīgā pieejamām ūdens dziļurbumu vietām.
- **Pirmais palīdzības līmenis** iestāsies, ja gaisa temperatūra naktī būs no nulles līdz mīnus pieciem grādiem. Šādos laika apstākļos tiks palielināts vietu skaits naktspatversmēs, tās darbosies no plkst.18.00 līdz 8.00. Tiks paplašināti zupas virtuves pakalpojumi un pastiprināta namīpašumu, mazdārziņu un citu teritoriju kontrole. Nepieciešamības gadījumā bezpajumtnieki tiks nogādāti patversmēs.
- **Otrais palīdzības līmenis** noteikts, kad gaisa temperatūra naktī būs no mīnus sešiem grādiem līdz mīnus 15 grādiem. Tad patversmes strādās no plkst.17.00 līdz 9.00, papildus zupas virtuvēm darbosies izbraukuma virtuves un tiks izsniegtas siltas drēbes.
- **Trešais palīdzības līmenis** iestāsies, kad gaisa temperatūra naktīs pazemināsies zem mīnus 15 grādiem. Tad patversmes darbosies visu diennakti. No plkst.18.00

---

⁹¹ Informācija par sniegto palīdzību bezpajumtniekiem nelabvēlīgos laika apstākļos. Materiāls pieejams internetā: <http://www.ld.riga.lv/lv/home/statistika/Palidziba/default.aspx> Skatīts: 27.11.2009.

līdz 8.00 tiks atvērtas arī pagaidu uzturēšanās vietas bezpajumtniekiem. Tiks pastiprināta informācijas izplatīšana par palīdzības saņemšanas iespējām.

Ziemas periods ir pats bīstamākais laiks bezpajumtnieku mērķa grupai, tāpēc pašvaldības un valsts mērķis ir laicīgi novērst problēmas, kas pasliktina bezpajumtnieku eksistēšanu un izdzīvošanu. Svarīgi laicīgi novērst bezpajumtnieku apsaldējumu daudzumu un nosalšanu uz ielām. Patversmes palielina gultasvietu skaitu un sniedz nepieciešamos pakalpojumus, lai bezpajumtniekiem ziemas mēnešos nodrošinātu siltumu un ziemai atbilstošas drēbes.

Rīgas pašvaldība nodrošina tādu pakalpojumu kā **Rīgas patversmes struktūrvienības „Mobilā brigāde”**, kurā ietilpst mobila 3 darbinieku grupa ar sociālo darbinieku, aprūpētāju un automobiļa vadītāju. **Mērķis** ir sniegt informāciju un operatīvu atbalstu bezpajumtniekiem.

Uzdevumi:

1. Veikt apsekošanu noteiktā maršrutā Rīgas pilsētā.
2. Apsēkot konkrētas vietas pēc operatīvās informācijas un vajadzības.
3. Noskaidrot klienta situāciju, vajadzības un problēmas.
4. Informēt par iespējamo palīdzību un tās saņemšanas procedūru.
5. Motivēt klientu (-us) risināt savas sociālās problēmas.
6. Sniegt atbalstu adekvātu klienta situācijai un vajadzībām.
7. Apzināt un regulāri apsekot bezpajumtnieku pulcēšanās vietas.
8. Iegūt un nostiprināt bezpajumtnieku uzticību MB darbiniekiem un sniegtajam atbalstam.
9. Veikt mobilās brigādes darbības analīzi un sniegt priekšlikumus RD Labklājības departamentam par mobilās brigādes darbības pilnveidošanu.

Darbs plānots vienā maiņā (8 st.) no 9.00-17.00. Brigādes maršruts veidots, iekļaujot zupas virtuvju adreses, pašvaldības policijas un Rīgas Sociālo dienestu norādītās adreses, Valsts Tiesu medicīnas ekspertīzes centra norādītās adreses, un citas zināmās bezpajumtnieku pulcēšanās vietas. MB plānots izbraukt arī uz „izsaukumiem”, ja saņemta informācija par konkrētu bezpajumtnieku un viņa atrašanās vietu.

Rīgas pašvaldības Bērnu un Jauniešu centra struktūrvienība „Marsa gatve” arī piedāvā savus pakalpojumus bezpajumtniekiem, konkrēti vienai mērķa grupai - bezpajumtnieku ģimenēm ar bērniem. Bezpajumtnieku mērķa grupa - ģimenes ar bērniem uzturas atsevišķā, tieši šai mērķa grupai atvēlētā institūcijā, krīzes centrā „Marsa gatve”. Rīgā šī ir vienīgā institūcija, kas sniedz pakalpojumus bezpajumtnieku mērķa grupai ģimenēm ar bērniem, gan pilnām, gan nepilnām ģimenēm. Agrāk šīs mērķa grupas - ģimenēm ar bērniem „mājas” atradās Rīgas patversmes (Maskavas iela) telpās, kur šai mērķa grupai bija atvēlēts

atsevišķs stāvs, tomēr šobrīd bezpajumtnieku mērķa grupa - ģimenes ar bērniem atrodas krīzes centra „Marsa gatve” teritorijā, atsevišķā ēkā. Krīzes centrs piedāvā mājvietu ģimenēm ar bērniem līdz trīs mēnešiem, kur ģimene tiek izmitināta atsevišķā istabā. Pakalpojumi, kas tiek nodrošināti bezpajumtnieku mērķa grupai - ģimenēm ar bērniem ir tādi paši kā pārējām bezpajumtnieku mērķa grupām, proti, pajumte, ēdiens, humānā palīdzība, veļas mazgāšana, duša utt. Ar šādiem sociāliem pakalpojumiem tiek nodrošinātas katra ģimenes locekļa primārās vajadzības. Tā kā šī bezpajumtnieku mērķa grupa vienlaikus sastāv no vairākiem cilvēkiem, kur ir arī iesaistīti nepilngadīgi bērni, tad ir pievērsta attiecīgo speciālistu pastiprināta uzmanība. Šajā gadījumā svarīgi nodrošināt bērna vajadzības un izveidot attiecīgus sadzīves apstākļus veselīgai un pilnvērtīgai attīstībai un augšanai.

Sociālais darbs ar šo bezpajumtnieku mērķa grupu notiek sadarbībā ar sociālā dienesta sociālajiem darbiniekiem. Ar ģimeni tiek strādāts komandā, sadarbojoties ar krīzes centra darbiniekiem. Svarīgi motivēt un palīdzēt klientam sameklēt sev dzīvesvietu, lai turpmāk novērotu ģimeni. Šajā momentā parādās preventīvais sociālais darbs. Ģimenei, kura jau reiz konkrētu iemeslu dēļ nonākusi uz ielas vai palikusi bez dzīvesvietas, svarīgi novērst iespējamās cēloņus turpmāk, lai tas vairs neatkārtotos. Uzturēšanās laiks krīzes centrā ģimenēm ar bērniem ir laika ierobežots tādēļ, lai ģimene mēģinātu produktīvi darboties, lai uzlabotu savu esošo sociālo situāciju un nenotiktu „institucionālā atkarība”. Kā zināms no citiem bezpajumtnieku mērķa grupu pārstāvjiem - vientuļiem bezpajumtniekiem bieži vien veidojas „institucionālā atkarība”.

Bērnībā bērnam svarīgi radīt mājas un drošības sajūtu, lai izveidotu pozitīvu un ģimenisku priekšstatu par mājām. Bērnam ir nepieciešama stabilitātes sajūta pilnvērtīgai attīstībai. Arī vecākiem ir daudz vieglāk gan morāli, gan fiziski, ka bērns ir drošībā un aug labvēlīgos dzīves apstākļos. Vecāki var risināt savas sociālās problēmas kā algots darbs, jaunu prasmju un iemaņu apgūšana, izglītošanas utt.

Tātad krīzes centrs kalpo kā resurss bezpajumtnieku ģimenēm ar bērniem uz laiku, kamēr netiek sakārtotas un nodrošinātas primārās vajadzības un netiek sameklēta attiecīgā dzīvesvieta. Tiek atspoguļota veiksmīga un lietderīga sadarbība starp sociālajām institūcijām.

Apkopojot citus sociālos pakalpojumus bezpajumtniekiem, var secināt, ka šie pakalpojumi ir papildinājums patversmju, dienas centra un arī krīzes centra darbībai. Tā ir veiksmīga un koordinēta sadarbība starp vairākām institūcijām un sociālā darba speciālistiem. Šie pakalpojumi ir tikpat svarīgi un lietderīgi kā patversmju un citu sociālo institūciju sociālie pakalpojumi, jo papildina un pilnveido viens otru.

Nākamajā nodaļā diplomdarba autores empīriski pētīs sociālo darbinieku darbu ar dažādām bezpajumtnieku mērķa grupām vairākās sociālās institūcijās. Tādā veidā tas palīdzēs pilnvērtīgāk izprast sociālo darbu ar bezpajumtniekiem.

4. SOCIĀLAIS DARBS AR BEZPAJUMTNIEKIEM RĪGAS TERITORIJĀ

Diplomdarba iepriekšējās nodaļās autore atspoguļoja pētījuma teorētiskās daļas ietvaros veikto literatūras analīzi. Tika pētīta jēdziena „*bezpajumtnieks*” un „*bezpajumtniecība*” nozīme un bezpajumtniecības vēsturiskā attīstība. Teorētiski tika analizēti un skaidroti bezpajumtniecības cēloņi un sekas, kā arī bezpajumtnieku klasifikācija. Atsevišķa nodaļa tika veltīta preventīvam darbam ar bezpajumtniekiem, kurā autore skaidroja preventīvā sociālā darba struktūru un preventīvā sociālā darba specifiku darbā ar bezpajumtniekiem. Vienā no apakšnodaļām akcents tika likts uz bezpajumtnieku pieejamiem sociālajiem pakalpojumiem Latvijā. Diplomdarba ietvaros tika veikts empīriskais pētījums Rīgas teritorijā, lai noskaidrotu, kā tiek veikts sociālais darbs ar bezpajumtniekiem Rīgas teritorijā. Autore veica strukturētās intervijas ar Rīgas bezpajumtnieku patversmēs strādājošiem sociālajiem darbiniekiem ar mērķi, noskaidrot sociālā darba ar bezpajumtniekiem nozīmi Latvijā. Šī nodaļa veltīta empīriskajam pētījumam. Nodaļas sākumā autore pamato pētījuma metodes izvēli, tālāk autore pēta institūcijas, proti, patversmes, kas strādā ar bezpajumtniekiem Latvijā, un kādu sociālā darba palīdzību organizācijas sniedz bezpajumtniekiem. Noslēgumā analizēti sociālo darbinieku interviju rezultāti.

Sociālo darbinieku intervijas tiks sadalītas šādos blokos: pirmais jautājumu bloks ir respondentu personīgie dati, kādā institūcijā strādā, cik ilgi un ieņemamais amats. Tad seko jautājumu bloks par pakalpojumiem, kādus piedāvā konkrētā institūcija, kādas sociālā darba metodes, iemaņas un prasmes tiek izmantotas darbā ar dažādām bezpajumtnieku mērķa grupām. Noslēgumā ir pāris vispārīgu jautājumu par bezpajumtniecības problēmu kā tādu un ekonomiskās krīzes ietekmi uz sociālo darbu ar bezpajumtniekiem.

4.1. Pētījuma metodoloģija

Empīrisko datu iegūšanai tika izmantotas divas pētniecības metodes: daļēji strukturētas intervijas un anketēšana. Intervija ir „sociālā interakcija starp diviem cilvēkiem, kurā intervētājs ierosina un dažādo viedokļu apmaiņu ar respondentu, lai rezultātā iegūtu kvalitatīvu un salīdzinošu informāciju saistībā ar topošajām vai izvirzītajām hipotēzēm”⁹² Tas nozīmē, ka intervija noris starp intervētāju, kurš uzdod jautājumus un respondentu, kas sniedz

---

⁹² Kroplis, A., *Kvalitatīvās pētniecības metodes sociālajās zinātnēs*. Rīga : RaKa, 2004. 138. lpp.

atbildes uz tiem. Intervijas iespējams veikt gan tiešā jeb *aci pret aci* veidā, gan pastarpināti, piemēram, ar telefona starpniecību. Intervija ir kvalitatīvās pētniecības metode, tādēļ dati ir analizēti kvalitatīvi nevis kvantitatīvi. Tā kā kvalitatīvās pētniecības metode ir specifiska ar to, ka iegūtie rezultāti tiek balstīti nevis uz sabiedrībā notiekošo procesu analīzi, bet vairāk uz respondentu pieredzi, tika izvēlēts salīdzinoši neliels skaits respondentu. Neskatoties uz to, respondentu sniegtās atbildes ir daudz dziļākas un izsmeļošākas, tās ir subjektīvākas, tātad – subjektīvo pieredzi prezentējošas. Intervijas tika veidotas daļēji strukturētas – tika izstrādāti vairāki jautājumi, kas vadīja sarunas gaitu. Tomēr atšķirībā no strukturētas intervijas tie neaizliedza veidot diskusiju ar respondentu par citiem jautājumiem bezpajumtniecības jomā.⁹³ Līdz ar to autores respondentiem uzdeva ne tikai iepriekš sagatavotus jautājumus, bet arī papildus jautājumus, kas radās intervijas laikā. Intervija tika izvēlēta kā pamatmetode empīriskajā pētījumā, jo, pēc autoru domām, ar tās palīdzību iespējams visveiksmīgāk noskaidrot speciālistu viedokli par pētāmo jautājumu.

Respondentu izlases pamatojums

Pētījuma ietvaros tika aptaujāti eksperti - speciālisti, kuri ikdienā strādā sociālo darbu, sniedzot palīdzību bezpajumtniekiem Rīgas patversmēs, dienas centrā un krīzes centrā „Marsa gatve”.. Kopumā tika intervēti 7 esošie sociālie darbinieki un 1 topošais sociālais darbinieks, kuri ikdienā strādā ar bezpajumtniekiem. Diemžēl neizdevās sarunāt interviju ar „Mobilās brigādes” sociālo darbinieku, kā arī ar Labdarības biedrību „Mūsu zemei” naktspatversmi „Esi drošs” sociālo darbinieku aizņemtības dēļ.

Pētījuma norise

Vispirms autores pētīja literatūru un interneta resursus, lai noskaidrotu bezpajumtniekiem piedāvāto pakalpojuma, patversmes, esamību Rīgas teritorijā. Autores noskaidroja, ka bezpajumtniekiem tiek piedāvātas Rīgas patversmes struktūrvienības „Mobilā brigāde”, 9 patversmes, 1 dienas centrs un krīzes centrs Rīgas teritorijā: Rīgas patversme (Maskavas ielā), Rīgas patversme (Bārdziņu ielā), SIA „Craft Group” naktspatversme (Esplanādes ielā, Bolderājā), Ev. Kristiešu draudzes „Zilais krusts” naktspatversme (Maskavas ielā), Labdarības biedrība „Mūsu zemei” naktspatversme „Esi drošs” (Bebru ielā), Biedrība „Latvijas Sarkanais Krusts” naktspatversme (Gaiziņa ielā), Biedrība „Labā cerība” sociālās rehabilitācijas centrs sievietēm (Mārupes iela), Biedrība „Labā cerība” sociālās rehabilitācijas centrs vīriešiem (Aglonas ielā) un Biedrības Telefoniski autores sazinājās ar

---

⁹³ **Kuhn, Thomas, S.**, *The structure of scientific revolutions*. Chicago: The University of Chicago Press, 1964. p. 33

patversmju sociālajiem darbiniekiem, tādā veidā mutiski vienojoties par intervijas norises laiku. Rezultātā intervijas tika veiktas 7 patversmēs un arī dienas centrā.

Intervijas ar patversmju sociālajiem darbiniekiem notika klātienē un norisinājās laika posmā no 09.03.2010. līdz 06.04.2010. Intervijas jautājumus iespējams apskatīt diplomdarba pielikumā un tie tika izstrādāti, balstoties uz autoru veikto teorētisko pētījumu tā, lai diplomdarba teorētiskajā daļā iegūtos secinājumus varētu empīriski pārbaudīt – kā tas reāli darbojas praksē. Intervijas jautājumi, kas tika uzdoti sociālajiem darbiniekiem, saskaņā ar pētījuma mērķi, tika vērsti, lai noskaidrotu pieejamos sociālos pakalpojumus mērķa grupai - bezpajumtnieki, lai noskaidrotu pakalpojumu efektivitāti un lietderību. Interviju norises ilgums bija atšķirīgs, vidēji viena intervija ilga 40 minūtes.

Ētiskie aspekti

Autores intervijas sākumā informēja sociālos darbiniekus par pētījuma teorētiskajiem secinājumiem. Tika pārrunāta intervijas ierakstīšanas nepieciešamība diktafonā. Respondenti tika informēti par pētījuma mērķi un plānotajiem rezultātiem. Tika ievērota konfidencialitāte attiecībā pret respondentu atbilžu izpaušanu citu patversmju sociālajiem darbiniekiem.

Datu ticamība

Autores veica interviju ar sociālajiem darbiniekiem viņu darbavietās – patversmēs. Kā jau autores minēja iepriekš, intervijas tika ierakstītas diktafonā. Pēc intervijas veikšanas autores veica interviju transkriptus (skat. pielikumā). Dati ir uzskatāmi par ticamiem, jo respondenti pauda ieinteresētību tēmas izpētē un atzina tās aktualitāti. Visi respondenti pētījumā piedalījās no brīvas gribas.

4.2. Empīrisku datu analīze

Saskaņā ar pētījuma mērķi – pētīt sociālā darba specifiku darbā ar dažādām bezpajumtnieku grupām - intervijās uzdoto jautājumu struktūrai un secībai netika pievērsta īpaša uzmanība. Kā svarīgākais uzdevums tika izvirzīts iegūto datu loģiska analīze, apkopojot sociālo darbinieku viedokļus un minētos faktus vispārīga priekšstata par sociālā darba specifiku darbā ar dažādām bezpajumtnieku grupām. Jāatzīmē, ka vietām autores min arī respondentu citātus, kuri saskaņā ar autoru un respondentu noslēgto mutisko vienošanos, netiek personificēti, līdz ar to šo citātu autori netiek atklāti. Pētījumā iegūto datu analīze tiks veikta, pamatojoties uz sociālajiem darbiniekiem uzdotajiem jautājumiem.

Kādi ir Jūsu galvenie darba pienākumi?

Atbildot uz jautājumu par galvenajiem darba pienākumiem, atklājās, ka vairums aptaujāto sociālo darbinieku atzīst, ka viņu darbs aptver dažādas jomas. Proti, informācijas sniegšana par bezpajumtniekiem pieejamiem pakalpojumiem. Nereti sociālajiem darbiniekiem, kuri strādā ar bezpajumtniekiem, nākas risināt viņu sociālās problēmas. Savos darba pienākumos sociālie darbinieki min arī klientu motivēšanu, norīkojumu izsniegšanu uz analīzēm, resursu piesaistīšanu un arī sadarbības veicināšanu ar citām organizācijām, piemēram, sociālajiem dienestiem, dienas centru, arī klientu tuviniekiem u.c. Kādas bezpajumtnieku patversmes strādājoša sociālā darbiniece atklāja, ka viņa mēdz reizēm palīdzēt klientiem sastādīt CV, rakstīt iesniegumus. Sociālajiem darbiniekiem darbā ar bezpajumtniekiem gadās arī tāda darbā ietveroša lieta kā palīdzību mirušo bezpajumtnieku atpazīšanā. Savukārt, krīzes centrā „Marsa gatve” sociālais darbs notiek komandā, kur piedalās sociālais darbinieks, sociālais aprūpētājs, psihologs, medmāsa un audzinātāja. Darbs ar klientiem tiek centrēts uz viņu problēmu atrisinājumu un uz sociālo, dzīves prasmju un iemaņu pilnveidošanu, kas nav apgūtas līdz šim.

Kādas sociālā darba metodes tiek pielietotas darbā ar bezpajumtniekiem?

Pēc intervijā iegūtajām atbildēm, autores secina, ka katrs sociālais darbinieks apzinās un pielieto savā darbā ar bezpajumtniekiem atbilstošās metodes. Piemēram, kādas patversmes sociālā darbiniece atzīst, ka „*patversmē svarīga ir savstarpējās uzticības izveidošana - ir jāpanāk, lai klients tev uzticas, lai atklāj noderīgu un, galvenais, patiesu informāciju, kas ir svarīgi problēmu risināšanas gaitā*”. Kā galvenās metodes darbā ar bezpajumtniekiem sociālie darbinieki uzsver psihosociālo atbalstu, konsultēšanu, intervēšanu un novērošanu. Arī klientu motivēšanu sociālie darbinieki vērtē kā ļoti svarīgu metodi darbā ar bezpajumtniekiem. Sarunās ar klientu svarīga esot arī aktīvā klausīšanās un reizēm tiek izmantota konfrontēšana. Klientu resursu noskaidrošanai sociālie darbinieki nereti izmantojot ekokarti un arī genogrammu.

Kādas zināšanas un prasmes nepieciešamas, veicot darbu ar bezpajumtniekiem?

Arī par šo jautājumu autores secina, ka katrs sociālais darbinieks, strādājot ar bezpajumtniekiem, apzinās un pielieto atbilstoši šim darbam nepieciešamās zināšanas un prasmes. Biedrības „Labā cerība” vadītājs uzskata, ka „*jābūt lielai personīgai pieredzei. Tā ir*

tā saucamā dzīves skola, kas iemāca, kā rīkoties konkrētās situācijās”. Gan šīs biedrības vadītājs, gan Rīgas patversmes (Maskavas iela), gan SIA „Craft Group” naktspatversmes sociālās darbinieces uzskata, ka jābūt zināšanām likumdošanā, cītīgi jāseko izmaiņām likumos un normatīvajos aktos, kā arī politiskajā līmenī darba tirgū. Arī „Zilā krusta” sociālā darbiniece uzsver, ka nepieciešamas zināšanas likumdošanā, kas nepieciešamas ik pa laikam papildināt. Dienas centra sociālā darbiniece uzskata, ka *„vissvarīgākais – jāredz, ka bezpajumtnieks ir arī cilvēks. Nešķirot! Nekad nevar zināt savu nākotni*”. Līdzīgās domās, ka visi klienti ir vienlīdzīgi ir Rīgas patversmes (Bārddziņu iela) sociālā darbiniece. Visi aptaujātie respondenti atzina, ka sociālajam darbiniekam jāprot izskaidrot lietas klientam vienkāršā un saprotamā valodā. Rīgas patversmes (Maskavas iela) sociālā darbiniece kā svarīgu prasmi uzskata to, ka *„jāprot noteikt, kas par klientu, vai ar garīgu atpalcību, intelektuālu atpalcību, vai pēc ieslodzījuma atbrīvota persona, jo ne visi saka patiesību par sevi. No sarunas ar klientu jāizvelk situācijas izvērtējums*”. Savukārt „Zilā krusta” sociālā darbiniece svarīgas uzskata zināšanas par darba specifiku citās institūcijās, lai nepieciešamības gadījumā to varētu izskaidrot klientam. Krīzes centra „Marsa gatve” sociālā darbiniece nosauc informācijas sniegšanu, izglītošanu, izskaidrošanu, pārliecināšanu, dažādu dzīves, sociālo prasmju, iemaņu apgūšanu, komunikāciju un uzklauššanu. Pēc sociālās darbinieces vārdiem, īpaši svarīgi ir ieklausīties klientos.

Cik bezpajumtnieku šobrīd izmanto patversmes pakalpojumu?

Atbilde uz šo jautājumu svārstījās atkarībā no vietu skaita patversmēs. Protams, ziemas mēnešos nevienu ārā nedzen, jo patversmē vienmēr atradīsies kāda vietniņa, kur piemesties. Kā atzina Rīgas patversmes (Bārddziņu iela) sociālā darbiniece, patversmē ir 50 vietas, taču vidēji šobrīd tur nakšņo ap 65 cilvēkiem. Mazākais klientu – bezpajumtnieku skaits ir 10, kas ir biedrības „Labā cerība” sociālās rehabilitācijas centrs sievietēm (Mārupes iela), un kur visas 10 vietas šobrīd ir aizņemtas. Tās pašas biedrības vīriešu nodaļā (Aglonas ielā) vietu skaits ir 18 klientiem – bezpajumtniekiem, tomēr aizņemtas ir 13 – 14 vietas. Biedrības „PINS” naktspatversmi sievietēm šobrīd izmanto 43 klientu. Rīgas patversmes (Maskavas iela) sociālā darbiniece norādīja, ka šobrīd kopumā patversmē ir 230 cilvēki - 170 vīriešu Maskavas ielā un 60 sievietes Bārddziņu ielā. SIA „Craft Group” naktspatversmē šobrīd ir apmēram 130 klientu – bezpajumtnieku. „Zilā krusta” sociālā darbiniece minēja, ka viņu patversmē šobrīd ir 185 klientu – vīriešu. Tomēr viņa atzina, ka „lielākais skaits mums šogad bija aptuveni 230 cilvēki. Līdz ar aprīļa mēnesi klientu vietu skaits patversmē samazināsies, līdz kamēr vasarā mums plānots atstāt aptuveni 50 klientu vietas. Tie ir Rīgas domes

noteikumi, kuriem mēs pakļaujamies. Vietu samazināšana šogad ir lielāka nekā citus gadus un tas, nenoliedzami, ir saistīts ar pašreizējo situāciju valstī”. Savukārt dienas centrā vidēji dienā apgrozās pāri pa 100 klientiem. Krīzes centra „Marsa gatve” piedāvā 24 vietas ģimenēm ar bērniem, kas arī šobrīd ir aizpildītas.

Kādā veidā pie jums nonāk bezpajumtnieki?

Visi aptaujātie respondenti – sociālie darbinieki, kuri strādā patversmēs uz šo jautājumu atbildēja ar to, ka pārsvarā klienti – bezpajumtnieki atnāk paši. Gan biedrības „PINS”, gan Rīgas patversmes (Bārddziņu iela), gan „Zilā krusta” sociālās darbinieces minēja, ka klienti pie viņiem nonāk, jo pašvaldības policija atved, reizēm arī no slimnīcām, ja nav nopietnu ievainojumu, lai nebūtu jānakšņo uz ielas. Rīgas patversmes (Bārddziņu iela) un „Zilā krusta” sociālās darbinieces atklāja, ka reizēm bezpajumtniekus uz patversmi atved kāds garāmgājējs vai cits bezpajumtnieks, vai labākajā gadījumā bezpajumtnieka radnieks pats atved. Rīgas patversmes (Maskavas iela) sociālā darbiniece arī minēja, ka „bepajumtniekus ved mobilā brigāde, lai, it īpaši ziemā, cilvēks nenosaltu uz ielas vai dārziņu mājā”. Dienas centra sociālās darbinieces norādīja uz to, ka pie viņiem bezpajumtnieki atnāk, jo uzzinājuši informāciju par dienas centru no citiem bezpajumtniekiem, kuriem arī pa dienu nav kurp iet. Savukārt, krīzes centrā „Marsa gatve” klienti tiek ievietoti ar Rīgas sociālā dienesta iesniegumu vai arī, līdzīgi kā patversmēs, atnāk paši uz krīzes centru. Jā klienti atnāk paši, kārtība ir tāda pati - klientiem jānododas uz Rīgas sociālo dienestu un jāraksta iesniegums.

Kā notiek sadarbība ar klientiem – bezpajumtniekiem?

Biedrības „PINS” naktspatversmes sievietēm sociālā darbiniece uzsvēra, ka iesākumā ar klientu – bezpajumtnieku tiek slēgts līgums un tad veidota sadarbība, jo bieži gadās īslaicīgi patversmi apmeklējoši klienti, kas tikai nakšņo un aiziet. Rīgas patversmes (Bārddziņu iela) un dienas centra sociālās darbinieces atzina, ka daži klienti – bezpajumtnieki nāk, lai atjaunotu pasas un nokārtotu deklarētās dzīvesvietas. Biedrības „Labā cerība” vadītājs piebilda, ka „*klientiem tiek sniegta visa nepieciešamā informācija par pakalpojumiem, iespējām, pienākumiem un tiesībām, un tad klients pats personīgi, izvērtējot piedāvāto pakalpojumu, izlemj*”. Dienas centra sociālās darbinieces arī minēja, ka katram klientam tiek dots kāds uzdevums, kas līdz viņu nākamās tikšanās reizei ir jānokārto, piemēram, jānoskaidro kādas iestādes noteikumi saistībā ar deklarēto dzīvesvietu vai kas vienkāršāks. Rīgas patversmes (Maskavas iela) sociālā darbiniece teica, ka lielākā daļa klientu –

bezpajumtņieku vienkārši grib parunāt, viņiem vajag, lai kāds viņus uzklausu, tad nu sociālā darbiniece ar viņiem aprunājas, kas arī veicina sadarbību. Savukārt „Zilais krusts” naktspatversmes sociālā darbiniece atzina, ka *„ir klienti, kuri ļoti labprāt nāk uz tikšanos, labprāt komunicē un līdzdarbojas, tomēr ir arī tādi, kuri praktiski nenāk, bet ierodas patversmē krietni pēc mūsu darba laika beigām un no rīta aiziet, pirms vēl mēs esam ieradušās, ar tādiem strādāt grūtāk”*. Tātad katrs klients – bezpajumtņieks veido sava veida sadarbību ar sociālajiem darbiniekiem.

Lūdzu, raksturojiet savu klientu – bezpajumtņieku sociālo portretu?

Aptaujātie respondenti atzina, ka vairākums klientu ir nemotivēti, tomēr dažiem ir cerība uz sev labāku nākotni. Rīgas patversmes (Bārdziņu iela) sociālā darbiniece savu klientu – bezpajumtņieku sociālo portretu raksturoja kā *„cilvēks, kurš nelaimīgu apstākļu dēļ nonācis te, patversmē. Strādāt negribošs cilvēks, daži ir tādi, kuri mēģina izrauties, bet ir tādas, kurām patversme ir labākās mājas. Citas atnākot saka, ka ir atkal mājās”*. Savukārt bijusī Rīgas patversmes (Maskavas iela) sociālā darbiniece, kura šobrīd strādā dienas centrā minēja, ka *„ļoti maz ir tādu, kuri pakļūpot, ceļas un mēģina cīnīties no jauna”*. Tomēr dienas centra sociālā darbiniece pretēji patversmju sociālajiem darbiniekiem teica, ka uz dienas centru nāk pārsvarā motivēti klienti, tieši nemotivētos tur neredz. Raksturīgākās klientu – bezpajumtņieku pazīmes sociālie darbinieki min: nemotivēts, vientuļš, mākleru apkrāpts, neticīgs, neizlēmīgs, bez pajumtes, dažiem alkohola atkarība. Vecums svārstās no 18 („Zilais krusts” naktspatversmes jaunākais klients), pa vidu ir 50 – 55 gadu vecs („Craft Group” naktspatversme) un vecākais ir 80 gadu vecs („Zilais krusts” naktspatversme). Rīgas patversmes (Maskavas iela) sociālā darbiniece atklāja, ka *„tā kā pēdējā laikā bieži izmantoju sabiedrisko transportu, tad varu teikt, ka tramvajā dzirdu vairāk negāciju nekā patversmē”*. Toties ne visi cilvēki, kuri nonākuši patversmē, dzīvo uz valsts rēķina. Tā, piemēram, „Zilais krusts” naktspatversmes vīriešiem sociālā darbiniece uzsvēra, ka nevajag pēc cilvēka izskata vai dzīvesvietas izdarīt pārsteidzošus secinājumus, jo viņa atklāj, ka pie viņiem ir bijuši *„klienti, par kuru dzīves pieredzi mēs varētu viņus apskausts, piemēram, ir cilvēks, kurš daudzus gadus ir strādājis uz kuģiem, ir apbraukājis pusi pasaules, redzējis tik daudz visa kā, ka vienā grāmatā to sarakstīt nevarētu. Tāpat ir bijuši vai ir cilvēki ar pabeigtu vai nepabeigtu augstāko izglītību, bijušais mediķis, izbijis teātra tehniskais darbinieks, akademiķis - fiziķis, pētnieks, kas kādreiz braucis ģeoloģiskās izpētes darbos”*.

Kādi pakalpojumi tiek piedāvāti klientiem – bezpajumtniekiem?

Atbilde uz šo jautājumu bija līdzīga visiem respondentiem ar nelielām atšķirībām. Biežāk minētie piedāvātie pakalpojumi ir pajumte, sociālā darbinieka konsultācijas, ēdiens, dezinfekcija, higiēnas piederumi, veļas mazgāšana, duša, humānā palīdzība, ārsta konsultācijas. Bārdziņu un Maskavas ielas Rīgas patversmes sociālie darbinieki minēja tādu pakalpojumu kā palīdzība dokumentu kārtošanā, lai atjaunotu klientiem pasi. Dienas centra sociālie darbinieki piedāvā klientiem - bezpajumtniekiem brīvā laika pavadīšanas iespējas kā radošās darbnīcas, līdzīgi ir biedrībai „Labā cerība”, kur uz vietas tiek nodrošināta atpūtas istaba ar galda spēlēm. „Zilais Krusts” un Rīgas patversme (Maskavas ielā) minēja tādu pakalpojumu, ka klientu dokumentu glabāšana. Vienu būtisku atšķirību autore pamanīja biedrībai „PINS”, kas klientiem uz vietas nenodrošina pieejamu ēdienu, bet izsniedz talonus pusdienām citur. Rīgas patversmes (Maskavas iela) sociāla darbiniece minēja tādu pakalpojumu kā drošība, kas pēc viņas vārdiem ir svarīgi un ir nepieciešams izveidot tādu sajūtu klientos. Biedrība „Laba cerība” pieradina klientus pie kārtības un strikti seko, lai kārtība klientu vidū tiktu ievērota. Savukārt, Krīzes centrs „Marsa gatve” sniedz īslaicīgu sociālo aprūpi un sociālo rehabilitāciju krīzes situācijā nonākušajām bezpajumtnieku ģimenēm ar bērniem.

Vai patversme piedāvā pakalpojumus bezpajumtnieku ģimenēm? Ja jā, tad kādus?

No 8 intervijām, 7 Rīgas patversmes nepiedāvā pakalpojumus bezpajumtnieku ģimenēm. Dienas centra sociāla darbiniece paskaidro, ka dienas centra pakalpojumi ir paredzēti visām bezpajumtnieku grupām, bet izmanto visvairāk vīrieši. Sociālā darbiniece, kura agrāk strādāja Rīgas patversmē (Maskavas iela) un esošā tās pašas patversmes strādājoša sociālā darbiniece minēja, ka agrāk bija pieejami pakalpojumi ģimenēm ar bērniem, bet šobrīd šos pakalpojumus sniedz „Marsa gatve” patversme. Kā minēja bijusī Rīgas patversmes (Maskavas iela) sociālā darbiniece, pakalpojumi ir tādi paši kā vientuļiem bezpajumtniekiem: vīriešiem vai sievietēm. Rīgas patversmē (Maskavas iela) agrāk katrai ģimenei bija paredzēta sava istaba, un viņi paši sekoja kārtībai savās istabās. Pakalpojumi ir gultas vieta, ēdiens, duša, higiēnas piederumi, veļas mazgāšana utt.

Jūsaprāt, vai ģimene ir resurss sociālajā darbā ar bezpajumtniekiem? Ja jā, tad cik efektīvs?

Rīgas patversmes (Bārddziņu iela) un dienas centra sociālās darbinieces uzskata, ka ģimene kā resurss ir kā kuram, savu viedokli paskaidrojot ar to, ka daži uztur kontaktus ar ģimenes locekļiem, daži nē, vai ģimenes locekļu vispār nav. Minēja arī tādu faktu kā konflikti ar ģimenes locekļiem vai materiālu un fizisku apstākļu dēļ nevar palīdzēt bezpajumtniekam. Dienas centrs un biedrības „Labā cerība” sociālie darbinieki uzskata, ka ģimene ir resurss pašā sākumā un bezpajumtnieki mēģina to izmantot. Biedrības „Labā cerība” sociālais darbinieks uzskata, ka „ģimene ir vairāk materiāls resurss, tāda veidā mēģinot atpirkties no radnieka – bezpajumtnieka”. Biedrības „PINS” sociālā darbiniece uzskata, ka ģimene ne vienmēr ir resurss, un tas ir ļoti individuāli. SIA „Craft Group” naktspatversmes sociālā darbiniece uzskata, ka ģimene nav efektīvs resurss. Savukārt Rīgas patversmes (Maskavas iela) un Zilā krusta sociālās darbinieces uzskata, ka ģimene ir resurss, ja attiecības ar ģimenes locekļiem ir labas.

Kādas, Jūsaprāt, biežāk sastopamās problēmas saistībā ar bezpajumtniekiem jārisina Jūsu darbā?

Visbiežāk minētās atbildes ir dokumentu kārtošana, pases atjaunošana, algota darba trūkums. Atšķirīgais vērojams tālāk. Zilā krusta un biedrības „PINS” sociālās darbinieces min bezpajumtnieku zemo motivāciju, lai risinātu savas problēmas. Biedrības „Labā cerība” un „PINS” sociālie darbinieki min bezpajumtnieku atkarības, kā alkohols, smēķēšana. SIA „Craft Group” naktspatversmes sociālie darbinieki palīdz kārtot dokumentus pensijas saņemšanai. Rīgas patversmes (Maskavas iela) sociālā darbiniece minēja bezpajumtnieku veselības problēmas. Biedrības „Labā cerība” sociālais darbinieks atkārtoti uzsvēra iekšējo kārtības noteikumu neievērošanu. Zilā krusta sociālā darbiniece minēja, ka „*bezpajumtniekiem veidojas tā saucamā „institucionālā atkarība, ka bezpajumtnieks pierod pie esošās situācijas, pieņem to un pārvietojas no patversmes uz patversmi”*”.

Jūsaprāt, kādu lomu sociālais darbinieks ieņem bezpajumtnieka dzīvē?

Vairāki respondenti minēja tādas lomas kā padomdevējs, informators, uzticības/ atbalsta persona un konsultants. Rīgas patversmes (Bārddziņu iela un Maskavas iela) sociālās darbinieces minēja mātes lomu. Dienas centra sociālā darbiniece (iepriekš strādāja Rīgas

patversmē Maskavas ielā) min aukles lomu, paskaidrojot, ka „*vīriešiem it īpaši patīk, kad ar viņiem auklējās*”. Zilā krusta sociālā darbiniece uzskata, ka sociālais darbinieks ieņem svarīgu lomu bezpajumtnieka dzīvē. Savukārt biedrības „Labā cerība” sociālais darbinieks uzskata, ka „*sadarbības sākumā sociālā darbinieka loma ir minimāla, jo bezpajumtnieki uzskata, ka sociālais darbinieks ir tas, kurš izsniedz pabalstus, un tad sadarbības gaitā ieņem galveno lomu bezpajumtnieka dzīvē*”.

Jūsaprāt, kāds ir visaktuālākais un efektīvais preventīvais sociālais darbs ar bezpajumtniekiem šobrīd?

Kā minēja Rīgas patversmes (Bārdziņu iela) sociālā darbiniece, šī problēma ir un būs. Vairāki sociālie darbinieki minēja darbavietu trūkumu, jo algots darbs nodrošinātu cilvēkiem iespēju strādāt, saņemt algu, īrēt un maksāt par mājokli un segt savus tēriņus. Dienas centra, Zilā krusta un Rīgas patversmes (Maskavas iela) sociālās darbinieces uzskata, ka preventīvam darbam ir jānovērš problēma pašā sākumā, kad cilvēks meklē palīdzību. Kā piebilst Zilā krusta sociālā darbiniece: „*Lai viņš neiegūtu bezpajumtnieka statusu.*” Biedrības „Labā cerība” sociālais darbinieks uzskata, ka „*preventīvais sociālais darbs nenotiek, kamēr cilvēks nenonāk līdz bezpajumtnieka stāvoklim*”. Zilā Krusta sociālā darbiniece uzskata, ka „*ir jāveido plašāka sociālā politika, jānovērš institucionāli un birokrātiski šķēršļi*”. Kā alternatīvu viņa min veiksmīgu nodarbinātību un mājokļa politiku. Biedrības „PINS” sociālā darbiniece min veiksmīgu pabalstu sistēmu, kas darbotos kā resurss cilvēkiem, kuri nonākuši materiālās grūtībās. Krīzes centra „Marsa gatve” sociālā darbiniece uzsver izglītības nozīmi klientu dzīvē, piemēram, izmantojot NVA piedāvātos apmācības kursus, kā arī jāveido jaunas darbavietas.

Kāds, Jūsaprāt, ir sociālā darba ar bezpajumtniekiem mērķis?

Rīgas patversmes (Bārdziņu iela) un dienas centra (bijusī Rīgas patversmes Maskavas ielas darbiniece) sociālās darbinieces uzskata, ka svarīgi pēc iespējas ātrāk atrast dzīvesvietu, tad dienas centra sociālā darbiniece min dokumentu sakārtošanu un iekārtošanos darbā. Dienas centra, Rīgas patversmes (Maskavas iela) un biedrības „Labā cerība” sociālie darbinieki uzskata, ka cilvēks ir jāatgriež sabiedrībā. Dienas centra sociālā darbiniece uzskata, ka „*svarīgi apmierināt cilvēka pamatvajadzības*”. SIA „Craft Group” naktspatversmes, Rīgas patversmes (Maskavas iela) un biedrības „Labā cerība” sociālie darbinieki min dzīves kvalitātes uzlabošanu. SIA „Craft Group” naktspatversmes sociālā darbiniece uzsver sociālo

funkcionēšanu spēju atjaunošanai vai uzlabošanai. „Zilā krusta” sociālā darbiniece uzskata, ka jārada priekšnoteikumi cilvēka veiksmīgai reintegrēšanai sabiedrībā. Savukārt, biedrības „PINS” sociālā darbiniece uzskata, ka tā ir resocializācija.

Kādu iespaidu krīze atstāj uz sociālo darbu ar bezpajumtniekiem?

Atbildot uz šo jautājumu, respondentu viedokļi atšķiras par to, vai krīze atstāj pozitīvu vai negatīvu nospiedumu uz sociālo darbu ar bezpajumtniekiem. Kopīgais, ko apkopojot minēja respondenti, ir grūtības atrast darbu, tā dēļ cilvēki nespēj samaksāt īri vai kredītu par mājokli un paliek uz ielas. Tas savukārt sekmē bezpajumtnieku skaitu palielinājumu. „Zilā krusta” sociālā darbiniece pamato, ka bezpajumtnieku skaita palielinājuma dēļ, bezpajumtnieki ilgāk uzturas patversmēs. Vienīgi dienas centra sociālā darbiniece uzsver, ka *„bepajumtniekiem tiek mazāk piedāvāti dažādi izglītojošie kursi un pakalpojumi”*. Savukārt, Rīgas patversmes (Maskavas iela) un biedrības „Labā cerība” sociālie darbinieki uzskata, ka bezpajumtniekiem krīze nes tikai labumu. Biedrības „Labā cerība” sociālais darbinieks uzsver, ka *„sociālajiem darbiniekiem grūtāk, jo algas tiek samazinātas, bet darba apjoms tikai palielinās”*. Kā atbalsta sistēmu bezpajumtniekiem min NVA sabiedriskos darbus par 100 Ls. Toties Rīgas patversmes (Maskavas iela) sociālā darbiniece uzsver, ka ir pieejami mājokļa pabalsti, kas dod iespēju bezpajumtniekiem īrēt dzīvokļus. No personīgiem novērojumiem sociālā darbiniece ir pamanījusi, ka cilvēki ir kļuvuši vairāk atvērtāki un līdzjūtīgāki, jo daudzi cilvēki ir zaudējuši darbu, un ir saskārušies ar līdzīgām grūtībām.

Apkopojot visas intervijas un intervējamo sociālo darbinieku viedokļus, diplomdarba autore secina, ka sociālā darba specifika ar dažādām bezpajumtnieku mērķa grupām krasi neatšķiras. Sociālie pakalpojumi, kas tiek piedāvāti bezpajumtnieku patversmēs, dienas centrā vai krīzes centrā „Marsa gatve” ir līdzīgi. Sociālie pakalpojumi ir vērsti uz bezpajumtnieku primāro vajadzību apmierināšanu un nodrošināšanu. Respondenti minēja tāds sociālos pakalpojumus kā pārtikas nodrošināšana, apģērbs, gultasvieta, higiēnas pakalpojumi, dezinfekcijas pakalpojumi utt. Visus šos pakalpojumus bezpajumtnieku mērķa grupas saņem attiecīgajās iestādēs. Iekšējie kārtības noteikumi gan sievietēm, gan vīriešu patversmēs ir līdzīgi. Ziemas mēnešos, laika apstākļu dēļ, tiek pieļautas atkāpes no iekšējās kārtības noteikumiem, kad bezpajumtnieki tiek ielaisti patversmēs alkohola reibumā - gan vieglā, gan stiprākā formā. Tas pierāda humānu pieeju darbā ar bezpajumtniekiem.

Saskaņā ar empīriskajā pētījumā iegūtajiem datiem sociālo darbinieku darbā ar bezpajumtniekiem pastāv vienots mērķis, kas, vispārīgi definējot, ir mazināt

bezpajumniecību un atgriezt klientus – bezpajumtniekus veiksmīgai reintegrēšanai sabiedrībā. Būtiski ir tas, ka sociālie darbinieki sadarbojas un uztur kontaktus ar citām organizācijām, lai atbalstītu un palīdzētu saviem klientiem – bezpajumtniekiem. Kopumā pēc interviju izvērtēšanas, autore nonāca pie secinājumiem, ka:

- Sociālo darbinieku minētās pielietotās metodes un zināšanas sociālajā darbā ar bezpajumtniekiem ir līdzīgas un aktuālas problēmas risināšanā;
- Būtisku pieredzi darbā ar bezpajumtniekiem sniedz personiskā pieredze;
- Sociālie darbinieki uzskata, ka preventīvais sociālais darbs, lai novērstu bezpajumniecību, ir svarīgs un nepieciešams;
- Pārsvarā bezpajumtnieki uz patversmēm atnāk paši, jo citu iespēju, kur griezties, viņiem nav;
- Respondentu atbildes atspoguļo, ka ziemas mēnešos pieprasījums pēc patversmes pakalpojumiem krasi pieaug;
- Klientu raksturojumi pēc būtības aptaujātajās institūcijās ir dažādi – ir gan motivēti, gan nemotivēti klienti;
- Rīgā, apkopojot bezpajumtnieku patversmes pēc mērķa grupām, visbiežāk sastopamas atsevišķi izdalītas sieviešu un vīriešu patversmes;
- Sociālais darbinieks klientu dzīvē ieņem svarīgu lomu kā atbalsta persona un informējošā persona;
- Pakalpojumi krīzes centrā „Marsa gatve” bezpajumtnieku mērķa grupai - ģimenēm ar bērniem neatšķiras no piedāvātiem pakalpojumiem sieviešu un vīriešu patversmēs;
- „Marsa gatve” ir vienīgais krīzes centrs bezpajumtnieku mērķa grupai - ģimenes ar bērniem.

Šajā nodaļā diplomdarba autore raksturoja empīriskā pētījuma gaitu, minot izmantoto metožu izvēles pamatojumu, interviju norisi, respondentu atlasu un jautājumu izstrādes un analīzes veikšanas veidu. Nodaļas noslēgumā tika veikta pētījumā iegūto datu analīze. Diplomdarba noslēgumā autore piedāvā diplomdarba kopējo rezultātu sistemātisku apkopojumu, kā arī raksturo diskusijas, kuras radās par pētāmajiem jautājumiem.

REZULTĀTI UN DISKUSIJA

Diplomdarba ietvaros autores pētīja tēmu, kas mūsdienu ekonomiskajā situācijā ir sabiedrībai ļoti aktuāla – sociālais darbs ar bezpajumtniekiem. Svarīgi ir ne tikai risināt esošās ar bezpajumtniecību saistītās problēmas, un likvidēt jau esošās sekas, bet pētīt, analizēt problēmas cēloņus, veikt profilaktisko, preventīvo sociālo darbu šodien, jo nepievēršoties tam, nepiešķirot sociālajai jomai pietiekamus līdzekļus, strādājot tikai ar jau esošām sekām, nākotnē samilzušo problēmu risināšana būs sarežģītāka un izmaksās dārgāk. Lai sociālais darbs ar bezpajumtniekiem būtu kvalitatīvs kā pakalpojums, starp institūcijām un sabiedrības starpā nepieciešama sadarbība. Primārajam būtu jābūt klientam - bezpajumtniekam, kuram tiek piedāvāti pakalpojumi atkarībā no nepieciešamības. Pašreizējā situācijā vērojams, ka Latvijā galveno lomu ieņem bezpajumtniekiem piedāvātie pakalpojumi, kurus atkarībā no nepieciešamības klientam ir iespējas saņemt, taču joprojām ir jādomā par to, kā informēt klientus - bezpajumtniekus par viņiem pieejamiem pakalpojumiem un pieejamo sociālo palīdzību.

Teorētiskās literatūras izpētes rezultātā tika iegūta atziņa, ka sociālais darbs ar bezpajumtniekiem ir nozīmīgs, un to ir nepieciešams veikt valstī, kas tiecas pēc tās iedzīvotāju labklājības. Līdzīga atziņa tika gūta arī empīriskā pētījumā – aptaujātie sociāli darbinieki pārsvarā uzskata, ka sociālais darbs bezpajumtnieku dzīvē ir ļoti svarīgs, lai šie cilvēki spētu reintegrēties sabiedrībā un saņemtu atbalstu.

Bezpajumtnieku sadalījumā pēc mērķa grupām, praksē biežāk sastopamas patversmes sievietēm, vīriešiem un ģimenēm ar bērniem. Šīm mērķa grupām Rīgā ir atsevišķas patversmes un krīzes centrs, kur tiek nodrošināti atbilstošie sociālie pakalpojumi. No empīriskā pētījuma aptaujāto respondentu atbildēm izriet, ka bezpajumtnieku mērķa grupa vecie ļaudis sastopami ļoti reti, jo šiem cilvēkiem veselības un vecuma dēļ tiek nodrošināti pansionāti, kur tiek nodrošināti atbilstošie un nepieciešamie sociālie pakalpojumi. Līdzīgi ir ar garīgi slimiem cilvēkiem - bezpajumtniekiem. Sociālā darbiniece no Rīgas patversmes (Maskavas iela)uzsvēra, ka bezpajumtniekiem ļoti bieži ir veselības problēmas, tāpēc cilvēki tiek ievietoti atbilstošās iestādēs, un tur tiek nodrošināti nepieciešamie sociālie pakalpojumi un sociālā palīdzība. Protams, tas attiecas vairāk uz smagākiem gadījumiem, savukārt bezpajumtnieki ar vieglākām veselības problēmām turpina dzīvot starp mums, sabiedrības locekļiem, līdz atbilstoša vecuma sniegšanai, kad tiek kārtoti dokumenti uz pansionātiem. Tas pats tika novērots empīriskajā daļā, ka bezpajumtnieki ar dažādām veselības un garīgajām problēmām tiek ievietoti kopā viena telpā/istabā.

Interesanti ir ar bezpajumtnieku mērķa grupu - jaunieši. Apkopojot teorētisko literatūru, šāda mērķa grupa pastāv, bet retāk tā sastopama praksē. Iemesls tam varētu būt jauniešu - bezpajumtnieku mērķa grupas definējums. Jaunieši, kuri konkrētu iemeslu dēļ bēg no mājām, tādā veidā mēģina parādīt un pierādīt vecākiem problēmas, kuras ir ģimenē. Jaunieši kādu laiku mēdz uzturēties pie radniekiem, draugiem, kamēr vecāki nesāk meklēt savus bērnus. Latvijā, tas tiek nodefinēts kā krīzes situācija ģimenē, kur jaunieši var ievietot krīzes centrā uz konkrētu laiku, kamēr tiek noskaidrota situācija ģimenē, lai piesaistītu nepieciešamos speciālistus. Ievietot jaunieši vīriešu patversmē nav īsti korekti, jo jaunieši, kurš nav sasniedzis 18 gadu vecumu, pēc likumdošanas skaitās bērns, bet vīriešu patversmē uzņem no 18 gadu vecuma. No sekojošā izriet, ka bezpajumtnieku mērķa grupai - jauniešiem ir nepieciešama specifiska palīdzība, kā arī specifiska iestāde. No empīriskā pētījuma izriet, ka daļu šādas funkcijas pilda krīzes centrs „Marsa gatve”.

Zinot, ka Latvijā daudzu palīdzošo profesiju profesionālo darbību regulē likumdošana, autore uzskata, ka būtu nepieciešami papildinājumi normatīvajos aktos, kas paredzētu sociālā darba izmantošanas darbā ar bezpajumtniekiem nepieciešamību, kā arī iespējamām speciālistiem, kurus būtu jāpiesaista atkarībā no nepieciešamības. Tas varētu uzlabot gan savstarpējās sadarbības efektivitāti, gan sociālā darba ar bezpajumtniekiem pakalpojuma kvalitāti. Būtu jāņem vērā arī citu valstu pieredze, sekojot līdzīgai jaunākajām tendencēm un mācoties no to valstu pieredzes, kurās sociālais darbs ar bezpajumtniekiem notiek citā jeb veiksmīgākā līmenī.

Iedzīvotāju informētību par dažādiem sociālajiem riskiem veiksmīgi var realizēt preventīvais sociālais darbs, it īpaši primārā līmenī. Efektīvais preventīvais sociālais darbs primārā līmenī palīdzēs novērst bezpajumtniecības signālus apdraudētām klientu grupām kā vecie ļaudis, vientuļi ļaudis un ģimenes ar bērniem. Plašas reklāmas un informatīvi stendi par krāpnieciskiem darījumiem ar nekustamiem īpašumiem, daļēji var mazināt apdraudējumu bezpajumtnieku mērķa grupām palikt bez sava īpašuma, kas šobrīd ir aktuāli, vadoties pēc respondentu atbildēm empīriskajā pētījumā. Veiksmīga valsts mājokļa politika, sociālie dzīvokļi - šie pakalpojumi ir tas, kas jāattīsta un jāpilnveido, lai risks cilvēkam palikt bez mājokļa vai nonākt uz ielas būtu samazināts līdz minimumam. Īpaši tas vērojams tādās lielās pilsētās kā Rīga. Preventīvais sociālais darbs primārā līmenī izmaksās daudz lētāk, nekā darbs ar sociālajām sekām sekundārā vai terciārā līmenī, kas šobrīd pārsvarā notiek Latvijā.

SECINĀJUMI

Diplomdarba mērķis bija pētīt sociālā darba specifiku darbā ar dažādām bezpajumtnieku grupām. Lai sasniegtu izvirzīto mērķi, diplomdarba autores teorētiski analizēja vārda „bepajumtnieks” un „bepajumtniecība” nozīmi un skaidrojumus. Teorētiski un empīriski tika pētīts kā praksē notiek sociālais darbs ar dažādām bepajumtnieku mērķa grupām, un kādi sociālie pakalpojumi tiek piedāvāti un nodrošināti bepajumtniekiem. Diplomdarba autores teorētiski pētīja preventīvā sociālā darba nozīmi darbā ar bepajumtniekiem. Tādā veidā mēģinot noskaidrot, cik nozīmīgs un nepieciešams ir preventīvais sociālais darbs gan darbā ar bepajumtniekiem, gan darbā ar citām sociālā darba mērķa grupām. Autores uzskata, ka sociālais darbs ar bepajumtniekiem ir svarīgs visas sabiedrības veiksmīgai sociālai funkcionēšanai, īpaši uzsverot tieši bepajumtnieku labklājību, ko pierādīja arī pētītā literatūra. Rakstot diplomdarbu, autores nonāca pie svarīgiem secinājumiem:

1. Apkopojot literatūrā pieejamo bepajumtnieku skaidrojumu, parādās kopīga iezīme - mājokļa trūkums. Ar to autores skaidro faktu, ka mājoklis ir cilvēka stabilitātes simbols, kas rāda cilvēka labklājību.
2. Bepajumtnieki ir viena no visneaizsargātākajām iedzīvotāju grupām. Tas tāpēc, ka bepajumtnieki kā sociālā darba mērķa grupa paši nespēj apmierināt savas primārās vajadzības, tādēļ valsts institūcijas un konkrētas pašvaldības uzņemas nodrošināt palīdzību bepajumtniekiem.
3. Mūsdienās ar vārdu *bepajumtnieks* saprot cilvēku, kurš nakšņo kādā Rīgas pilsētas namā vai pagrabā. Ar šādu ainu šobrīd var saskarties un novērot jebkurš sabiedrības loceklis.
4. Iemesli, kāpēc cilvēks nonāk uz ielas, var būt ļoti dažādi, kā biežāk minētie ir mājokļa un patstāvīgu ienākumu zaudējums. Šādu secinājumu autores akcentē Latvijas pašreizējā ekonomiskā stāvokļa dēļ.
5. Primāri bepajumtniecība draud personām, kurām ir dažāda veida veselības traucējumi, materiālo līdzekļu trūkums un dzīves pieredzes trūkums. Šo autores skaidro ar to, ka dažiem bepajumtniekiem ir minimāli ienākumi un dažiem vispār nekādi, līdz ar to viņi nespēj par sevi materiālajā ziņā parūpēties.
6. Bepajumtniecība ir ļoti nevēlams stāvoklis, gan cilvēkiem, kuri cieš no tā, gan sabiedrībai kopumā. Autores skaidro to kā bepajumtnieku nevēlamo statusu un izskatu bepajumtnieku vidū un cilvēku – garāmgājēju starpā.

7. No apkopotās literatūras autores izdala šādas bezpajumtnieku mērķa grupas: vientuļie cilvēki - bezpajumtnieki, ģimenes ar bērniem, jaunieši, sievietes, vecie ļaudis un garīgi slimie cilvēki.
8. No apskatītās literatūras ir redzams, ka, saskaroties ar dzīves grūtībām, par bezpajumtnieku var kļūt jebkurš cilvēks, neatkarīgi no vecuma, fiziskajām spējām un izglītības.
9. Autoruprāt, preventīvais sociālais darbs ir tas, kas var novērst sociālo problēmu parādīšanos konkrētai mērķa grupai.
10. Bezpajumtnieku skaits būtiski pieaug ziemas mēnešos. Šādu secinājumu autores noskaidroja gan veicot empīrisko pētījumu, gan analizējot literatūru, konkrēti tīmekļa ziņas par situāciju Rīgas pilsētā saistībā ar bezpajumtniekiem.
11. Bezpajumtniekus var iedalīt divās grupās - tie, kuri ir reģistrēti patversmēs, un tie, kuri patversmes neapmeklē un naktis pavada kāpņutelpās, dārza mājiņās, dažādos graustos un citur.
12. Biežāk sastopamās bezpajumtnieku mērķa grupas praksē ir vientuļie vīrieši un sievietes. Ar to arī ir izskaidrojams tas, ka Rīgas teritorijā patversmes pakalpojums ir vairāk akcentētas uz sievietēm un vīriešiem, piemēram, reliģiskās organizācijas „Zilais krusts” naktspatversme vīriešiem. Nosaukumā jau ir ietverta mērķa grupa.
13. Bezpajumtnieku mērķa grupa - jaunieši praksē Latvijā sastopama ļoti reti. Šādu secinājumu autores novēroja pēc empīriskā pētījuma daļas.
14. Sociālie pakalpojumi, kas tiek piedāvāti bezpajumtnieku mērķa grupām dažādās patversmēs, dienas centrā un krīzes centrā, ir līdzīgi. Pie šāda secinājuma diplomdarba autores nonāca, pēc respondentu interviju apkopojuma.
15. Patversme ir būtisks pakalpojums grūtībās nonākušiem cilvēkiem, jo tā sniedz nepieciešamo primāro palīdzību. Autoruprāt, patversmes pakalpojums bieži vien ir bezpajumtnieka vienīgā iespēja uz sava veida cilvēka labklājību.
16. Šobrīd Rīgā ir pieejams vienīgais dienas centrs bezpajumtnieku mērķa grupām, kur klienti var saņemt plašu pakalpojumu klāstu. Tas, autoruprāt, ir būtisks ieguldījums bezpajumtnieku situācijas uzlabošanai.
17. Dienas centra nodrošinātie pakalpojumi sniedz būtisku ieguldījumu bezpajumtnieku brīvā laika lietderīgai pavadīšanai, apgūstot dažādas jaunas iemaņas un prasmes.
18. Pēc empīriskās pētījuma daļas apkopojuma iznāk, ka „Marsa gatve” ir vienīgais krīzes centrs bezpajumtnieku mērķa grupai - ģimenes ar bērniem.
19. Atsevišķi izdalīta patversme vai krīzes centrs, kas būtu paredzēts tieši jauniešiem – bezpajumtniekiem, Rīgas teritorijā diemžēl nav.

20. Apkopojot gan teorētisko literatūras analīzi, gan empīriskā pētījuma respondentu atbildes, autore secina, ka katrai bezpajumtnieku mērķa grupai ir nepieciešama atsevišķa, tieši konkrētai mērķa grupai domāta un pielāgota institūcija.
21. No empīriskā pētījuma izriet, ka ģimene ne vienmēr ir resurss bezpajumtniekiem. Pēc respondentu atbildēm ir ģimenes locekļi, kuri mēģina „atpirkties” no radiniekiem.
22. Latvijā preventīvais sociālais darbs notiek pārsvarā sekundārajā un terciārajā līmeņos un ir vērsts un seku likvidēšanu.
23. Diplomdarba autore uzskata, ka lielāka uzmanība jāpievērš preventīvā sociālā darba primārajam līmenim, lai novērstu problēmas parādīšanos. Laicīgi novēršot problēmas parādīšanos, tiek samazināta problēmas attīstīšanās gaita un problēmas vairošanās.

Diplomdarba autore uzskata, ka kopumā, izvirzītais mērķis pētīt sociālā darba specifiku darbā ar dažādām bezpajumtnieku grupām ir sasniegts. Darbā teorētiski tika izanalizēts „bepajumtnieka” un bepajumtniecības” jēdziens. Tika pētīts sociālā darbinieka darbs ar bepajumtniekiem un noskaidroti sociālie pakalpojumi bepajumtniekiem. Teorētiski tika pētītas bepajumtnieku mērķa grupas un sociālā darba specifika ar šīm mērķa grupām. Tika teorētiski izanalizēta preventīvā sociālā darba būtība ar bepajumtniekiem. Un empīriskajā daļā tika izpētīta sociālā darba specifika ar dažādām bepajumtnieku grupām. Autore uzskata, ka arī turpmāk var un vajag padziļināti pētīt sociālā darba ar bepajumtniekiem Latvijā attīstības iespējas, jo šis jautājums ir svarīgs un aktuāls Latvijai, un īpašu nozīmi tas gūst tagad – ekonomisko apstākļu dēļ.

IETEIKUMI

Apkopojot diplomdarba teorētisko daļu un empīrisko pētījuma daļu, diplomdarba autore nonāca pie vairākām atziņām, ieguva jaunas zināšanas un pieredzi par sociālo darbu ar bezpajumtniekiem. Diplomdarba rakstīšanas gaitā diplomdarba autorēm radās dažādi priekšlikumi, kas vēl trūkst vai ko varētu pilnveidot sociālajā darbā ar bezpajumtniekiem. Autore izvirza ieteikumus, ko varētu darīt, lai uzlabotu sociālā darba specifiku ar bezpajumtniekiem:

1. Pilnveidot mājokļa politiku;

Esošā mājokļa politika šobrīd funkcionē, ievērojot solidaritātes principu, izvērtējot cilvēku sociālās vajadzības, kā arī mājokļa trūkumu utt. Diemžēl, lai jauna ģimene varētu iegūt savā īpašumā ar valsts palīdzību savu dzīvokli, ir jāgaida ļoti gara rinda. Jauna ģimene, iespējams topošie vecāki, mitinās pie radniekiem, bet šauru dzīvošanas apstākļu dēļ, savstarpējo konfliktu dēļ, ir spiesti meklēt sev atsevišķu dzīvesvietu. Materiālo līdzekļu trūkuma dēļ, kā arī citu iemeslu dēļ, cilvēki ir uz robežas nonākt uz ielas. Lai novērstu šādu situāciju, ir rūpīgi jāpārdomā mājokļa politika. Acīmredzami ir tas, ka ir jāceļ jaunas mājas, lai pēc iespējas vairāk nodrošinātu jaunas ģimenes ar dzīvojamo platību.

2. Alternatīvu izstrādāšana mājokļa zaudējumam;

Bezpajumtnieku mērķa grupām, kuras zaudējušas mājokli, bieži vien nākas pavadīt nakti dažādās sociālās institūcijās, kur, īpaši vientuļiem bezpajumtniekiem, veidojas tā saucamā „institucionāla atkarība”. Tieši tāpēc ir nepieciešams izstrādāt alternatīvas, lai cilvēks, kurš konkrētu iemeslu dēļ ir zaudējis mājokli vai nonācis uz ielas, varētu iegūt dzīvojamo platību un turpināt ierasto dzīvesveidu. Bieži vien, ja cilvēks zaudē ne tikai mājokli, bet arī darbu, viņam ir grūti noīrēt dzīvojamo platību, tāpēc viņš laiku pa laiku imigrē no vienas patversmes uz otru, un ar laiku pierod pie tāda dzīvesveida. Šīs alternatīvas arī ļautu sociālā darba veicējiem samazināt bezpajumtnieku „institucionālo atkarību”.

3. Izstrādāt bezpajumtniecības pārraudzības un uzskaites sistēmu;

Līdzīgi kā iepriekš minētajā ieteikumā kā uzlabot bezpajumtnieku situāciju un visu ar to saistīto sistēmu, šeit var minēt to, ka ar šo ieteikumu autore virzītu Latvijā izveidot vienotu bezpajumtniecības pārraudzību un uzskaites sistēmu. Tādā veidā nebūtu problēmu noskaidrot konkrētu bezpajumtnieku skaitu, kuri saņem kādus pakalpojumus vai vismaz par cilvēka – bezpajumtnieka eksistenci. Ir cilvēki, kuriem dažādu iemeslu dēļ nav personu apliecinošu dokumentu un līdz ar to sabiedrība par viņu eksistenci nemaz nezina. Tādēļ autoruprāt, šāda

vienota Latvijas valsts bezpajumtnieku uzskaites sistēma būtu noderīga, lai valsts apjaustu situācijas nopietnību.

4. Izveidot atbalsts grupas bezpajumtniekiem;

Pēc sarunas ar respondentiem, autore noskaidroja, ka ir cilvēki, kuri saņēmušies un „izrāvušies” no bezpajumtnieka statusa un patversmju telpām, un šobrīd dzīvo labklājībā savā mājoklī. Līdz ar to autore secina, ka ir iespēja stabilizēt bezpajumtniekam savu dzīvi, ja ir apņemšanās un atbalsts no apkārtējiem. Tādēļ autoruprāt, lietderīgi būtu nodrošināt bezpajumtniekiem atbalsta grupas, kurās bezpajumtnieks var satikt sev līdzīgo, bet vadītājs būtu kāds cilvēks, kurš ir „izrāviens” no bezpajumtnieka statusa. Tādā veidā šie pašreizējie bezpajumtnieki varētu motivēt sevi un smelties sev situatīvi līdzīgo iespējas uz sev labāku dzīvi ārpus patversmes telpām – savā mājoklī.

5. Katrai bezpajumtnieku mērķa grupai nodrošināt speciāli viņiem domātu attiecīgu iestādi;

Diplomdarba autore pēc empīriskā pētījuma veikšanas konstatēja šādu faktu, ka ne katrai bezpajumtnieku mērķa grupai ir pieejama tieši viņiem paredzēta iestāde. Šādām bezpajumtnieku mērķa grupām kā vientuļi vīrieši un sievietes, ģimenes ar bērniem ir izveidotas un nodrošinātas speciāli šo mērķa grupu vajadzībām paredzētas iestādes. Savukārt, jauniešiem - bezpajumtniekiem ir nodrošināts krīzes centrs, kur specializācija nav vērsta tieši uz jaunieša bezpajumtnieka problēmām. Diplomdarba autore uzsver attiecīgai bezpajumtnieku mērķa grupai nepieciešamību pēc speciāli viņiem paredzētas institūcijas, kurā klientiem būtu iespēja saņemt attiecīgus un tieši viņiem nepieciešamos sociālos pakalpojumus.

6. Izvietojot bezpajumtniekus sociālajās institūcijās, sekot līdzī klientu sadalījumam, piemēram, pēc veselības stāvokļa, vecuma utt.

Veicot empīrisko pētījumu, diplomdarba autore konstatēja, ka bezpajumtnieki patversmēs tiek ievietoti nešķirojot pēc viņu vecuma, veselības stāvokļa, bet gan visi kopā vienā telpā/istabā. Tātad vienā istabā var būt cilvēks ar garīgo atpalcību, ar šizofrēniju vai dažādām veselības problēmām, kur nepieciešama īpaša aprūpe vai kopšana. Tāda veidā bezpajumtniekiem savā starpā var rasties nesaskaņas vai pat nopietni konflikti, kas zināms praksē tā ir ļoti bieža parādība. Tieši tāpēc, lai novērstu šāda veida situācijas, ir svarīgi sadalīt bezpajumtnieku mērķa grupas atsevišķās telpās, proti, bezpajumtnieki ar garīgā rakstura atpalcību atsevišķā telpā un cilvēki ar veselības problēmām citā telpā. Tas sekmētu pilnvērtīgu sociālo pakalpojumu nodrošināšanu katrai klientu grupai.

Apkopojot teoriju, empīrisko pētījumu un diplomdarba autoru novērojumus, var secināt, ka šajā sfērā ir vēl daudz neprecizitāšu, kuras ir jāpilnveido un jāattīsta. Jātic, ka neskatoties

uz esošo smago ekonomisko situāciju ne tikai Latvijā, bet arī visā pasaulē, sociālais darbs ar bezpajumtniekiem tiks veikts esošā līmenī un turpināsies pilnveidoties pilnvērtīgi un efektīvi mērķa grupai - bezpajumtniekiem. Jāatceras, ka jebkurš sabiedrības loceklis var nonākt līdz šādam stāvoklim, tāpēc jācenšas būt iejūtīgākiem pret apkārtesošiem cilvēkiem.

IZMANTOTĀ LITERATŪRA

1. **Allen-Meaures, P., Garvin, C.,** *The handbook of social work direct practice*. USA: Sage Publications, Inc. 2000.
2. **Baldeck, J., Manking, N., Vickerstaff, S.** *Social Policy, 3 ed.* Oxford University Press, 2007.
3. **Barker, L., R.,** *The social work dictionary, 5th ed.,* Washington: NASW Press, 2003.
4. **Baumohl, J.,** *Homelessness in America*. The Orys Press. 1996.
5. **Burbank, P.,** *Vulnerable Older Adults: Health Care Needs and Interventions*. Pringer Publishing Company. 2006.
6. **Burt, M., Pearson, C.,L., Montgomery, A., E.,** *Homeless: prevention strategies and effectiveness*, Nova Science Publishers. 2007.
7. **Clark, C.,** *Adult day services and Social Inclusion*. Jessica Kingsley Publishers. 2001.
8. **Crane, M.,** *2. Homelessness: a history of concepts and theories. Understanding older homeless people: their circumstances, problems and needs*. Buckingham, Philadelphia: Open University Press, 1999.
9. **Committee on Health Care for Homeless People.** *Homelessness, Health and Human Needs*. National Academies Press 1988.
10. **Farley, O., W., Smith, L., Boyle, S.,** *Introduction to Social Work*. 9 ed. USA: Allyn & Bacon, 2003.
11. **Fitzpatrick, S., Kemp, P., Klinker., S.,** *Single homelessness: an overview of research in Britain*. Bristol: Policy Press, 2000.
12. **Jencks, C.,** *The Homeless*. Libery of Congress Catologing in Publication Data. 1994.
13. **Johnson, A., K., Cnaan, R., A.,** *Research of Social Work Practice. Social Work Practice with Homeless Person*. 1995.
14. **Kusmer, K.,L.,** *Down and out on the road: the homeless in the American history*. Oxfors University Press. 2001.
15. **Kusmer, K.,L.,** *Down and out on the road: the homeless in the American history*. Oxfors University Press. 2001.
16. **Metteri, A., Kroger, T., Pohjova, A., Kauhala, P.,L.,** *Social Work vision from Around the Globe*. The Haworth Press. 2004.
17. **Panos, V.,** *Homeless children: problems and needs*. Jessica Kingsley Publishers, 1999.
18. **Pease, B., Fook, J.,** *Transforming Social work practice*. Copyright Collection. 1999.
19. **Phil, R.,** *Working with Young Homeless People*. Jessica Kingsley publishers, 2008.

20. **Randall, A.**, *Street People and the Contested Realms of Public Space*. LFB Scholarly Publishing LLC. 2004.
21. **Rugg, J.**, *Young people, Housing and Social Policy*. Routledge. 1999.
22. **Sheppard, M.**, *How important is prevention? High thresholds and Outcomes for applicants refused by Children's Services: A six-Month Follow-Up*. In: *British Journal of social work*. Bristol: Policy Press. 2008
23. Sociālā darba terminoloģijas vārdnīca, Rīga: SDSPA „Attīstība”, 2003.
24. **Turner, F.,J.**, *Social Work Diagnosis in Contemporary practice*. Oxford University Press. 2005.
25. **ES struktūrfondu Nacionālās programmas Darba tirgus pētījumi projekts Labklājības ministrijas pētījumi**, *Bezdarba un sociālās atstumtības iemesli un ilgums*. Rīga: LU aģentūra – LU filozofijas un socioloģijas institūts, 2007. Xiv
26. *Kā dzīvosim Latvijā 2015. gadā? Ziņojums par Tūkstošgades attīstības mērķiem Latvijā*. Rīga: 2005.
27. *Latvijas Ilgtspējīgas attīstības pamatnostādnes*, Rīga: Apgāds Mantojums, 2002.
28. LR Centrālā Statistikas pārvalde
29. **Bormanis, K.**, *Kāda ir dzīve Rīgas bezpajumtnieku patversmēs?* Materiāls pieejams internetā: <http://www.social.lv/portal/sabiedriba/bezpajumtnieki/667-kada-ir-dzive-rigas-bezpajumtnieku-patversme> Skatīts: 28.11.2009.
30. **Capriccioso, R.**, *Using the Web to Prevent Suicide*. Materiāls pieejams internetā: <http://www.helpstartshere.org/tag/prevention> Skatīts: 03.01.2010.
31. **Højdestrand, T.**, *The propiska: Keeping 'matter out of place' out of places that matter*. The Soviet-Russian production of homelessness. Propiska, housing, privatisation. University of Stocholm. Department of Social Anthropolgy. Materiāls pieejams internetā: <http://www.anthrobase.com/Browse/Aut/index.html> Skatīts: 19.11.2009.
32. **Kārklīņa, D.**, *Ar galvu smiltīs*. Materiāls pieejams internetā: http://jauna.diena.lv/lat/arhiivs/riigas_zinjas/ar_galvu_smiltiis Skatīts: 01.12.2009.
33. **Paparde, I.**, *Bezpajumtnieku skaits tikai aug* Materiāls pieejams internetā: <http://www.social.lv/portal/sabiedriba/bezpajumtnieki/382-bezpajumtnieku-skaits-tikai-aug> Skatīts: 13.11.2009.
34. *Gada sākumā Rīgas patversmes izmantojuši par 7% vairāk cilvēku nekā pērn*. Materiāls pieejams internetā: <http://www.social.lv/portal/sabiedriba/bezpajumtnieki/298-gada-sakuma-rigas-patversmes-izmantosana-par7-vairak-cilveku-neka-pern> Skatīts: 26.12.2009.

35. *Informācija par sniegto palīdzību bezpajumtniekiem nelabvēlīgos laika apstākļos.*
Materiāls pieejams internetā:
<http://www.ld.riga.lv/lv/home/statistika/Palidziba/default.aspx> Skatīts: 27.12.2009.
36. *Latvijas Nacionālais rīcības plāns nabadzības un sociālās atstumtības mazināšanai*, LR LM. (2004-2006), MK 2006.26.09. Pieejams: <http://www.lm.gov.lv/text/549>
37. Nacionālais seminārs – Latvija. *Kā uzlabot informācijas bāzi un informācijas monitoringu par bezpajumtniecību* Materiāls pieejams internetā:
[http://www.trp.dundee.ac.uk/research/mphasis/papers/Minutes_summary-\(Lat\)22042009..pdf](http://www.trp.dundee.ac.uk/research/mphasis/papers/Minutes_summary-(Lat)22042009..pdf) Skatīts: 11.01.2010.
38. *Measurement of Homelessness at European Union Level*, University of Dundee – University of St Andrews, United Kingdom, 2007. Materiāls pieejams internetā:
http://ec.europa.eu/employment_social/social_inclusion/docs/2007/study_homelessness_en.pdf Skatīts: 03.01.2010.
39. *Patversmes pakalpojumus sniedz Rīgas patversme.* Materiāls ir pieejams internetā:
http://www.ld.riga.lv/lv/home/soc_institucijas/Patversme/default.aspx
Skatīts 10.12.2009.
40. *Rīgas Domes rīcības plāns.* Materiāls pieejams internetā:
http://www.ld.riga.lv/lv/home/soc_institucijas/soc_iest_patversmes/default.aspx
Skatīts: 17.11.2009
41. *Rīgā, Latgales priekšpilsētā Katoļu ielā 57 darbojas pirmais dienas centrs bezpajumtniekiem un maznodrošinātiem Rīgas iedzīvotājiem* Materiāls pieejams internetā: http://www.ld.riga.lv/lv/home/soc_institucijas/Centrs/default.aspx Skatīts: 20.01.2010.
42. *Sociālās iekļaušanas politikas aktualitāšu apraksts 2009.gada jūlijs – oktobris.*
Materiāls pieejams internetā:
http://www.lm.gov.lv/upload/sociala_aizsardziba/sociala_ieklausana/jaunumi07_10_2009.pdf Skatīts: 12.12.2009.
43. *Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likums.* Latvijas Vēstnesis (19.11.2002.)
Materiāls pieejams internetā: <http://www.likumi.lv/doc.php?id=68488>
Skatīts: 19.11.2009.
44. Starptautiskais pakts par ekonomiskajām, sociālajām un kultūras tiesībām. 11. pants.
Materiāls pieejams internetā: <http://www.humanrights.lv/doc/vispaa/escpakc.htm>
Skatīts: 05.01.2010.

45. Vispārējā Cilvēktiesību deklarācija, 22. pants.
Materiāls pieejams internetā:
http://tiesibsargs.lv/lat/tiesibu_akti/ano_dokumenti/?doc=49 Skatīts: 28.12.2009.
46. Vispārējā Cilvēktiesību deklarācija, 25. pants.
Materiāls pieejams internetā:
http://tiesibsargs.lv/lat/tiesibu_akti/ano_dokumenti/?doc=49 Skatīts: 28.12.2009.
47. *Grozījumi likumā “Par sociālajiem dzīvokļiem un sociālajām dzīvojamām mājām”.*
Materiāls pieejams internetā.: http://www.saeima.lv/bi8/lasa?dd=LP1860_0
Skatīts: 25.11.2009.
48. *Sociālās iekļaušanas politikas koordinācijas komitejas sēdes Protokols Nr. 1.*
Materiāls pieejams internetā: <http://www.lm.gov.lv/text/1016> Skatīts: 01.01.2010.

PIELIKUMI

Patversmes/naktpatversmes pakalpojumi Rīgā laika periodā no 1.10.2009.

Nr.	Patversmes nosaukums	Pakalpojuma saņēmējs	Darba laiks	Uzņemšanas kārtība
1.	Rīgas patversme (Maskavas ielā 208)	Vīrieši/ģimenes	18:00-8:00	Aukstajā laikā uzņem personas <u>vieglā</u> alkohola reibumā
2.	Rīgas patversme (Bārdziņu ielā 2 - 2.,3 stāvā)	Sievietes	18:00-8:00	Aukstajā laikā uzņem personas <u>vieglā</u> alkohola reibumā
3.	Ev. Kristiešu draudzes „Zilais krusts” naktpatversme (Maskavas ielā 336)	Vīrieši	18.00 – 8.00 (klientu uzņemšana līdz 22.00)	<u>Netiek</u> uzņemtas personas alkohola reibumā
4.	Labdarības biedrība „Mūsu zemei” naktpatversme „Esi drošs” (Bebru ielā 16)	Vīrieši	18:00-8:00	Aukstajā laikā uzņem personas <u>vieglā</u> alkohola reibumā
5.	Biedrība „Latvijas Sarkanais Krusts” naktpatversme (Gaiziņa ielā 7)	Sievietes/vīrieši	18:00-8:00	Tiek uzņemtas personas alkohola reibumā
6.	SIA „Craft Group” naktpatversme (Esplanādes iela 1, Bolderāja)	Sievietes/ vīrieši	18:00-8:00	Aukstajā laikā uzņem personas <u>vieglā</u> alkohola reibumā
7.	Biedrība „Labā cerība” sociālās rehabilitācijas centrs sievietēm (Mārupes ielā 31-11)	Sievietes		
8.	Biedrības "PINS" naktpatversme sievietēm (Tvaika ielā 2, korpuss 2)	Sievietes	18:00-8:00	Aukstajā laikā uzņem personas <u>vieglā</u> alkohola reibumā
9.	Biedrība „Labā cerība” Sociālās rehabilitācijas Centrs vīriešiem (Aglonas iela 35/3)	Vīrieši ⁹⁴		

⁹⁴ Rīgas Domes rīcības plāns. Materiāls pieejams internetā:

http://www.ld.riga.lv/lv/home/soc_institucijas/soc_iest_patversmes/default.aspx, skatīts: 17.11.2009.

1. PIELIKUMS. INTERVIJAS JAUTĀJUMI

Jautājumi sociālajiem darbiniekiem patversmēs/dienas centrā

1. Jūsu vārds, uzvārds?
2. Kāda ir Jūsu izglītība?
3. Cik ilgi Jūs strādājat sociālo darbu ar bezpajumtniekiem?
4. Kādi ir Jūsu galvenie darba pienākumi?
5. Kādas sociālā darba metodes tiek pielietotas darbā ar bezpajumtniekiem?
6. Kādas zināšanas un prasmes nepieciešamas, veicot darbu ar bezpajumtniekiem?
7. Cik bezpajumtnieku šobrīd izmanto patversmes pakalpojumu?
8. Kādā veidā pie jums nonāk bezpajumtnieki?
9. Kā notiek sadarbība ar klientiem – bezpajumtniekiem?
10. Lūdzu, raksturojiet savu klientu – bezpajumtnieku sociālo portretu?
11. Kādi pakalpojumi tiek piedāvāti klientiem – bezpajumtniekiem?
12. Vai patversme piedāvā pakalpojumus bezpajumtnieku ģimenēm? Ja jā, tad kādus?
13. Jūsaprāt, vai ģimene ir resurss sociālajā darbā ar bezpajumtniekiem? Ja jā, tad cik efektīvs?
14. Kādas, Jūsaprāt, biežāk sastopamās problēmas saistībā ar bezpajumtniekiem jārisina Jūsu darbā?
15. Jūsaprāt, kādu lomu sociālais darbinieks ieņem bezpajumtnieka dzīvē?
16. Jūsaprāt, kāds ir visaktuālākais un efektīvais preventīvais sociālais darbs ar bezpajumtniekiem šobrīd?
17. Kāds, Jūsaprāt, ir sociālā darba ar bezpajumtniekiem mērķis?
18. Kādu iesaīdu krīze atstāj uz sociālo darbu ar bezpajumtniekiem?

Jautājumi krīzes centra „Marsa gatve” sociālajai darbiniecei

1. Jūsu vārds, uzvārds?
2. Kāda ir Jūsu izglītība?
3. Cik ilgi Jūs strādājat sociālo darbu ar bezpajumtniekiem?
4. Kādā veidā pie jums nonāk bezpajumtnieki, tieši ģimenes ar bērniem un jaunieši?
5. Kādi pakalpojumi tiek piedāvāti klientiem – bezpajumtnieku ģimenēm/jauniešiem?
6. Kā notiek krīzes centrā sociālais darbs ar mērķa grupu – ģimenes ar bērniem?

7. Jūsaprāt, kāds ir visaktuālākais un efektīvais preventīvais sociālais darbs ar bezpajumtnieku ģimenēm/jauniešiem šobrīd?
8. Cik bezpajumtnieku šobrīd izmanto krīzes centra pakalpojumu?
9. Kādas zināšanas un prasmes nepieciešamas, veicot darbu ar mērķa grupu bezpajumtnieku ģimenes/jaunieši?
10. Vai krīzes centrā uzturas jaunieši - bezpajumtnieki, kuri kādu iemeslu dēļ ir palikuši bez konkrētas dzīvesvietas un kā notiek sociālais darbs ar šo bezpajumtnieku mērķa grupu?

2. PIELIKUMS. INTERVIJAS TRANSKRIPTS

Rīgas patversme
(Bārdziņu iela 2 -2)
Sociālā darbiniece

Intervijas sākumā intervētāja iepazīstina ar pētījuma mērķi, tiek pārrunāti konfidencialitātes un ētikas jautājumi, kā arī paskaidrota diktofona nepieciešamība. Tiek uzklauti respondenta jautājumi par intervijas norisi.

- **Jūsu vārds, uzvārds?**
- Aiva Lāce
- **Kāda ir Jūsu izglītība?**
- Augstākā profesionālā. Skaitos sociālais darbinieks + sociālais pedagogs.
- **Cik ilgi Jūs strādājat sociālo darbu ar bezpajumtniekiem?**
- Veseli 8 gadi.
- **Kādi ir Jūsu galvenie darba pienākumi?**
- Risinu klientu – bezpajumtnieku problēmsituāciju, izvērtēju vajadzības, veicu intervenci, kā arī sastādu viņu rehabilitācijas plānu. Palīdzu klientam nokārtot ar pasi un deklarētās adreses lietām.
- **Kādas sociālā darba metodes tiek pielietotas darbā ar bezpajumtniekiem?**
- Nu praksē jau pārklājas metodes. Protams, kā galvenais ir atbalsts, klientu intervēšana, visas, kuras reiz mācītas skolā, tā pati aktīvā klausīšanās un novērtēšanas metode. Atkarīgs no klienta, kas nepieciešams.
- **Kādas zināšanas un prasmes nepieciešamas, veicot darbu ar bezpajumtniekiem?**
- Galvenokārt, empātija pret klientu, noteikti nedrīkst būt aizspriedumi, bet gan tas, ka visi klienti – bezpajumtnieki ir vienlīdzīgi. Uzskatu, ka jāpiemīt prasmei labi izskaidrot bezpajumtniekam jebkādu lietu un iedrošināt viņu, un tad jau klienti saprot un vēlas ar manu palīdzību ātrāk apmierināt savas vajadzības.
- **Cik bezpajumtnieku šobrīd izmanto patversmes pakalpojumu?**
- Precīzu skaitli vajag? Nu mums ir 50 vietas, taču vidēji šobrīd pie mums nakšņo ap 65 cilvēkiem. Ārā jau nevienu nemetam, papildvietas nodrošinām.

- **Kādā veidā pie jums nonāk bezpajumtnieki?**
- Citi atnāk paši, citus atved policija vai ātrā palīdzība, ja nav nopietnu traumu vai kaites bezpajumtniekam. Reizēm arī paši garāmgājēji atved kādu bezpajumtnieku, jo esot viens pats sēdējis uz ielas, aukstumā.
- **Ja cilvēks atnāk no ielas, kādas pārbaudes bezpajumtniekam šeit jāveic?**
- Jāveic SED analīzes – tās ir sifiliss, aids un arī tuberkulozes analīzes.
- **Kā notiek sadarbība ar klientiem – bezpajumtniekiem?**
- Kā jau minēju, es palīdzu klientam – bezpajumtniekam nokārtot lietas ar viņa deklarētās dzīvesvietas adreses un, protams, arī pases lietu. Tad klienti tiek informēti par sociālo palīdzību. Tā kā pasi apmaksā tikai 1x gadā, bet tomēr šie klienti mēdz pazaudēt pasi pat vairakkārt, tad nākas domāt kā atjaunot šo pasi.
- **Lūdzu raksturojiet savu klientu – bezpajumtnieku sociālo portretu?**
- Grūti pateikt! (*domā*) Tas ir cilvēks, kurš nelaimīgu apstākļu dēļ nonācis te, patversmē. Strādāt negribošs cilvēks, daži ir tādi, kuri mēģina izrauties, bet ir tādi, kurām patversme ir labākās mājās. Citi atnākot saka: „Esmu atkal mājās!” Ir cilvēki, kuri ar veselības problēmām uzturas šeit, patversmē, visu diennakti.
- **Kādi pakalpojumi tiek piedāvāti klientiem – bezpajumtniekiem?**
- Piedāvājam psihoemocionālo atbalstu, pases lietas, ko jau minēju. Sniedzam konsultācijas gan mūsu klientiem, gan cilvēkiem, kuri neuzturas patversmē.
- **Vai patversme piedāvā pakalpojumus bezpajumtnieku ģimenēm? Ja jā, tad kādus?**
- Nē, to piedāvā patversme Maskavas ielā.
- **Jūsaprāt, vai ģimene ir resurss sociālajā darbā ar bezpajumtniekiem? Ja jā, tad cik efektīvs?**
- Kā kuram klientam. Daži bezpajumtnieki uztur kontaktu ar bērniem, tomēr ļoti minimāli, jo šobrīd vairumam klientu bērnu pašiem priekš sevis nav resursu, kur nu vēl priekš vecākiem. Citiem klientiem ar ģimeni nav kontaktu, jo daži no vecākiem ir atteikušies. Ir arī tādi, kuriem bijušas konfliktainas attiecības ar dzīvesbiedru, tādēļ kontaktu nav.
- **Kādas, Jūsaprāt, biežāk sastopamās problēmas saistībā ar bezpajumtniekiem jārisina Jūsu darbā?**
- Ar pasēm lielākās problēmas. Reizēm bijuši gadījumi, kad klientam pazaudēta pase, taču, kad skatāmies SOPĀ, tad uzrādās, ka uz šī klienta vārda atvērtas firmas, paņemti kredīti un mantas. Līdz ar to šie klienti nevar saņemt GMI.

- **Jūsaprāt, kādu lomu sociālais darbinieks ieņem bezpajumtnieka dzīvē?**
- Mātes! (*Smejas*) Arī padomdevēja, atbalsta. Plecs, uz kura paraudāt.
- **Jūsaprāt, kāds ir visaktuālākais un efektīvais preventīvais sociālais darbs ar bezpajumtniekiem šobrīd?**
- Svarīgs ir pats pirmais moments. Ir un būs bezpajumtnieki. Par viņiem vajag parūpēties. Trūkst algots darbs, ko darīt. Nu nesanāk viņiem noīrēt savu mājvietu. Tad nu vēlāk sanāk tā, ka sociālajiem dienestiem jānodrošina pakalpojumi.
- **Kurus pakalpojumus Jūs domājat?**
- Sociālais dienests daļēji apmaksā ampulas – citas jā, citas – nē. Vēl tiek piedāvāta Minesotas programma un Narkologa pakalpojumi.
- **Kāds, Jūsaprāt, ir sociālā darba ar bezpajumtniekiem mērķis?**
- Lai pēc iespējas ātrāk atrastu dzīvesvietu.
- **Kādu iespaidu krīze atstāj uz sociālo darbu ar bezpajumtniekiem?**
- Krīzē cilvēki zaudē darbu, paliek uz ielas un nonāk te. Vairs darbu dabūt nevar, jo tagad tas ir ļoti grūti.
- **Ko dara strādātspējīgie un strādātgrībošie klienti?**
- No mūsējiem 12 klienti ir iesaistījušies NVA 100 LS programmā un veiksmīgi strādā. Paši ir apmierināti par darbu un to, ka ir noderīgi.
- **Paldies par veltīto laiku!**
- Lai veicās!

3. PIELIKUMS. INTERVIJAS TRANSKRIPTS

**Dienas centrs
(Katoļu iela)
Sociālā darbiniece
Stāsta par darbu gan dienas centrā, gan patversmē**

Intervijas sākumā intervētāja iepazīstina ar pētījuma mērķi, tiek pārrunāti konfidencialitātes un ētikas jautājumi, kā arī paskaidrota diktoфона nepieciešamība. Tiek uzklautīti respondenta jautājumi par intervijas norisi.

- **Jūsu vārds, uzvārds?**
- Sandra Remisa
- **Kāda ir Jūsu izglītība?**
- Augstāka izglītība sociālajā darbā.
- **Cik ilgi Jūs strādājat sociālo darbu ar bezpajumtniekiem?**
- *(Brīdi padomā)* Šobrīd būs jau 6 gadi. Tagad kā nedēļu sāku strādāt d/c bezpajumtniekiem, bet iepriekš strādāju patversmē Maskavas ielā 208, laikā, kad, tur uzturējās ģimenes ar bērniem, bet šobrīd palikuši tikai vīrieši. Šobrīd patversme bezpajumtnieku ģimenēm ar bērniem atrodas „Marsa gatvē”.
- **Kādi ir Jūsu galvenie darba pienākumi?**
- Pirmkārt, sniegt konsultāciju bezpajumtniekiem par nepieciešamiem dokumentiem, lai atjaunotu pasi, piemēram. Tad svarīgi nodrošināt bezpajumtniekam pajumti, ēdienu, konkrēti, primārās vajadzības. Kā arī te uz vietas ir ārsts, kas veic bezpajumtnieku dezinfekciju, tiek izsniegtas tīras drēbes. Bezpajumtnieks tiek savests kārtībā un pielāgots esošiem sadzīves apstākļiem.
- **Kādas sociālā darba metodes tiek pielietotas darbā ar bezpajumtniekiem?**
- *(Pauze)* Psihosociālais atbalsts, informācijas vākšana par bezpajumtniekiem, kā arī bezpajumtnieku sociālo problēmu risināšana, pārsvarā dzīvojamās platības problēmas risināšana un pases atjaunošana. Grūti izdalīt vienu kādu konkrētu metodi, jo praksē šīs metodes apvienojas un darbojas roku rokā viena ar otru.
- **Kādas zināšanas un prasmes nepieciešamas, veicot darbu ar bezpajumtniekiem?**
- *(Liela pauze)* Galvenokārt, ir svarīga iekļūstība, empātija, cilvēciskas jūtas, sapratne pret klientiem. Mācību lekcijās mācītā teorija reāli ir vajadzīga un pielietojama sociālā darba praksē.

- **Cik bezpajumtnieku šobrīd izmanto patversmes pakalpojumu?**
- Par dienas centru šobrīd nevarēšu pateikt, bet varu atbildēt par Maskavas ielu, tie ir apmēram (*brīdi padomā*) 170 cilvēki - vīrieši.
- **Kādā veidā pie jums nonāk bezpajumtnieki?**
- Pārsvarā bezpajumtnieki nāk paši, jo ir zaudējuši dzīvesvietu un nav, kur nakšņot. Tā viņi viens otram nodod informāciju vai arī kāds bezpajumtnieks atved otro bezpajumtnieku. Nāk arī no ieslodzījuma vietām, jo cilvēks, iznākot ārā no cietuma, ir neziņā, ko darīt un kā dzīvot tālāk, vajadzīga atelpa.
- **Kā notiek sadarbība ar klientiem – bezpajumtniekiem?**
- (*Brīdi domā*) Lai izveidotos sadarbība ar klientu, ir jāiedveš uzticība klientam, uzticībai jābūt no abām pusēm. Tas palīdz būt atvērtiem vienam pret otru un sniegt patiesu informāciju.
- **Lūdzu, raksturojiet savu klientu – bezpajumtnieku sociālo portretu?**
- (*Pauze*) Pārsvarā klienti ir nemotivēti, pesimistiski noskaņoti. Bezpajumtnieks ir samierinājies ar savu esošo situāciju un vienkārši eksistē, ļoti maz ir tādu, kuri pakļūpot, ceļas un mēģina cīnīties no jauna.
- **Vai klienti ir agresīvi noskaņoti?**
- (*Padomā*) Nē, klienti nav agresīvi noskaņoti. Protams, visādas situācijas var gadīties, bet agresīvi klienti mana praksē nav bijuši.
- **Kādi pakalpojumi tiek piedāvāti klientam – bezpajumtniekam?**
- Sniedzam informāciju par nepieciešamiem dokumentiem, to nokārtošanu. Tad vēl piedāvājam primārās vajadzības - pajumti, ēdienu. Ārsts, kurš ir uz vietas veic klienta dezinfekciju, piedāvājot tīras drēbes.
- **Vai patversme piedāvā pakalpojumus bezpajumtnieku ģimenēm? Ja jā, tad kādus?**
- Dienas centrs nepiedāvā pakalpojumus bezpajumtnieku ģimenēm, pakalpojumi ir visiem vienādi: pajumte, ēdiens, gultasvieta, dušas pakalpojumi, veļas mazgāšana, brīvā laika pavadīšanas iespējas, utt.
- **Jūsaprāt, vai ģimene ir resurss sociālajā darbā ar bezpajumtniekiem? Ja jā, tad cik efektīvs?**
- (*Pauze*) Es teiktu, kā kuram. Daudziem jau nemaz nav ģimenes locekļu, citi nemaz neuztur nekādas attiecības ar ģimenes locekļiem, savukārt, ne visi ģimenes locekļi spēj palīdzēt esošiem radniekiem - bezpajumtniekiem. Sadzīves apstākļi neļauj, vai nav piemēroti dzīves apstākļi vēl papildus iemītniekam.

- **Kādas, Jūsaprāt, biežāk sastopamās problēmas saistībā ar bezpajumtniekiem jārisina Jūsu darbā?**
- Dzīvesvieta, pases atjaunošana un protams, darbs. Ja cilvēks strādātu, viņš būtu spējīgs apmaksāt sev dzīvesvietu.
- **Jūsaprāt, kādu lomu sociālais darbinieks ieņem bezpajumtnieka dzīvē?**
- (*Pasmaida. Pauze*) Aukle. Vīriešiem jau it īpaši patīk, kad ar viņiem auklējas, kā mazam bērnam izskaidro, kas ir jāizdara, kur jāiet vispirms, utt. (*Smaida*)
- **Jūsaprāt, kāds ir visaktuālākais un efektīvais preventīvais sociālais darbs ar bezpajumtniekiem šobrīd?**
- Darbavietu izveide. Kā minēju iepriekš, ja cilvēkam būtu darbs, viņš spētu segt savus tēriņus un mierīgi dzīvot.
- **Kāds, Jūsaprāt, ir sociālā darba ar bezpajumtniekiem mērķis?**
- (*Brīdi padomā*) Palīdzēt bezpajumtniekiem atrast dzīvesvietu, sakārtot dokumentus un iekārtoties darbā.
- **Kādu iespaidu krīze atstāj uz sociālo darbu ar bezpajumtniekiem?**
- Palielinās bezpajumtnieku skaits, it īpaši ziemas mēnešos, kas šogad bija ļoti auksti. Arvien vairāk palielinās dzīvokļa problēmas, cilvēki nespēj maksāt kredītus un tiek izlikti uz ielām.
- **Liels paldies par sniegto informāciju!**

4. PIELIKUMS. INTERVIJAS TRANSKRIPTS

Dienas centrs
(Katoļu ielā)
Sociālā darbiniece

Intervijas sākumā intervētāja iepazīstina ar pētījuma mērķi, tiek pārrunāti konfidencialitātes un ētikas jautājumi, kā arī paskaidrota diktoфона nepieciešamība. Tiek uzklauti respondenta jautājumi par intervijas norisi.

- **Jūsu vārds, uzvārds?**
- Daira Ozola
- **Kāda ir Jūsu izglītība?**
- Sociālais darbinieks ar ievirzi sociālais pedagogs.
- **Cik ilgi Jūs strādājat sociālo darbu ar bezpajumtniekiem?**
- Strādāju šeit, dienas centrā, 9. mēnesi. Pirms tam nestrādāju darbu, kas saistīts ar sociālo sfēru.
- **Kādi ir Jūsu galvenie darba pienākumi?**
- Maniem klientiem nav nekā dzīvē, kā saka, kas guļ zem koka, tad nu viņi nāk uz dienas centru pakavēt sev laiku un uzturēties siltumā. Citādi viņiem ir tikai treptelpas. Tad nu es viņus atbalstu un sniedzu konsultācijas.
- **Kādas sociālā darba metodes tiek pielietotas darbā ar bezpajumtniekiem?**
- Grūts jautājums. (*Domā*) Par bezpajumtniekiem studiju laikā atsevišķi nemāca, pieredze nāk strādājot. Noteikti jāzina saskarsmes prasmes un likumdošana.
- **Kādas zināšanas un prasmes nepieciešamas, veicot darbu ar bezpajumtniekiem?**
- Vissvarīgākais – jāredz, ka bezpajumtnieks ir arī cilvēks. Nešķirot! Nekad nevar zināt savu nākotni.
- **Cik bezpajumtnieku šobrīd izmanto dienas centra pakalpojumu?**
- Dienā vidēji pāri pa 100 cilvēkiem. Ap 100 cilvēkiem ēd pusdienas, pārējie spēlē spēles, skata televizoru, utt.
- **Kas ir specifiskais šajā centrā?**
- Cilvēcība, sarunas. Strādā ar katru klientu. Brīvā laika pavadīšanas iespējas.
- **Kādā veidā pie jums nonāk bezpajumtnieki?**
- Citi nāk no patversmēm, jo pa dienu tur nevar palikt. Citi uzzina viens no otra par šo dienas centru. Nemotivētie bezpajumtnieki vispār nenāk.

- **Kā notiek sadarbība ar klientiem – bezpajumtniekiem?**
- Nāk dokumentus atjaunot, pusdiena, darbojās ar spēlēm, rokdarbiem. Ir caurlaides, lai tiktu iekšā. Nokārto lietas, kas nepieciešamas. Katrs bezpajumtnieks iet pa soļiem – katram kaut kas jādara, nav tā, ka viņi vienkārši šeit tikai atpūšas. Ja ir uzdots izdarīt darbu, tad, nākamreiz atnākot, viņam ir jāparāda, ko ir paveicis. Trūcīgiem un maznodrošinātiem cilvēkiem pieejama duša 1 reizi nedēļā un veļas mazgāšana 2 reizes mēnesī. Tas ir ar sociālā darbinieka nosūtījumu.
- **Lūdzu, raksturojiet savu klientu – bezpajumtnieku sociālo portretu?**
- Nāk tikai pārsvarā motivēti klienti – bezpajumtnieki. Ir tādi, kuri sakārto savas dzīves lietas un pazūd. Ieiet dušā, izmazgā drēbes, veic dezinfekciju. Bet tas ir par motivētiem klientiem, jo nemotivēto šeit praktiski neredz.
- **Kādi pakalpojumi tiek piedāvāti klientiem – bezpajumtniekiem?**
- Brīvā laika pavadīšanas iespējas. Ir pieejamas radošās darbnīcas, piemēram, adīšana, apsveikuma kartīšu izgatavošana. Vīriešiem parasti ir labas idejas un labi sanāk. Uz Lieldienām paredzēta darbošanās radošajā darbnīcā, proti, olas griezt no materiāliem un dekorus svētkiem. Vēl ir anonīmo alkoholiķu nodarbības, kuras vada kāds klients. Ir arī darbnīcas te, kurās māca kā rakstīt CV.
- **Vai dienas centrs piedāvā pakalpojumus bezpajumtnieku ģimenēm? Ja jā, tad kādus?**
- Dienas centra pakalpojumi pamatā ir visiem kopā, taču pārsvarā nāk vīrieši, jo atsevišķa patversme sievietēm atrodas Bārddziņu ielā.
- **Kāds ir vidējais klientu vecums, kuri nāk uz dienas centru?**
- Fascinējošs, dažāds. (*Domā. Smaida*) Reiz jaunākajam klientam bija nedaudz pāri 20 gadiem. Bet tā vidēji no 35 – 67 gadu vecumam.
- **Jūsaprāt, vai ģimene ir resurss sociālajā darbā ar bezpajumtniekiem? Ja jā, tad cik efektīvs?**
- Šķiet, ka nav. Cilvēks uz ielas tāpat ir viens. Varbūt līdz brīdim, kad cilvēks nav kļuvis par bezpajumtnieku, ģimene ir resurss, bet kad uz ielas vēlāk nepalīdz, tad vairs nav.
- **Kādas, Jūsaprāt, biežāk sastopamās problēmas saistībā ar bezpajumtniekiem jārisina Jūsu darbā?**
- Biežākās ir dokumentu problēmas – klientam dokumentu nav, tos nākas atjaunot. Sūtām uz biržu reģistrēties.
- **Jūsaprāt, kādu lomu sociālais darbinieks ieņem bezpajumtnieka dzīvē?**
- Vienīgais cilvēks, pie kā var doties pēc padoma. Uzticības persona.

- **Jūsaprāt, kāds ir visaktuālākais un efektīvais preventīvais sociālais darbs ar bezpajumtniekiem šobrīd?**
- Uzskatu, ka darbs ar šādiem klientiem jāsāk jau atpakaļ, dienestā. Jārisina jau brīdī, kad cilvēks meklē palīdzību un informāciju.
- **Kāds, Jūsaprāt, ir sociālā darba ar bezpajumtniekiem mērķis?**
- Atgriezt viņus cilvēcīgā dzīvē, lai būtu darbspējīgi un būtu iespēja strādāt. Lai būtu apmierinātas pamatvajadzības.
- **Kādu iespaidu krīze atstāj uz sociālo darbu ar bezpajumtniekiem?**
- Nepieciešami vairāk izglītojoši pasākumi, jo tie trūkst šobrīd. Piemēram, latviešu valoda un vairāk datorprasmes būtu nepieciešamas nodrošināt klientiem.
- **Vai iespaids arī finansiālā ziņā?**
- Jā, jo nepietiek apavu visiem no humānās palīdzības. Ir bijis pat tā, ka marles darbiniekiem no mājām jānes.
- **Paldies par sarunu!**
- Ļemiet par labu!

5. PIELIKUMS. INTERVIJAS TRANSKRIPTS

Ev. Kristiešu draudzes
„Zilais krusts”
naktspatversme
(Maskavas ielā)
Sociālā darbiniece

Intervijas sākumā intervētāja iepazīstina ar pētījuma mērķi, tiek pārrunāti konfidencialitātes un ētikas jautājumi, kā arī paskaidrota diktoфона nepieciešamība. Tiek uzklauti respondenta jautājumi par intervijas norisi.

- **Jūsu vārds, uzvārds?**
- Aiga Apse
- **Kāda ir Jūsu izglītība?**
- Augstākā profesionālā izglītība sociālajā darbā un arī Maģistrs socioloģijā.
- **Cik ilgi Jūs strādājat sociālo darbu ar bezpajumtniekiem?**
- Patversmē un ar bezpajumtniekiem strādāju kopš 2007. gada oktobra. Iepriekš strādāju Valsts probācijas dienestā un tur mans klientu loks bija dažāds - gan ļoti labvēlīgi un situēti cilvēki, gan nelabvēlīgi klienti.
- **Kādi ir Jūsu galvenie darba pienākumi?**
- Uzreiz varu teikt, ka strādājot patversmē ar bezpajumtniekiem, darbs aptver dažādas jomas. Visbiežāk ikdienā sniedzu informāciju par to, kur un kādus pakalpojumus vai lietas var saņemt un, kas tam ir nepieciešams - atjaunot pasi, algas nodokļu grāmatiņu, kārtot pensijas, invaliditāti, reģistrēties pie ģimenes ārstiem utt., motivēt klientus risināt savas sociālās problēmas. Informēju klientus par iespējām saņemt sociālo palīdzību Rīgā, izsniedzu izziņas, norīkojumus uz analīzēm - tuberkulozes un seksuāli transmisīvo un ādas slimību pārbaudes ir obligātas katram patversmes klientam. Nepārtraukti norisinās sadarbība ar Sociālajiem dienestiem, ar slimnīcām, dienas centru, citām patversmēm, klientu tuviniekiem, valsts institūcijām u.c. iestādēm pēc nepieciešamības katrā konkrētā gadījumā. Tāpat atbildu uz pieprasījumiem (vēstulēm), piemēram, no policijas. Nereti palīdzam klientiem sastādīt CV, rakstīt iesniegumus, piemēram, policijai, prokuratūrai. Pāris reizes gadā vai pat biežāk lūdz mūsu palīdzību mirušo bezpajumtnieku atpazīšanā.

- **Kādas sociālā darba metodes tiek pielietotas darbā ar bezpajumtniekiem?**
- Motivēšana, informēšana ir galvenās un patiesībā motivēšana ir pati grūtākā. Tīri sadarbošanās ziņā, sarunās svarīga ir aktīvā klausīšanas, atvērto jautājumu uzdošana, (lai klients sniedz pēc iespējas plašākas atbildes), pārfrāzēšana, kopsavilkuma izdarīšana, tuvāko plānu sadalīšana un nospraušana pa termiņiem, līdz kuram katrs darbiņš jāveic. Retāk, bet tiek izmantota arī tā saucamā konfrontēšana, bet tas ir gadījumos, ja man no citiem avotiem ir tapis zināms kas tāds, kas ir noderīgs, bet par ko klients man nav stāstījis, ir noklusējis, vai, sliktākajā gadījumā, samelojis. Patversmē svarīga, manuprāt, ir savstarpējās uzticības izveidošana- ir jāpanāk, lai klients tev uzticas, lai atklāj noderīgu un, galvenais, patiesu informāciju, kas ir svarīgi problēmu risināšanas gaitā. Būtībā pati pirmā tikšanās parasti arī nosaka tālāko sadarbību, jo tad jau var spriest par klientu, par viņa atvērtību un motivāciju uz sadarbību. Svarīgi ir atrast pieeju cilvēkam, ņemot vērā viņa personību, veselības stāvokli, zināšanas. Sadarbībā ir būtisks galvenā mērķa formulēšanas process, ideālā variantā jāpanāk tas, ka klients pats it kā ir nonācis pie galvenajiem secinājumiem, nevis tie tiek uzlikti no manas puses. Nākamā ne mazāk svarīga ir kontrakta slēgšana- klientam tiek iekārtota klienta lieta, kurā tiek fiksēts sadarbības process, rezultāti, novērojumi. Lietā tad arī ir lapa, kur kopā ar klientu vienojamies par tiem galvenajiem veicamajiem uzdevumiem un viņš tur arī parakstās, ka ir apņēmis tos izpildīt. Ja klientam ir vairāki resursi, kurus tos pats reizēm neapzinās, zīmējam ekokarti, velkam plusiņus un mīnusos, vērtējos dažādus faktorus, kuriem klienta situācijā ir nozīme. Jebkurā gadījumā klients tiek arī vērots - mīmika, ķermeņa pozas, balss, lai gan šinīs lietās ļoti liela pazinēja neesmu, tik un tā šī neverbālā valoda par cilvēku dotajā mirklī pastāsta daudz. Tā uzreiz uzskaitīt visas metodes man ir grūti, bet domāju, ka galvenās te esmu pateikusi!
- **Kādas zināšanas un prasmes nepieciešamas, veicot darbu ar bezpajumtniekiem?**
- Zināšanām jābūt dažādām, kā jau var secināt no atbildes uz 4. jautājumu. Ļoti noder likumdošanas, medicīniskās un psiholoģijas zināšanas, kuras nepieciešams papildināt. Patiesībā tīri psiholoģiski triki un pārfrāzēšana ļoti labi darbojas, lai precizētu klientu teikto un ļautu viņam pašam nonākt pie nepieciešamajiem secinājumiem. Noteikti jābūt vismaz priekšstatam par darba specifiku citās institūcijās, lai nepieciešamības gadījumā to varētu izskaidrot klientam, piemēram, laiks, kādā institūcijai ir jāsniedz atbilde uz iesniegumu utt. Tā kā dienā var nākties strādāt ar pretēja rakstura cilvēkiem, noteikti ir jābūt salīdzinoši īsā laika posmā pārslēgties no viena klienta uz otru. Cik viens klients var būt uzstājīgs, prasīgs, tramīgs un reizēm pat kaitinošs, jo neklausās, ko darbinieks tam saka, tik kāds cits var būt lēns, motivējams, nepārliecināts un nedrošs. Šādās

situācijās noteikti jāņem vērā klientu veselības stāvoklis. Ir jābūt racionālam arī ārkārtas situācijās, teiksim, ja klientam kļūst slikti ar veselību un ir jāizsauc ātrā medicīniskā palīdzība. Jebkurā gadījumā ir jāatceras, ka cilvēks var būt arī agresīvs vai pat izteikt draudus, ir jāprot uz to reaģēt.

- **Cik bezpajumtnieku šobrīd izmanto patversmes pakalpojumu?**

- Šobrīd patversmē ir 185 vīrieši. Lielākais skaits mums šogad bija aptuveni 230 cilvēki. Līdz ar aprīļa mēnesi klientu vietu skaits patversmē samazināsies, līdz kamēr vasarā mums plānots atstāt aptuveni 50 klientu vietas. Tie ir Rīgas domes noteikumi, kuriem mēs pakļaujamies. Vietu samazināšana šogad ir lielāka nekā citus gadus un tas, nenoliedzami, ir saistīts ar pašreizējo situāciju valstī.

- **Kādā veidā pie jums nonāk bezpajumtnieki?**

- Visbiežāk viņi paši atnāk un interesējas par iespējām kādu laiku mitināties patversmē. Reizēm cilvēku atved mobilā brigāde vai policija, vai nu no ielas, dārza mājiņām, slimnīcas utt. Reti, bet gadās, ka klientu atved radnieki un labākajā gadījumā ieved pa durvīm patversmē, sliktākajā - izlaiž no mašīnas pie vārtiem un norāda, kurp tam jāiet. Ir bijuši pāris gadījumi, kad vecāki netiek galā ar saviem nu jau krietni pieaugušajiem dēliem, un vēlas viņus uz kādu laiku ievietot vienalga kur citur, bet ne savā mājoklī, un tad tie nāk vai zvana un interesējas par tādu iespēju patversmē.

- **Kā notiek sadarbība ar klientiem – bezpajumtniekiem?**

- Ja Jūs šo jautājumu domājat tīri ikdienas sadarbībā, tad tās visbiežāk ir tikšanās sociālā darbinieka kabinetā, reizēm telpā, kur viņš mitinās. Teiksim, ja persona pārvietojas ar ratiņkrēslu, mēs dodamies pie viņa uz pirmo stāvu. Diemžēl mūsu patversmē cilvēks ratiņkrēslā uz otro stāvu netiek. Ir klienti, kuri ļoti labprāt nāk uz tikšanos, labprāt komunicē un līdzdarbojas, tomēr ir arī tādi, kuri praktiski nenāk, bet ierodas patversmē krietni pēc mūsu darba laika beigām un no rīta aiziet, pirms vēl mēs esam ieradušās, ar tādiem strādāt grūtāk.

- **Lūdzu, raksturojiet savu klientu – bezpajumtnieku sociālo portretu?**

- Vīrietis, vidēji 45 gadus vecs. Šobrīd gan tas vecums var mainīties, jo šogad biežāk patversmē ierodas jaunāki vīrieši. Kopumā jaunākajam klientam bija 18, vecākajam pāri 80, salīdzinoši normāli ģērbies, nereti ar mobilo telefonu, ar nelielām veselības problēmām, ar vidējo izglītību, nereti iepriekš strādājis neoficiālu dabu. Visbiežāk bijis iepriekš precējies, nereti ir bērni, tomēr attiecības ar tuviniekiem nav atbalstošas vai nav vispār. Nereti klientiem iepriekš bijušas problēmas ar pārmērīgu alkoholisko dzērienu lietošanu. Tomēr uzreiz Jums iesaku neizdarīt no šī apraksta vispārējus secinājumus, jo mums ir klienti, par kuru dzīves pieredzi mēs varētu viņus apskausts, piemēram, ir

cilvēks, kas daudzus gadus ir strādājis uz kuģiem, ir apbraukājis pusi pasaules, redzējis tik daudz visa kā, ka vienā grāmatā to sarakstīt nevarētu. Tāpat ir bijuši vai ir cilvēki ar pabeigtu vai nepabeigtu augstāko izglītību, bijušais mediķis, izbijis teātra tehniskais darbinieks, akadēmiķis - fiziķis, pētnieks, kas kādreiz braucis ģeoloģiskās izpētes darbos utt.

- **Kādi pakalpojumi tiek piedāvāti klientiem – bezpajumtniekiem?**

- Mēs kā nakts patversme piedāvājam sekojošo: gultasvieta, brokastis un vakariņas, higiēnas un dezinfekcijas iespējas, sociālo darbinieku konsultācijas, mums ir arī pieejams ģimenes ārsts uz vietas 1 reizi nedēļā, kurš nepieciešamības gadījumā tālāk klientu pieņem arī citos laikos savā pamata prakses vietā. Nodrošinām arī klientam iespēju uzglabāt dokumentus.

- **Vai patversme piedāvā pakalpojumus bezpajumtnieku ģimenēm? Ja jā, tad kādus?**

- Nē, mums ir vīriešu patversme.

- **Jūsaprāt, vai ģimene ir resurss sociālajā darbā ar bezpajumtniekiem? Ja jā, tad cik efektīvs?**

- Ja attiecības ir labas, tad ģimene ir resurss, bet ja tuvinieki kā tādi ir, bet kontaktu ar tiem nav, tad tas nav resurss. Bez tam, reizēm ir tā, ka tuvinieki tiešām ir, bet nevēlas ar klientu uzturēt kontaktus, tādā gadījumā radnieku esamība pat var kaitēt, jo klients jūtas savu tuvāko atstumts un līdz ar to nevienam nevajadzīgs. Reizēm paši klienti nevēlas ar radiem satīties vai kā citādi sazināties, tādejādi atklājot, ka ir nonākuši līdz patversmei. Klients ir par lepnu, izjūt kaunu vai vienkārši nevēlas lūgt tuvinieka palīdzību, vēlas pats „nostāties uz savām kājām” un tad atkal sazināties. Attiecībā uz ģimeni, cilvēkam bezpajumtniecības stāvoklī liela nozīme ir viņu iepriekšējām savstarpējām attiecībām. Reizēm klients pats iepriekš ar savu uzvedību ir panācis to, ka attiecības ir sliktas vai nav vispār, un nereti ģimene par to vainot nedrīkst. Visu laku ir jāatceras tas, ka cilvēks līdz bezpajumtnieka stāvoklim nonāk ļoti dažādu iemeslu dēļ. Jāsaka, ka nereti ģimene nav ieinteresēta atbalstīt vai kā citādi iesaistīties bezpajumtnieka situācijas uzlabošanā. Kam vajadzīgs cilvēks bez darba, naudas un mājokļa? Diemžēl nevienam, jo šāds cilvēks ir vairāk „patērētājs” nekā kaut kā „devējs”, tas prasa vairāk izdevumus nekā sniedz ieguvumus pat tīri sadzīviskās situācijās. Varu apgalvot, ka, ja vien pats cilvēks patiešām pats nesaņem un neatrisina savas problēmas, tad ģimene tur maz ko var līdzēt.

- **Vai ir vēl kas specifisks, ko Jūs esat novērojusi darbā ar bezpajumtniekiem?**
- Jā, Jums ir jāatceras, ka ir tā sauktā atklātā bezpajumtniecība, kad ir zināmi bezpajumtnieki, tie izmanto dažādus piedāvātos pakalpojumus utt., un slēptā bezpajumtniecība, kad ir cilvēki, kas nekad nav izmantojuši bezpajumtniekiem paredzētos pakalpojumus un nekad to nedarīs.
- **Kādas, Jūsaprāt, biežāk sastopamās problēmas saistībā ar bezpajumtniekiem jārisina Jūsu darbā?**
- Motivācijas trūkums, bezcerības sajūta, pārlietu liela „kaut kā” gaidīšana no citiem. Daļa klientu atzīst, ka viņiem gan tagad, gan iepriekš pietrūkušas zināšanas par to, kādu palīdzību viņi var saņemt no valsts vai nevalstiskajām organizācijām. Noteikti varu pieminēt sekojošo: ja klients ilgstoši uzturas patversmēs un dzīvo no dažādu institūciju atbalsta, viņam rodas tā dēvētā „institucionālā atkarība”- tā kļūst par viņa ikdienu. Cilvēka ikdienas dzīves prasības kļūst minimālas, tās nodrošina personas izdzīvošanu un tam pašam par pamatvajadzību nodrošināšanu vairs nav jādomā, jo jumts virs galvas ir, vismaz 2 ēdienreizes ir, nomazgāties var, apģērbu iegūst dažādās palīdzības organizācijās, ar trūcīgās personas izziņu pamata un visvairāk nepieciešamie medicīniskie pakalpojumi ir bez maksas, nekādi komunālie pakalpojumi nav jāmaksā, tātad - viss ir kārtībā! Un ja to visu var iegūt bez maksas, tad kāpēc gan par to lieki iespringt? Pagaidām ir grūti ar to cīnīties un nomotivēt ilgstošu bezpajumtnieku atgriezties mums šķietami normālajā ikdienas dzīvē. Mums sociālajā jomā nav īsti nekādu alternatīvu, kas būtu veiksmīgi izmantojamas personas situācijas uzlabošanai, līdz ar to, teiksim, cilvēks regulāri rotē no vienas patversmes uz otru, vai pa vasaru ir uz ielas un zemā patversmēs, un tās tas rit gadiem.
- **Jūsaprāt, kādu lomu sociālais darbinieks ieņem bezpajumtnieka dzīvē?**
- Tas atkarīgs no katra bezpajumtnieka, bet lielākoties salīdzinoši lielu, jo tā ir iespēja saņemt nepieciešamo informāciju, palīdzību, atbalstu. Bez tam, klients jebkurā gadījumā novērtē to, ko darbinieks dara viņa labā vai, gluži otrādi, it kā neko nedara, lai palīdzētu, tādējādi gūstot savu pieredzi sadarbībā ar iestāžu darbiniekiem.
- **Jūsaprāt, kāds ir visaktuālākais un efektīvais preventīvais sociālais darbs ar bezpajumtniekiem šobrīd?**
- Darbs ar bezpajumtniekiem nav preventīvs, tas ir darbs ar sekām. Ja cilvēks ir nonācis bezpajumtnieka stāvoklī, tad jau iepriekš daudzas lietas ir sabojātas. Ja runā par to, ko var darīt, lai cilvēks nenonāktu bezpajumtnieka stāvoklī, iespējams, būtu nepieciešams radīt plašāku sociālo politiku un tās pakalpojuma klāstu, koncentrējoties uz klienta esošajiem resursiem, neradot institucionālus vai birokrātiskus šķēršļus to sasniegšanai.

Bez tam, būtu jāsaudzē un vairāk jārisina tādi pamatjautājumi, kā kopējā valsts politika attiecībā uz nodarbinātību, mājokļa politiku. Sabiedrībā jebkurā gadījumā ir nepieciešami dažādi darba spēki, sākot ar mazkvalificētu, līdz augsti kvalificētiem, mājokļi arī varētu būt dažādi, lai tie būtu brīvāk pieejami dažādiem iedzīvotāju slāņiem.

- **Ko Jūs gribētu ieteikt, lai situāciju šajā sakarā uzlabotu vai vismaz kaut mazliet sakārtotu?**
- Ja runā tieši pa patversmēm, tad būtu stingrāk jāievieš noteikumi, kas limitē atrašanos institūcijās, būtu jārada vienota datu bāze visām patversmēm, lai varētu sekot līdzi klienta veiktajam un izmantotajiem resursiem savas situācijas uzlabošanai. Par to, cik daudz pakalpojumiem būtu jābūt pieejamiem tieši patversmēs, varētu vēl diskutēt, jo, no vienas puses, tie ir nepieciešami, ja cilvēkam nav nekā, bet, no otras puses, tiem nav jābūt tādiem, kas pilnībā nodrošina ikdienas funkcionēšanu, lai cilvēks pie tiem nepierod.
- **Kāds, Jūsaprāt, ir sociālā darba ar bezpajumtniekiem mērķis?**
- Mazināt bezpajumtniecību kā tādu vai vismaz tās izpausmes. Ideālā variantā radīt priekšnoteikumus cilvēku veiksmīgai reintegrācijai sabiedrībā. Tomēr, jebkurā gadījumā, ja darbs ir saistīts ar cilvēkiem un to uzvedības vai uzskatu maiņu, tad tam ir jābūt kompleksam gan no darbinieku, gan no klienta puses, vienotam un pieejamam vajadzīgajā brīdī nevis ar laika nobīdi. Tā, manuprāt, šobrīd ir ievērojama problēma. Minēšu piemēru: persona, ja tai piešķirts trūcīgā statuss, var saņemt bezmaksas medicīniskos pakalpojumus, taču uz tiem ir ilgstoši jāgaida rindā vai krīzes dēļ tie šobrīd ir likvidēti. Tāpat, nereti sākumā ir jābūt reģistrētam NVA, jāpierāda, ka pēdējos trīs mēnešos viņu ienākumi ir bijuši minimāli, ka tiem nav nekustamo īpašumu utt., lai varētu personai piešķirt trūcīgas personas statusu. Un šādos gadījumos starp visām šīm prasībām tiek aizmirsts tas, ka cilvēkam pat nav nauda sabiedriskajam transportam, lai vispār savāktu nepieciešamās izziņas. Un kas notiek? Personas braukā kā „zaķi”, iedzīvojas soda talonos utt. Sociālajā darbā ar bezpajumtniekiem, šķiet, svarīgi ir mainīt cilvēku domāšanu, tādējādi liekot pašiem sākt meklēt risinājumus savā problēmu lokā, negaidot kad kāds to cits darīs, tie paši sociālie darbinieki, valsts, pašvaldības, kā to nosaka likumi.
- **Kādu iespaidu krīze atstāj uz sociālo darbu ar bezpajumtniekiem?**
- Patiesībā graužošu. Vairāk klientu izmanto patversmes, mazāk cilvēku no tām aiziet arī vasarā. Darbu atrast ir daudz sarežģītāk, īpaši, ja personai ir veselības problēmas. Tāpat, nereti cilvēks, ja atrod darbu, tad saņem minimālo vai aplokšņu algu, kas nav pietiekami mājokļa un citu ikdienas dzīve nepieciešamo resursu nodrošināšanai.

- **Liels paldies par sarunu!**
- Nav par ko. Bija interesanti!

6. PIELIKUMS. INTERVIJAS TRANSKRIPTS

SIA „Craft Group” naktspatversme

(Esplanādes iela, Bolderājā)

Sociālā darbiniece

Intervijas sākumā intervētāja iepazīstina ar pētījuma mērķi, tiek pārrunāti konfidencialitātes un ētikas jautājumi, kā arī paskaidrota diktoфона nepieciešamība. Tiek uzklauti respondenta jautājumi par intervijas norisi.

- **Jūsu vārds, uzvārds?**
- Rasma Ziediņa
- **Kāda ir Jūsu izglītība?**
- Maģistra grāds sociālajā darbā ar specializāciju sociālā darba vadībā.
- **Cik ilgi Jūs strādājat sociālo darbu ar bezpajumtniekiem?**
- Jau 8 gadus.
- **Kādi ir Jūsu galvenie darba pienākumi?**
- Pārsvārā risinu klientu sociālos gadījumus.
- **Kādas sociālā darba metodes tiek pielietotas darbā ar bezpajumtniekiem?**
- Intervēšana, modelēšana, konsultēšana u.c.
- **Kādas zināšanas un prasmes nepieciešamas, veicot darbu ar bezpajumtniekiem?**
- Komunikācijas, motivēšanas prasmes, likumdošanas, psiholoģijas, psihiatrijas, lietvedības u.c.
- **Cik bezpajumtnieku šobrīd izmanto patversmes pakalpojumu?**
- Apmēram kādi 130.
- **Kādā veidā pie jums nonāk bezpajumtnieki?**
- Visbiežāk atnāk paši, reti kāds cits atved.
- **Kā notiek sadarbība ar klientiem – bezpajumtniekiem?**
- 3x nedēļā man ir pieņemšanas, kad klienti nāk uz konsultācijām vai nepieciešamajām izzinām.
- **Lūdzu, raksturojiet savu klientu – bezpajumtnieku sociālo portretu?**
- 50 - 55 gadus veci, mākleru apkrāpti, vientuļi, bez pajumtes ~10-15 gadus.
- **Kādi pakalpojumi tiek piedāvāti klientiem – bezpajumtniekiem?**
- Naktsmītne, vakariņas, iespēja nomazgāties dušā, katram sava gulta ar regulāru gultasveļas maiņu, sociālā darbinieka konsultācijas.

- **Vai patversme piedāvā pakalpojumus bezpajumtnieku ģimenēm? Ja jā, tad kādus?**
- Nē.
- **Jūsaprāt, vai ģimene ir resurss sociālajā darbā ar bezpajumtniekiem? Ja jā, tad cik efektīvs?**
- Nav efektīvs.
- **Kādas, Jūsaprāt, biežāk sastopamās problēmas saistībā ar bezpajumtniekiem jārisina Jūsu darbā?**
- Dokumentu atjaunošana, dzīvesvietas deklarēšana, pensijas kārtošana u.c.
- **Jūsaprāt, kādu lomu sociālais darbinieks ieņem bezpajumtnieka dzīvē?**
- Autoritāte un galvenais padomdevējs.
- **Kāds, Jūsaprāt, ir sociālā darba ar bezpajumtniekiem mērķis?**
- Sociālās funkcionēšanas spēju atjaunošana vai uzlabošana. Dzīves kvalitātes uzlabošana.
- **Kādu iespaidu krīze atstāj uz sociālo darbu ar bezpajumtniekiem?**
- Īpašu starpību pirmskrīzes un krīzes periodā nesaskatu. Klientiem grūtāk atrast darbu - tiem, kuri patiešām to vēlās atrast.
- **Paldies!**

7. PIELIKUMS. INTERVIJAS TRANSKRIPTS

Rīgas patversme
(Maskavas ielā)
Sociālā darbiniece

Intervijas sākumā intervētāja iepazīstina ar pētījuma mērķi, tiek pārrunāti konfidencialitātes un ētikas jautājumi, kā arī paskaidrota diktoфона nepieciešamība. Tiek uzklauti respondenta jautājumi par intervijas norisi.

- **Jūsu vārds, uzvārds?**
- Maruta Bubene.
- **Kāda ir Jūsu izglītība?**
- Tad man jāsaka, ka man ir divas izglītības. Bakalaurs sociālajā darbā un maģistra grāds sociālas institūcijas vadīšanā.
- **Cik ilgi Jūs strādājat sociālo darbu ar bezpajumtniekiem?**
- 4 gadi
- **Kādi ir Jūsu galvenie darba pienākumi?**
- Es esmu vīriešu un sieviešu patversme nodaļas vadītāja. Es plānoju un organizēju sociālas rehabilitācijas nodaļu, tajā skaitā sociālus darbiniekus un sociālus aprūpētājus, kopumā 25 cilvēki.
- **Kādas sociālā darba metodes tiek pielietotas darbā ar bezpajumtniekiem?**
- Esmu praktiķis. (*Domā*) Grūti tā uzreiz pateikt, principā es strādāju trijos līmeņos mikro, mezo un makro. Mikro līmenī ir klientu pieņemšana, konsultēšana, darba organizēšana, atskaites. Mezo līmenī ir nodaļas vadīšana, plānošana. Makro līmenī esmu LM sociālās komitejas iekļaušanas locekle. Piedalos dažādās konferencēs, veidoju sadarbību ar NVO, privātfirmām, tādā veidā piesaistot sponsorus dažādiem projektiem.
- **Kādas zināšanas un prasmes nepieciešamas, veicot darbu ar bezpajumtniekiem?**
- (*Domā*) Visas, kuras jāzina sociālam darbiniekam. Zināšanām jābūt padziļinātām un plašām. Cītīgi jāseko izmaiņām normatīvajos aktos, likumos, politiskajā līmenī darba tirgū. Savukārt prasmes. (*Domā*) Noteikti jābūt empātijai. Pacietība nav prasme. Ar klientu jārunā vieglā viņam saprotamā valodā. Jāprot noteikt, kas par klientu, vai ar garīgu atpalcību, intelektuālu atpalcību, vai pēc ieslodzījuma atbrīvotas personas, jo ne visi saka patiesību par sevi. No sarunas ar klientu jāizvelk situācijas izvērtējums. Bezpajumtniekus jāpieņem tādi, kādi viņi ir. Ziemas periodā, es pateiktu, var būt

atkarīga cilvēka dzīvība. (*Pauze*) Un ziniet, bezpajumtnieki māk pateikt: „Paldies”. Var redzēt atgriezenisko saiti.

- **Cik bezpajumtnieku šobrīd izmanto patversmes pakalpojumu?**

- (*Brīdi padomā*) Šobrīd kopumā ir 230 cilvēki, 170 vīriešu un 60 sievietes Bārddziņu ielā.

- **Kādā veidā pie jums nonāk bezpajumtnieki?**

- 90% nāk paši. Tad bezpajumtniekus ved mobilā brigāde, lai, it īpaši ziemā, cilvēks nenosaltu uz ielas vai dārziņu mājā. Ved no slimnīcām, policija, bet tos, kurus atved policija, parasti ir uz vienu nakti, jo policijai jāsavāc cilvēks no ielas. Gadījumā, ja nevar noskaidrot cilvēka adresi, tad ved uz patversmi. Ved arī ātrā palīdzība. Ir tādi gadījumi, kad cilvēks pats piezvana, interesējas un tad nāk uz šejieni. Te arī jāpiebilst, ka konsultējam mēs ne tikai patversmes klientus, bet arī cilvēkus no ielas. Viņiem tiek sniegta informācija, par to, kā var nokļūt patversmē, kas ir vajadzīgs utt.

- **Kā notiek sadarbība ar klientiem – bezpajumtniekiem?**

- Lielākā daļa vienkārši grib parunāt, viņiem vajag, lai kāds viņus uzklausa. Kā notiek (*domā*) šai mērķa grupai bieži vien ir pazudusi laika izjūta, ļoti daudz ko cilvēks aizmirst, bieži vien jāatgādina vairakkārt viena un tā pati lieta, kas ir jāizdara. Piemēram, iepriekšējā dienā pasaki, ka viņam rīt jāiet uz NVA, viņš nākamajā dienā 19:00 vakarā atceras, kas viņam bija jāizdara. Parādās aizsargmehānisms, protests uz sistēmu kā tādu, dzīvi un visu pārējo.

- **Lūdzu, raksturojiet savu klientu – bezpajumtnieku sociālo portretu?**

- Bezpajumtnieki īpaši neatšķiras no parasta cilvēka. Kā jūs tieši domājat sociālo portretu?

- **Vai klienti ir motivēti, varbūt agresīvi noskaņoti?**

- (*Brīdi domā*) Ziniet, tā kā pēdējā laikā bieži izmantoju sabiedrisko transportu, tad varu teikt, ka tramvajā dzirdu vairāk negāciju nekā patversmē. Es nevarētu pateikt, ka klienti ir agresīvi te. Motivēti - kā kurš, skatoties, kas kurām vajadzīgs.

- **Kādi pakalpojumi tiek piedāvāti klientiem – bezpajumtniekiem?**

- Pirmkārt, katram tiek nodrošināta siltā, drošā telpā gultas vieta. Otrkārt, šeit tiek nodrošināta drošība. Tad seko tādi pakalpojumi kā ēdināšana, dienas stacionārā siltas pusdienas, bet pārējiem vakariņas un brokastis. Protams, higiēnas piederumi, medicīniskie pakalpojumi, veļas mazgāšana, dokumentu uzglabāšana seifā, humānā palīdzība un dezinfekcijas pakalpojumi. Uz vietas ir ārsts, medmāsa, sociālie darbinieki.

- **Vai patversme piedāvā pakalpojumus bezpajumtnieku ģimenēm? Ja jā, tad kādus?**
- Jā, šobrīd pakalpojumus ģimenēm patversme nenodrošina, ir palikuši tikai vīrieši un sievietes. Agrāk šeit uzturējās pilnas ģimenes. Viņiem bija savs atsevišķs piektais stāvs, kur ģimene dzīvoja sava istabā. Viņiem bija sava virtuve, veļas mašīna, vieta, kur nolikt ratus, televizoru. Vienīgais viņi paši tīrīja savu stāvu, viņiem bija dežūras grafiks.
- **Cik ilgi ģimene varēja uzturēties patversmē?**
- Principā 6 mēnešus, bet bija arī tādi gadījumi, kad ilgāk. Piemēram, pēdējais mācību mēnesis skolas bērnam, tad atļāva bērnam pabeigt mācību gadu, lai neradītu bērnam stresu pirms mācību gada beigām. Ātrāk izrakstīja tad, ja bija tiesa par vecāku aprūpes tiesību atņemšanu.
- **Jūsprāt, vai ģimene ir resurss sociālajā darbā ar bezpajumtniekiem? Ja jā, tad cik efektīvs?**
- Ja, ir ģimene, tad jā. Parasti jau zaudējot dzīvokli, cilvēki mitinās pie radniekiem, paziņam un tad, kad viņiem apnīk vai sāk apgrūtināt, tad draugi/paziņas lūdz atstāt apdzīvojamo vietu un, tad bezpajumtnieki nāk uz patversmi. Lielākā daļa nevēlas kontaktēties ar ģimenes locekļiem, konsultāciju laikā viņi nerunā par ģimeni, vai neatceras. Dažreiz tādā veidā mēģina pasargāt ģimenes locekļus. Katram uzskati atšķiras. Ir bijuši tādi gadījumi, kad klients prasa atrast bijušo sievu, sievas brauc ciemos, ved paciņas. Bezpajumtnieki nenovērtē radniekus. Atbalsta sistēmas veidojas patversmē ar tādiem pašiem bezpajumtniekiem kā viņi.
- **Lūdzu, paskaidrojiet?**
- Bezpajumtnieki savā starpā var komunicēt, pavadīt kopā dienu gan patversmē, gan ārpus patversmes, bet pats interesantākais ir tas, ka viņi nezina iemeslu, kāpēc cilvēks palika uz ielas un kļuva par bezpajumtnieku.
- **Kādas, Jūsprāt, biežāk sastopamās problēmas saistībā ar bezpajumtniekiem jārisina Jūsu darbā?**
- Bezpajumtnieka mājvietas problēma, algota darba trūkums, veselības problēmas, disfunkcionālas sociālās attiecības. (*Brīdi klusē*) Patstāvīgu prasmju trūkums, it īpaši vīriešiem, jo viņi ir pieraduši, ka viņiem visu dara mammas, sievas. Kā arī materiālo līdzekļu trūkums, jāsakārto dokumenti pabalstiem.
- **Jūsprāt, kādu lomu sociālais darbinieks ieņem bezpajumtnieka dzīvē?**
- (*Domā*) Galvenokārt, informatora lomu, jo jāprot pasniegt nepieciešamo informāciju klientam. Svarīgi būt uzticības/atbalsta personai. (*klusums*) Mātes loma, advokāta utt. Principā visas lomas var piemērot.

- **Jūsaprāt, kāds ir visaktuālākais un efektīvais preventīvais sociālais darbs ar bezpajumtniekiem šobrīd?**
- Preventīvais darbs jau ir vērsts uz problēmas novēršanu.
- **Jā, bet brīdī, kad pastāv draudi cilvēkam palikt bez dzīvokļa, piemēram?**
- Ir jābūt pieejamai informācijai, vieglā saprotamā valodā. Tas bieži vien ir atkarīgs no darbinieka, ir svarīgi izklāstīt visu informāciju līdz galam.
- **Kāds, Jūsaprāt, ir sociālā darba ar bezpajumtniekiem mērķis?**
- Atgriezt cilvēku normālā sabiedrībā, uzlabot dzīves kvalitāti. Nemotivētie bezpajumtnieki uz patversmi nenāk, nāk tie, kuriem ir iespēja un vēlēšanas kaut ko pamainīt un uzlabot dzīvē.
- **Kādu iespaidu krīze atstāj uz sociālo darbu ar bezpajumtniekiem?**
- Katra krīze ienes labumu. Šobrīd Sociālie dienesti apmaksā mājokļa pabalstu, kas dod iespēju cilvēkiem īrēt dzīvokli. Tad krīze atstāj iespaidu uz algotu darbu, šobrīd kā zināms trūkst darbavietu. No katra cilvēka paša ir atkarīga viņa nākotne. Šobrīd sabiedrība ir atvērtāka, līdzjūtīgāka, jo daudzi cilvēki ir zaudējuši darbu un ir saskārušies ar līdzīgam grūtībām. Agrāk, pirms 4 gadiem, kad stājos darbā, sabiedrība bija daudz nosodošāka.
- **Liels paldies par sniegto informāciju.**
- Lai veicas! (*Pasmaida*)

8. PIELIKUMS. INTERVIJAS TRANSKRIPTS

Biedrības „Labā cerība” vadītājs
(Aglonas ielās 35/3 un
Mārupes ielās 31-11)
Topošais sociālais darbinieks

Intervijas sākumā intervētāja iepazīstina ar pētījuma mērķi, tiek pārrunāti konfidencialitātes un ētikas jautājumi, kā arī paskaidrota diktoфона nepieciešamība. Tiek uzklauti respondenta jautājumi par intervijas norisi.

- **Vārds, uzvārds**
- Igors Zujevs
- **Kāda ir Jūsu izglītība?**
- Augstākā izglītība, kas nav saistīta ar sociālo darbu. Sākot strādāt ar dažādiem sociālajiem projektiem, nonācu pie atziņas, ka vēlos studēt sociālo darbu, tāpēc šobrīd studēju Psiholoģijas augstskolā 4. kursā sociālo darbu. Tātad esam kolēģi. (*Pasmaida*)
- **Cik ilgi Jūs strādājat sociālo darbu ar bezpajumtniekiem?**
- (*Nopūšas. Domā*) Tā uzreiz nevarēšu pateikt konkrētu ciparu (*domā*). Viss sākās ar sociālo projektu, kad nodrošinājām dzīvojamo platību sievietēm, kuras iznāk no cietuma. Tas bija apmēram 2003.-2004. gads, skaitiet cik sanāk.
- **Tātad sanāk 6 - 7 gadi?**
- Jā, tā varētu būt.
- **Kādi ir Jūsu galvenie darba pienākumi?**
- Es kā vadītājs, regulēju savu padoto darbu abos centros, jo pēc būtības sākotnējā iecere bija par krīzes centriem. Sekoju, lai tiktu ievērota kārtība, it īpaši iekšējie kārtības noteikumi. Pārraugu savu padoto darbu, tie uz šo brīdi ir sociālais darbinieks, sociālais rehabilitētājs un psihologs. Šie speciālisti strādā uz maiņām.
- **Es pareizi sapratu - krīzes centri?**
- Jā. Es Jums pastāstīšu kā viss sākas. Pāris gadus atpakaļ, kad mēs ar delegāciju bijām Viļņas patversme, tad no turienes tika atvests šis modelis. Šeit mēs piedāvājām mājvietu, kur par visu maksā pats bezpajumtnieks. Istabā dzīvo divi cilvēki, viņiem ir savs sanitārais mezgls. Viņi paši sagādā sev ēdienu, tīra savas istabas, mazgā drēbes. (*piekļust un tad atceras*) Šis pakalpojums paredzēts tikai Rīgas iedzīvotājiem.

- **Bezpajumtnieks maksā par pakalpojumu, un cik tad tas izmaksā?**
- Visu šo projektu finansē Labklājības departaments. Bezpajumtnieki maksā pirmos trīs mēnešus 30 Ls, tad trīs mēnešus 50 Ls, tad 70 Ls, bet principā ir paredzēts līdz gadam un pēdējie trīs mēneši izmaksā bezpajumtniekam 90 Ls, bet uz šo laiku viņi jau atrod sev dzīvesvietu. Viņiem ir nodrošināts katrā istabā televizors, ir atpūtas telpa, duša, veļas mazgājamā mašīna un virtuve. Šobrīd plānojam ievilkt internetu klientiem. Esmu novērojis, ka šiem cilvēkiem šeit patīk. Protams, ir tādi gadījumi, kad iemītnieki pārkāpj iekšējos kārtības noteikumus un, tad es viņus sodu, sodu ar naudas sodu.
- **Ar naudas sodu?**
- Jā, es uzskatu, ka jābūt savai kārtībai visam, lai zina, ka par katru savu rīcību būs jāatbild ar visu nopietnību. Piemēram, šodien no rīta divi iemītnieki tualetē ir smēķējuši, tāpēc saukšu viņus pie atbildības un uzlikšu naudas sodu.
- **Ja cilvēks ir bezpajumtnieks, kur viņš ņem naudu, lai samaksātu par pakalpojumu?**
- Principā lielākā daļa ir strādājošie bezpajumtnieki. It tādi, kuri strādā par 100 Ls no NVA un ir pensionāri arī, bet ļoti maz. NVA par 100 Ls no mūsu iemītniekiem šobrīd strādā kādi 8 cilvēki. Pensionāri jau sava starpā grupējas un kopīgi maksā par istabu. Mūsu mērķis ir motivēt viņus meklēt sev dzīvokli, mēs motivējam un palīdzam sameklēt darbu. *(Pauze)* Un ziniet, viņi maksā, maksā regulāri, gan par istabas īri, gan par pārkāpumiem. Protams, ir tādi, kas kavējas ar maksājumiem, bet tas viss risinās un risinās pozitīvi. *(Pasmaida)* Labi, turpināsim ar Jūsu jautājumiem.
- **Kādas sociālā darba metodes tiek pielietotas darbā ar bezpajumtniekiem?**
- *(Domā)* Metodes - visdažādākās, visu, ko māca, ir jāzina un veiksmīgi var pielietot praksē.
- **Kādas zināšanas un prasmes nepieciešamas, veicot darbu ar bezpajumtniekiem?**
- *(Domā)* Es domāju jābūt lielai personīgai pieredzei, gan zināšanām, gan prasmēm. Tā ir tā saucama dzīves skola, kas iemāca, kā rīkoties konkrētās situācijās. Manā gadījumā šī pieredze ir liela, tāpēc varbūt man ir vieglāk. *(Brīdi pieklust)* Protams, ir jāzina likumdošana, jāseko izmaiņām likumos. Sociālajam darbiniekam jāprot pasniegt zināma un svarīga informācija klientam, jāprot izskaidrot klienta tiesības un pienākumus.
- **Cik bezpajumtnieku šobrīd izmanto patversmes pakalpojumu?**
- Aglona ielā, vīriešu nodaļa kopā ir paredzēta 18 cilvēkiem, bet pašreiz uz vietas ir 13 - 14 cilvēku. Savukārt Mārupes ielā, sieviešu nodaļā ir paredzētas vietas 10 cilvēkiem un šobrīd visas vietas ir nokomplektētas.

- **Kādā veidā pie jums nonāk bezpajumtnieki?**
- Pašā sākumā, kad viss tikai sākās, es pats personīgi braucu uz patversmēm, biju Bārddziņa ielā un stāstīju bezpajumtniecēm par esošo pakalpojumu. Tas vairāk par sievietēm bezpajumtniecēm. Sociālajos dienestos, bija izvietoti bukleti. Tajā laikā pēc paša pirmā projekta bija izveidojusies laba sadarbība ar cietumiem, un tā sievietes no cietumiem nonāca Mārupes ielā. Runājot par vīriešiem, tā ir informācija no patversmēm un protams, sadarbība caur paziņam.
- **Kā notiek sadarbība ar klientiem – bezpajumtniekiem?**
- Klientiem tiek sniegta visa nepieciešamā informācija par pakalpojumu, iespējām, pienākumiem un tiesībām, un tad klients pats personīgi, izvērtējot piedāvāto pakalpojumu, izlemj. Piedāvāju apskatīties telpas, atbildu uz interesējošiem jautājumiem.
- **Tātad klienti nāk uz šejieni no ielas?**
- Sociālais dienests dod norīkojumu uz šejieni.
- **Lūdzu raksturojiet savu klientu – bezpajumtnieku sociālo portretu/tēlu?**
- Runājot par vīriešiem. (*Domā*) Tie ir cilvēki bez dzīvojamās platības, iespējams, ir palikuši bez radniekiem, palika bez atvasēm. (*Pauze*) Neticīgs, neizlēmīgs, bet (*pauze*) ir vēlēšanās risināt problēmu. Runājot par sievietēm ir līdzīgi. (*Pauze un piebilst*) Daudziem ir bijusi alkohola atkarība.
- **Kādi pakalpojumi tiek piedāvāti klientiem – bezpajumtniekiem?**
- Kā minēju iepriekš, mums ir psihologs, tātad psihologa konsultācijas, sociālā darbinieka konsultācijas, sociālā rehabilitētāja pakalpojumi. Klientiem tiek nodrošināta mājvieta, duša, veļas mazgājamā mašīna, virtuve, atpūtas istaba. Klienti tiek pieradināti pie kārtības.
- **Vai patversme piedāvā pakalpojumus bezpajumtniekiem ar ģimenēm? Ja jā, tad kādus?**
- Nepiedāvājam.
- **Jūsaprāt, vai ģimene ir resurss sociālajā darbā ar bezpajumtniekiem? Ja jā, tad cik efektīvs?**
- (*Brīdi domā*) Resurss, bet neliels. Klienti šo resursu mēģina izmantot uzreiz pašā sākumā un tad, kad resurss ir izsmelts, viņi nāk pie mums vai uz patversmi. (*Pauze*) Tas vairāk var būt materiāls resurss bezpajumtniekiem, jo daudzi ģimenes locekļi vienkārši mēģina atpirkties no radniekiem.

- **Kādas, Jūsaprāt, biežāk sastopamās problēmas saistībā ar bezpajumtniekiem jārisina Jūsu darbā?**
- *(Domā)* Alkohola atkarība, smēķēšana centrā, par to es ļoti bargi sodu. *(Pauze)* Nodarbinātības jautājums un jāseko laicīgai samaksai par istabu, tas jau vairāk attiecas uz iekšējiem kārtības noteikumiem.
- **Jūsaprāt, kādu lomu sociālais darbinieks ieņem bezpajumtnieka dzīvē?**
- No sākuma minimālo, jo klientiem ir izveidojies nepareizs priekšstats par sociālo darbinieku, jo klienti uzskata, ka sociālais darbinieks izmaksā pabalstus, vēlāk protams sociālais darbinieks ieņem vienu no galvenajām lomām.
- **Jūsaprāt, kāds ir visaktuālākais un efektīvais preventīvais sociālais darbs ar bezpajumtniekiem šobrīd?**
- Aktuālais ir noturēt līdzsvaru Rīgā. Preventīvais sociālais darbs nenotiek, tas nav vajadzīgs, kamēr cilvēks nenonāk līdz šādam stāvoklim.
- **Kāds, Jūsaprāt, ir sociālā darba ar bezpajumtniekiem mērķis?**
- Atgriezt cilvēku sabiedrībā kā pilnvērtīgu sabiedrības locekli. Mūsu mērķis ir palīdzēt klientam kļūt par tādu. Daudziem, arī maniem kolēģiem, un man klienti paliek redzeslokā, mēs nezaudējam kontaktu pavisam. Tā mēs palīdzam cilvēkam nostāties uz kājām.
- **Kādu iesaistīto krīze atstāj uz sociālo darbu ar bezpajumtniekiem? (gan no finansiālā viedokļa, gan no cilvēciskā viedokļa)**
- Bezpajumtniekiem jau tikai labāk. Darbiniekiem gan ir sliktāk, jo tiek samazināta alga. Klientiem grūtāk atrast darbu, bet no NVA tiek piedāvāts darbs par 100 Ls, arī mēs iesaistām klientus darbā, piemēram, dežurēt mūsu centrā.
- **Liels paldies par veltīto uzmanību un atbildēm!**
- Ņemiet par labu un, ja rodas kādi jautājumi vai neskaidrības, droši zvaniet, visu paskaidrošu. *(Pasmaida)*

9. PIELIKUMS. INTERVIJAS TRANSKRIPTS

**Biedrība „PINS”
Naktspatversme sievietēm
(Tvaika iela)
Sociālā darbiniece**

Intervijas sākumā intervētāja iepazīstina ar pētījuma mērķi, tiek pārrunāti konfidencialitātes un ētikas jautājumi, kā arī paskaidrota diktoфона nepieciešamība. Tiek uzklauti respondenta jautājumi par intervijas norisi.

- **Jūsu vārds, uzvārds?**
- Marija Ieviņa
- **Kāda ir Jūsu izglītība?**
- Augstākā profesionālā - Sociālais darbinieks (bakalaurs).
- **Cik ilgi Jūs strādājat sociālo darbu ar bezpajumtniekiem?**
- Jau būs 6 gadi.
- **Kādi ir Jūsu galvenie darba pienākumi?**
- Darbs ar pilngadīgām personām, pakalpojumu sniegšana, sociālu problēmu identificēšana, sociālā gadījuma risināšana, konsultācijas, informēšana, resursu piesaistīšana, sadarbība, darbs komandā u.c.
- **Kādas sociālā darba metodes tiek pielietotas darbā ar bezpajumtniekiem?**
- Patī pielietojū intervijas, dialogus, pārrunas, arī dokumentu analīze, sociālā gadījuma apraksts, modelēšana, novērošana, nākas lietot arī pārliecināšanu un, protams, ekokarte, genogramma u.c.
- **Kādas zināšanas un prasmes nepieciešamas, veicot darbu ar bezpajumtniekiem?**
- Vispārīgas pamatzināšanas, konkrētas katrai problēmsituācijai. Pilnīgi vienādu gadījumu nemēdz būt.
- **Cik bezpajumtnieku šobrīd izmanto patversmes pakalpojumu?**
- 43.
- **Kādā veidā pie jums nonāk bezpajumtnieki?**
- (*Domā*) Pārsvarā pašvaldības policija atved, ir arī no slimnīcām, ir sievietes, kuras pašas atnāk un citas sociālie darbinieki nosūta.
- **Kā notiek sadarbība ar klientiem – bezpajumtniekiem?**
- Tiek slēgts līgums un veidojam sadarbību.

- **Lūdzu, raksturojiet savu klientu – bezpajumtnieku sociālo portretu?**
- Nav iespējams, pārāk plašas robežas.
- **Vismaz aptuveni?**
- (*Domā*) Nu vairākums nemotivētas, ir arī slinkas dažas.
- **Kādi pakalpojumi tiek piedāvāti klientiem – bezpajumtniekiem?**
- Piedāvājam sociālā darbinieka konsultācijas un palīdzības organizēšanu, informāciju par dienas centra pakalpojumiem. Sievietēm ir iespēja saņemt bezmaksas ārsta konsultāciju, saņemt talonus pusdienām, apģērbu, dušu, veļas mazgātavu u. c.
- **Vai patversme piedāvā pakalpojumus bezpajumtnieku ģimenēm? Ja jā, tad kādus?**
- Konkrētā nepiedāvā, bet cik zināms, ir tāda iespēja.
- **Jūsaprāt, vai ģimene ir resurss sociālajā darbā ar bezpajumtniekiem? Ja jā, tad cik efektīvs?**
- Ne vienmēr. Katrs gadījums ir individuāls.
- **Kādas, Jūsaprāt, biežāk sastopamās problēmas saistībā ar bezpajumtniekiem jārisina Jūsu darbā?**
- Biežākās? (*Domā*) Nu pārsvarā klientu zemā motivācija mainīt kaut ko savā dzīvē, klientu dažādās atkarības, klientu zemais izglītības līmenis un, protams, sociālekonomiskā situācija valstī.
- **Jūsaprāt, kādu lomu sociālais darbinieks ieņem bezpajumtnieka dzīvē?**
- Konsultanta, skolotāja, starpnieka, administratora, sociālā gadījuma vadītāja lomas.
- **Jūsaprāt, kāds ir visaktuālākais un efektīvais preventīvais sociālais darbs ar bezpajumtniekiem šobrīd?**
- Darbspējīgām personām sabiedriskais darbs uz vienošanās pamata, maksas uzturēšanās mītnes bezpajumtniekiem, proti, tiem, kas var samaksāt - pensiju saņēmējiem un strādājošiem).
- **Kāds, Jūsaprāt, ir sociālā darba ar bezpajumtniekiem mērķis?**
- Noteikti resocializācija.
- **Kādu iespaidu krīze atstāj uz sociālo darbu ar bezpajumtniekiem?**
- Krīze palielina bezpajumtnieku skaitu, bet uz pašu sociālo darbu iespaidu neatstāj.
- **Liels paldies par veltīto laiku!**

10. PIELIKUMS. INTERVIJAS TRANSKRIPTS

RPBJC struktūrvienība „Marsa gatve”
Krīzes centrs ģimenēm ar bērniem
Sociālā darbiniece

Intervijas sākumā intervētāja iepazīstina ar pētījuma mērķi, tiek pārrunāti konfidencialitātes un ētikas jautājumi, kā arī paskaidrota diktofoņa nepieciešamība. Tiek uzklauti respondenta jautājumi par intervijas norisi.

- **Jūsu vārds, uzvārds?**
- Ieviņa Simsone – Rumpe
- **Kāda ir Jūsu izglītība?**
- Augstākā - Sociālais darbinieks, bakalaurs.
- **Cik ilgi Jūs strādājat sociālo darbu ar bezpajumtniekiem?**
- Strādāju šeit no krīzes centra atvēršanās brīža, tas ir no 2010. gada 8. februāra, iepriekš strādāju bērnu namā kā sociālais darbinieks
- **Kādā veidā pie jums nonāk bezpajumtnieki, tieši ģimenes ar bērniem?**
- Krīzes centrā ģimenes ar bērniem nonāk caur Rīgas Sociālo dienestu ar nosūtījumu, iepriekš izvērtējot vai klienti griežas paši uz iesnieguma pamata, par ko tiek informēts Rīgas sociālais dienests. Iestājoties klienti tiek iepazīstināti ar Krīzes centra sniegtajiem pakalpojumiem un iekšējiem kārtības noteikumiem.
- **Kādi pakalpojumi tiek piedāvāti klientiem – bezpajumtnieku ģimenēm?**
- Krīzes centra klientiem tiek sniegta īslaicīga (līdz 3 mēnešiem) sociālā aprūpe un sociālā rehabilitācija krīzes situācijā nonākušajām personām.
- **Pastāstiet, lūdzu, sīkāk kā notiek krīzes centrā sociālais darbs ar šo mērķa grupu?**
- Krīzes centra darbs notiek komandā, kurā ietilpst sociālais aprūpētājs, audzinātājs, medmāsa, psihologs un sociālais darbinieks Darbs ar klientiem tiek centrēts uz viņu problēmu atrisinājumu un uz sociālo, dzīves prasmju un iemaņu pilnveidošanu, kas nav apgūtas līdz šim.
- **Jūsprāt, kāds ir visaktuālākais un efektīvais preventīvais sociālais darbs ar bezpajumtnieku ģimenēm šobrīd?**
- Lai novērstu bezpajumtniecību visaktuālākais preventīvais darbs ar klientiem būtu motivēt un pārliecināt klientus par izglītības turpināšanu (vidējās – jo pārsvarā tā ir tikai pamatskolas), jaunas profesijas apguves, izmantojot pēc iespējas vairāk NVA piedāvātos kursus, kā arī pašiem aktīvāk interesēties par dažādām bezmaksas

apmācībām, lai pēc iespējas ātrāk iekļautos darba tirgū. Protams, ka valstij jādomā par jaunu darba vietu izveidi.

- **Cik bezpajumtnieku šobrīd izmanto krīzes centra pakalpojumu?**
- Šobrīd Krīzes centra pakalpojumu izmanto 24 klienti - ģimenes ar bērniem (pārsvarā tie ir mazi bērni no 2 - 12 gadu vecumam).
- **Kādas zināšanas un prasmes nepieciešamas, veicot darbu ar mērķa grupu bezpajumtnieku ģimenes?**
- Informācijas sniegšanas, izglītošanas, izskaidrošanas, pārliecināšanas, dažādu dzīves, sociālo prasmju, iemaņu apgūšana, komunikācijas, uzklauššanas. Īpaši svarīgi ir ieklausīties klientos.
- **Sakiet, lūdzu, vai krīzes centrā uzturas jaunieši - bezpajumtnieki, kuri kādu iemeslu dēļ ir palikuši bez konkrētas dzīvesvietas un kā notiek sociālais darbs ar šo bezpajumtnieku mērķa grupu?**
- Lielākā daļa Krīzes centra klienti ir palikuši bez pajumtes, jo nav darba, līdz ar to nav arī par ko samaksāt par dzīvokļa īri. Sociālais darbs notiek sadarbībā ar Rīgas Sociālā dienesta sociālo darbinieku, kurš ir sociālā gadījuma vadītājs, ar kuru arī tiek meklēts vēlamais risinājums problēmsituācijai. Ja klientam ir piešķirts trūcīgās izziņas statuss, tad klientam, iepriekš izvērtējot viņa finanses tiek piešķirts GMI un arī dzīvokļa pabalsts, ko nosaka Ministru Kabineta noteikumi, bet klientam pašam ir jāatrod sev dzīvoklis, jānoslēdz īres līgums, ar ko jāgriežas Rīgas sociālajā dienestā, kuri tālāk sadarbojas ar klientu. Dzīvokļa pabalsts tiek piešķirts uz laiku, līdz klients atrod sev darbu un attiecīgi tiek izvērtēts viņa finansiālais stāvoklis.
- **Liels paldies par atsaucību!**
- Ņemiet par labu!